

VALLAN JA VALLANKÄYTÖN TODENTUMINEN
VÄKIVALTAISESSA PARISUHTEESSA JA
PARISUHDEVÄKIVALTATYÖN ASIAKASKÄSITYKSESSÄ

Meri Moisio
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
Toukokuu 2020

*Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin
OriginalityCheck -järjestelmällä.*

TURUN YLIOPISTO
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos

MOISIO, MERI: Vallan ja vallankäytön todentuminen väkivaltaisessa parisuhteessa ja parisuhdeväkivaltatyön asiakaskäsityksessä

Pro gradu -tutkielma, 93 s., 0 liites.
Sosiaalityö
Toukokuu 2020
Ohjaaja: Anne Puuronen

Tutkin vallankäytön todentumista väkivaltaisen parisuhteen aikana sekä väkivaltaan liittyvässä avunhakuprosessissa. Tutkimukseni rajautuu naispuolisten väkivallan uhrien kokemusten tarkasteluun. Tarkastelen ensinnäkin vallan todentumista niiden tekijöiden kontekstissa, jotka saivat naiset jäämään parisuhteeseen vielä väkivallan ilmenemisen jälkeenkin. Tämän lisäksi tarkastelen sitä, minkälainen kuva palvelujärjestelmän käyttämästä vallasta ja parisuhdeväkivaltatyön asiakaskäsityksestä naisten kokemusten perusteella muodostuu. Tutkimukseni linkittyy osaksi sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen perinnettä.

Olen saanut käyttööni Turun yliopiston sosiaalityön oppiaineen ja TYKS:n Naistenklinikan yhteisen EHYEKSI-hankkeen laadullisen haastatteluaineiston. Haastatteluissa kartoitettiin naisten elämää lähisuhdeväkivallan kontekstissa sekä heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään avuntarpeesta ja avun hankkimisesta. Oma aineistoni koostuu yhteensä seitsemän naisen haastatteluista. Naiset ovat eri ikäisiä, ja kaikki ovat kokeneet parisuhteissaan väkivaltaa. Olen analysoinut aineistoani teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimukseni perusteella valtaa ilmenee parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kokemusmaailmassa monin eri tavoin. Väkivaltaiseen suhteeseen jäämistä selittävät niin ikään useat tekijät. Olen jakanut nämä tekijät kolmeen eri kerrokseen: sisäisiin tekijöihin, perheeseen ja kulttuuriin liittyviin tekijöihin sekä ympäristöön liittyviin tekijöihin. Kaikki kerrokset ovat potentiaalisia vallankäytön paikkoja. Vallankäyttö todentuu monin tavoin myös parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten ja palvelujärjestelmän edustajien välisissä kohtaamisissa. Tämä vallankäyttö kietoutuu tutkimukseni perusteella yhteen palvelujärjestelmän edustajien omaksuman asiakaskäsityksen kanssa. Asiakaskäsityksen muodot voi jakaa karkeasti kahteen kategoriaan sen mukaan, ymmärretäänkö asiakas yleistettynä asiakastapauksena vai yksilöllisenä ihmisenä omassa elämäntilanteessaan. Aineistoni naiset kuvasivat haastatteluissaan kumpaaakin asiakaskäsitystä ilmentäviä kokemuksia.

Sekä parisuhteen aikana että palvelujärjestelmäkohtaamisissa todentuva vallankäyttö voi tutkimukseni perusteella vaikuttaa merkittävästi väkivallan uhrin toimijuuden mahdollisuuksiin. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijöiden ja muiden väkivallan uhreja kohtaavien ammattilaisten tulisi kiinnittää työssään huomiota vallankäytön elementteihin. Parisuhteen sisäisen vallankäytön tarkastelu auttaa hahmottamaan väkivallan uhrin kokonaisvaltaista tilannetta ja mahdollisuuksia. Väkivallan uhrin ja ammattilaisen välisen vallankäytön tarkastelu auttaa puolestaan ammattilaista käyttämään omaa valtaansa asiakkaan hyväksi.

Avainsanat: parisuhdeväkivalta, sukupuolistunut väkivalta, valta, vallankäyttö, väkivaltatyö, asiakaskäsitys

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. VALLAN ILMENEMISMUODOT PARISUHDEVÄKIVALLAN KONTEKSTISSA	6
2.1 YLEISESTI VALLAN LUONTEESTA	6
2.2 VALLAN ILMENTYMINEN VÄKIVALTAISEN PARISUHTEEN AIKANA	10
2.3 VALTA PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ	16
3. (VÄKI)VALTA SUKUPUOLISTUNEENA ILMIÖNÄ	22
3.1 LÄHTÖKOHTANA SUKUPUOLISTUNEEN VÄKIVALLAN TUTKIMUS	22
3.2 NAINEN PARISUHDEVÄKIVALLAN UHRINA.....	25
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
4.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AINEISTO	31
4.2 LAADULLINEN TUTKIMUS JA TEORIAOHJAAVA SISÄLLÖNANALYYSI.....	33
4.3 TUTKIMSPROSESSIN EETTISTÄ TARKASTELUA.....	39
5. MIKSI NAISET JÄÄVÄT VÄKIVALTAISIIN SUHTEISIIN?	43
5.1 SISÄISET TEKIJÄT	44
5.2 PERHEESEEN JA KULTTUURIIN LIITTYVÄT TEKIJÄT.....	49
5.3 YMPÄRISTÖÖN LIITTYVÄT TEKIJÄT	55
6. VALLANKÄYTÖN TODENTUMINEN PARISUHDEVÄKIVALTATYÖN ASIAKASKOHTAAMISISSA	63
6.1 PALVELUJÄRJESTELMÄN JA ASIAKKAAN TARPEIDEN KOHTAAMATTOMUUDEN PAIKKOJA.....	64
6.2 VOIMAVARAISTAMISEEN PERUSTUVA PALVELUJÄRJESTELMÄN VALTA.....	73
7. TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	78
LÄHTEET.....	85

1. JOHDANTO

Parisuhdeväkivallasta sekä laajemminkin läheisissä suhteissa tapahtuvasta väkivallasta on uutisoitu viime vuosina suhteellisen tasaiseen tahtiin. Ylen tammikuussa 2019 julkaisemassa artikkelissa Suomea kutsutaan ”lähisuhdeväkivallan maaksi” (Yle 2019). Tämä voimakas ilmaisu saa tukea myös tutkimustiedosta: 30 prosenttia suomalaisista 18–74 -vuotiaista naisista on kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa nykyisen tai entisen kumppaninsa taholta. (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2014).

Lähisuhdeväkivalta eroaa kokemuksena muusta väkivallasta, eivätkä lähisuhdeväkivaltatapaukset tule aina viranomaisten tietoon (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, jatkossa THL, 2018). Lähisuhdeväkivaltaan liittyy yleisesti ottaen paljon häpeää (THL 2018), ja tämän vuoksi sekä väkivallan uhrien että tekijöiden saattaa olla hyvin hankalaa puhua kokemuksistaan suoraan. Lähisuhdeväkivalta ja siihen liittyvät auttamisjärjestelmät ovatkin edellä mainituista syistä tärkeitä ja ajankohtaisia tutkimuskohteita Suomessa.

Lähisuhdeväkivallan kohdistuessa aikuiseen ihmiseen uhri on usein naispuolinen (esim. THL 2018), ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa pidetäänkin sekä kansainvälisesti että kansallisesti keskeisenä ihmisoikeusongelmana (Sosiaali- ja terveysministeriö, jatkossa STM, 2017a, 11). Kansainvälisellä tasolla naisten epätasa-arvoiseen asemaan ja sukupuolen ja väkivallan väliseen yhteyteen alettiin kiinnittää huomiota 1970-luvulla (esim. Suomen YK-liitto n. d.; Keskinen 2010, 245). Vuonna 1979 YK:ssa hyväksyttiin Kaikkinaisen naisiin kohdistuvan syrjinnän kieltävä yleissopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1986 (Suomen YK-liitto, n. d.). Kesti kuitenkin aikansa, ennen kuin käsitys väkivallan sukupuolistuneisuudesta löysi paikkansa suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Suomalaiselle yhteiskunnalle on ollut varsin leimallista tarkastella esimerkiksi parisuhdeväkivaltaa koko perheen ongelmana, ja maassamme puhuttiinkin 1970-luvun loppupuolelta 1990-luvun puoliväliin asti perheväkivallasta. Perheväkivalta on käsitteenä sukupuolineutraali ja häivyttää taakseen uhrin ja tekijän erilaiset positiot. (Keskinen 2010, 250.)

Suomalaisen parisuhdeväkivaltaa koskevan keskustelun suunta muuttui 1990-luvun puolivälissä, jolloin alettiin korostaa väkivallan sukupuolistunutta olemusta (Keskinen 2010, 250). Suomen allekirjoittamilla kansainvälisillä sopimuksilla oli vaikutusta siihen, että maassamme alettiin kiinnittää huomiota nimenomaan naisiin kohdistuvaan

väkivaltaan (Piispa 2004, 22). 1990-luvulle ajoittuu lisäksi osa merkittävistä lähisuhdeväkivallan uhrien asemaa parantaneista lakimuutoksista: esimerkkinä raiskauksen avioliitossa kieltävä laki vuodelta 1994 ja lähestymiskieltoa koskeva laki vuodelta 1999 (Jyränki 2010, 314). Vastaava kehitys on jatkunut viime vuosina. Kaikki läheissuhteissa tapahtuneet pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi vuonna 2011, mikä alleviivasi lievänkin pahoinpitelyn tuomittavuutta (Oikeusministeriö 2010).

Näistä edistysaskelista huolimatta Suomen toimenpiteet naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi ovat olleet usein riittämättömiä, ja kansainvälinen yhteisö onkin antanut tästä Suomelle useita huomautuksia (STM, 2017a, 11). Suomessa vuonna 2015 voimaan astunut Istanbulin sopimus (Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta) linkittyy lähisuhdeväkivallan teemoihin. Sen painopisteenä on väkivallan ennaltaehkäisy, mutta se edellyttää sopimusosapuolilta toimia myös esimerkiksi väkivallan uhrien suojelemiseksi. Suomalaisessa kontekstissa Istanbulin sopimusta sovelletaan myös miespuolisiin lähisuhdeväkivallan uhreihin, mutta sopimus itsessään kannustaa kiinnittämään erityistä huomiota sukupuolittuneeseen väkivaltaan ja naispuolisiin uhreihin. (STM 2017a, 5.)

Naisiin kohdistuvan väkivallan ajankohtaisuudesta sekä kansainvälisesti tunnustetusta yleisyydestä ja haitallisuudesta johtuen oma tutkimukseni rajautuu käsittelemään nimenomaan naisten kokemaa väkivaltaa. Tarkasteluni keskittyy heteroseksuaalisissa parisuhteissa tapahtuvan väkivallan kontekstiin, ja käytän tutkimuksessani parisuhdeväkivalta-termiä eräänlaisena yläkäsitteenä. Perheväkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa pidän oman tutkimukseni valossa liian väljinä ja epämääräisinä käsitteinä. Saatan kuitenkin puhua lähisuhdeväkivallasta niissä yhteyksissä, kun kyse on laajemminkin kaikissa läheissuhteissa tapahtuvasta väkivallasta.

On huomionarvoista, ettei naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ole kuitenkaan ainoa olemassa oleva parisuhdeväkivallan muoto. Esimerkiksi Heiskasen ja Ruuskasen (2010, 17) tutkimuksessa miehet ja naiset olivat kokeneet väkivaltaa nykyisen kumppaninsa taholta suunnilleen yhtä usein. Oman tutkimuksellisen rajaukseni tarkoituksena ei olekaan väheksyä tai kyseenalaistaa muiden väkivallan ilmenemismuotojen merkitystä tai niitä koskevan tutkimuksen tärkeyttä. Olen itsekkin tehnyt lähisuhdeväkivaltatutkimusta aiemmin varsin erilaisesta näkökulmasta, sillä kandidaatintutkielmani keskittyi naisten omiin lapsiinsa kohdistamaan väkivaltaan.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi on huomioitavaa, ettei sukupuoli ole ainoa väkivaltaan liittyviä kokemuksia määrittävä tekijä, vaan merkitystä on esimerkiksi uhrin iällä (Piispa 2004, 31). Lähestymistavasta huolimatta kiistatonta on, että lähisuhdeväkivalta tuottaa inhimillisen kärsimyksen lisäksi Suomessa myös huomattavia taloudellisia kustannuksia. On arvioitu, että lähisuhdeväkivalta aiheuttaa kustannuksia erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä oikeussektorille, yhteensä noin 90 miljoonaa euroa vuosittain (STM 2017b). Kyse onkin ilmiöstä, jonka vaikutukset näkyvät ihmisten yksityisen elämän lisäksi myös usean julkisen sektorin organisaation toiminnassa.

Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan tutkimiseen liittyy nähdäkseni luontevasti myös vallan ja erilaisten vallankäytön muotojen tarkastelu. Esimerkiksi Piispa (2004, 83) on kuvannut, että naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa tarkasteltaessa huomio kiinnittyy sukupuolten välisiin valtaeroihin sekä näiden valtaerojen ja maskuliinisen kulttuurin ylläpitämiseen väkivallan kautta. Vallan tarkastelu auttaa nähdäkseni ymmärtämään väkivaltaisessa parisuhteessa elävien naisten kokemusmaailmaa ja toimijuuden mahdollisuuksia. Tarkastelenkin tutkimuksessani naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa ja siihen liittyvän vallankäytön todentumista kahdessa erilaisessa kontekstissa: väkivaltaisen parisuhteen aikana sekä parisuhdeväkivaltatyön asiakaskohtaamisissa.

Tutkimukseni tarkoituksena on ensinnäkin paikantaa ja analysoida vallan ilmenemismuotoja naisten väkivaltaisten parisuhteiden aikana. Kiinnitän huomioni erityisesti niihin seikkoihin, jotka saivat aineistoni naiset pysymään parisuhteissaan vielä miehen väkivaltaisuuden ilmenemisen jälkeenkin. Samalla analysoin sitä, millä tavoin erilaiset vallankäytön muodot vaikuttivat naisten mahdollisuuksiin lähteä väkivaltaisesta parisuhteestaan. Julkisessa keskustelussa kuulee varsin usein puhuttavan siitä, mikseivät väkivaltaisissa suhteissa elävät ihmiset yksinkertaisesti jätä kumppaniaan. Tähän pohdintaan saattaa liittyä hyvin arvottavaakin puhetta, myös väkivallan uhrien itsensä taholta. Väkivaltaisessa suhteessa pysyminen saattaa toisinaan johtaa esimerkiksi siihen, että väkivaltaa kokenut nainen alkaa pitää itseään tyhmänä (Enander 2010). Lisäksi väkivaltaisen parisuhteen jättämiseen voi aiemman tutkimustiedon perusteella liittyä hyvin ristiriitaisia tuntemuksia (esim. Husso 2003,

243). Parisuhdeväkivallan kontekstissa esiintyvää vallankäyttöä tarkastelemalla pyrin osaltani tekemään myös näitä ristiriitaisia tunteita ja kokemuksia ymmärrettävämmiksi.

Tutkimukseni toisena päätarkoituksena on tarkastella vallan todentumista naisten ja parisuhdeväkivaltatyötä tekevien ammattilaisten välisissä kohtaamisissa ja kohtaamattomuuksissa. Käytän termiä ”parisuhdeväkivaltatyö” varsin laajassa merkityksessä, ja näen siihen sisältyvän kaikki ne ammattiryhmät ja asiakaskohtaamiset, joissa ollaan tavalla tai toisella tekemisissä parisuhdeväkivaltaan liittyvien kysymysten kanssa. Lisäksi puhun ”palvelujärjestelmän edustajista” viitattessani parisuhdeväkivaltatyötä tekeviin ammattilaisiin. Analysoin valtaa tarkastelemalla erityisesti niitä asiakaskäsityksiä, joita parisuhdeväkivaltatyön käytännöissä tuotetaan. Oman aineistoni naiset ovat kohdanneet useita palvelujärjestelmän edustajia: esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisia, poliiseja ja terveydenhuollon henkilökuntaa. Tästä palvelujärjestelmän edustajien laajasta kirjosta huolimatta oma graduni on kuitenkin paikannettavissa nimenomaan sosiaalityön tutkimukseksi. Sosiaalityön kontekstissa kaikkeen väkivaltaan puuttuminen on tärkeää jo yksinomaan sillä perusteella, että työ perustuu ihmisoikeuksien ja ihmisarvon kunnioittamiseen (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, jatkossa Talentia, 2017). Merkittävä osa sosiaalityöntekijöistä tapaa työssään sekä väkivallan uhreja että tekijöitä, ainakin toisinaan. Parisuhdeväkivalta on sosiaalityön kannalta usein varsin moniulotteinen ongelma, eikä työskentely välttämättä rajoitu esimerkiksi uhrin turvallisuuden varmistamiseen ja tekijän kohtaamiseen. Näiden lisäksi työntekijän on usein pohdittava myös lastensuojelullisia kysymyksiä. (Nyqvist 2001, 10.) Tämä on huomionarvoista, sillä mahdollisuus lastensuojelullisiin toimiin saattaa paradoksaalisesti myös heikentää väkivallan uhrin turvallisuutta. DeVoe ja Smith (2003) havaitsivatkin tutkimuksessaan, että väkivaltaa kokeneiden naisten pelko lasten menettämisestä saattoi merkittävästi hidastaa avun hakemista, pahimmillaan jopa estää sen kokonaan.

On tosiasia, että sosiaalityöntekijöillä on Suomessa lakiin (esim. lastensuojelulaki 40 §) perustuva mahdollisuus käyttää tarvittaessa myös pakkotoimenpiteitä. Sosiaalityöhön sisältyvä valta ei kuitenkaan rajoitu yksinomaan pakkotoimenpiteiden käyttöön. Tämä on huomioitu myös sosiaalialan ammattieettisessä ohjeistuksessa, missä vallasta ja vallankäytöstä puhutaan suoraan. Ohjeistuksessa alleviivataan esimerkiksi asiakkaan osallisuuden edistämiseen liitettyä ajatusta asiakkaan valtaistumisesta sekä

ammattihenkilöiden työhön kuuluvan vallankäytön näkyväksi tekemistä. Työntekijän näkökulmasta työtehtäviin sisältyvä vallankäyttö saattaa olla hyvinkin rutinoitunutta toimintaa, mutta tämä ei vähennä sen vaikutuksia asiakkaan elämään. (Talentia 2017.) Valta ja vallankäyttö puhuttavat sosiaalityön lisäksi myös muilla sellaisilla aloilla, joiden työntekijät kohtaavat työssään parisuhdeväkivallan uhreja. Esimerkiksi Peräkylä pitää lääkärin ja potilaan välistä suhdetta väistämättä epätasa-arvoisena valtasuhteena, jossa lääkäri käyttää valtaansa suhteessa potilaaseen. Haasteena Peräkylä näkee sen, miten tästä suhteesta saisi vuoropuhelua korostavan ja potilaan kokemuksia kunnioittavan. (Peräkylä 2007, 2875.) Myös poliisin ylijohdon ammattietiikkaa koskevassa julkaisussa korostetaan eettisten periaatteiden huomioonottamisen merkitystä poliisin toimivallassa ja peräänkuulutetaan läpinäkyvää, tarkoituksenmukaista ja vastuullista vallankäyttöä (Poliisin ylijohdo 2008, 17). Ammatillisen vallankäytön merkityksen laaja tiedostaminen ja tunnustaminen muodostaakin osaltaan selvän tarpeen tarkastella vallan todentumista myös parisuhdeväkivaltatyön käytännöissä.

Teen tutkimustani tulevan sosiaalityöntekijän näkökulmasta, ja tämän vuoksi sosiaalialan näkökulmat ja ammattieettiset lähtökohdat painottuvat tulkinassani. En väitä olevani asiantuntija muiden ammattikuntien käytäntöjen ja eettisten periaatteiden tuntemuksessa ja soveltamisessa. Tästä syystä, sekä aineistoni koon tuottamien rajoitteiden vuoksi, en pyri tekemään eroa eri ammattiryhmien toimintatapojen välille. Kiinnostukseni kohdistuu yksinomaan siihen vallankäyttöön, mitä naisten ja parisuhdeväkivaltatyötä tekevien ammattilaisten välisissä kohtaamisissa esiintyy. Vaikka en pyrikään tutkimuksessani varsinaiseen erotteluun, useiden ammattikuntien tarkastelu helpottaa minua muodostamaan laajempaa ymmärrystä parisuhdeväkivaltatyöhön sisältyvästä vallankäytöstä. Laajan kontekstin huomioiminen sekä kokonaisvaltaisuus ovat puolestaan tärkeitä työtä ohjaavia teemoja myös sosiaalityössä (Talentia 2017).

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan sitä teoreettista taustaa, johon pyrin omaa tutkimustani ankkuroimaan. Aloitan tarkastelemalla vallan ilmenemismuotoja ensin yleisellä tasolla, sitten väkivaltaisten parisuhteiden kontekstissa ja lopuksi palvelujärjestelmämme käytännöissä. Tämän jälkeen tarkastelen sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen kenttää sekä sitä, mitä merkitsee olla nimenomaan naispuolinen

väkivallan uhri. Teoreettisesta viitekehyksestä siirryn tutkimusasetelmani esittelyyn, minkä jälkeen seuraavat tutkimukseni kaksi analyysilukua. Päätän tutkimukseni tuloksiin ja johtopäätöksiin.

2. VALLAN ILMENEMISMUODOT

PARISUHDEVÄKIVALLAN KONTEKSTISSA

2.1 YLEISESTI VALLAN LUONTEESTA

Valta on käsite, jonka yksiselitteinen määrittely on hyvin haastavaa. Valta esiintyy monenlaisissa teksteissä, kirjoituksissa ja puheissa, ja käsitettä käytetään usein pysähtymättä erityisemmin refleктоimaan sen merkitystä (Hyvärinen 2003, 63). Vallan teoriat liittyvät yleensä vallan tarkasteluun yhteiskunnallisella tasolla (Notko 2011, 70), ja esimerkiksi Hyvärisen, Kurunmäen, Palosen, Pulkkinen ja Steniuksen (2003) toimittamassa *Käsitteet liikkeessä* -teoksessa valtaa pidetään yhtenä suomalaisen poliittisen kulttuurin avainkäsitteistä. Monet sosiaalitieteiden saralla tunnetut nimet, kuten Durkheim ja Marx, näkevät vallan erityisesti yhteiskunnan rakenteellisena ominaisuutena (ks. Oldersma & Davis 1991, 8). Vastaavasti Layder (2004, 2) on sosiologian näkökulmasta huomauttanut, että yleisesti ottaen ihmisten välinen valta ja kontrolli on jäänyt alalla vähemmälle huomiolle, diskurssien ja makrotason elementtien ollessa analyysin keskiössä. Notkon (2011) mukaan ihmissuhteiden tasolla tapahtuvaa vallankäyttöä ei voi täysin erottaa yhteiskunnallisesta vallasta, vaan ne ovat vallan muotoina toisiinsa kiinnittyneitä. Notko jatkaa, että yksityisten ihmissuhteiden tasolla tapahtuva valta poikkeaa kuitenkin sekä rakenteeltaan että muodoltaan usein varsin selkeästi muusta vallankäytöstä. Tästä huolimatta erilaisten valtateorioiden voi nähdä valottavan myös yksityisten ihmissuhteiden välillä tapahtuvaa vallankäyttöä. (Notko 2011, 24, 68.) Suomalaisessa kontekstissa tätä ajatusta on hyödyntänyt esimerkiksi Pirskanen (2011), joka on väitöstutkimuksessaan tutkinut poikien ja heidän ongelmallisesti juovien isiensä välisiä valtasuhteita. Lähisuhdeväkivallan kontekstissa vallankäyttöön liittyviä teemoja ovat tutkimuksissaan tarkastelleet ainakin Keskinen (2005) ja Notko (2011).

Eräs tapa lähestyä vallan erilaisia ilmenemismuotoja on käsitteen jakaminen kolmeen erilaiseen tyyppiin: 1) ylivaltaan (eng. *power over*), 2) henkilökohtaiseen valtaan tai

toimintavaltaan (eng. *power to*) ja 3) jaettuun valtaan (eng. *power with*). Ylivallan tunnusmerkkejä ovat hierarkkisuus ja vallan epätasa-arvoinen jakautuminen. Ylivallassa toisen ihmisen valta on toiselta pois. Ylivalta ei ole aina pahantahtoista – sitä voidaan ajatella esiintyvän esimerkiksi opettajan ja oppilaan välisessä vuorovaikutuksessa –, mutta toisaalta se voi saada hyvin brutaalejakin ilmenemismuotoja. Ylivaltaa saattaa esiintyä myös perheiden sisällä. Henkilökohtainen valta tarkoittaa puolestaan ihmisen kykyä tai mahdollisuutta saavuttaa jokin haluamansa asia. Tähän liittyvät myös yksilön henkilökohtaiset taidot sekä esimerkiksi kyky ilmaista itseään. Jaettu valta on tässä esitellyistä kolmesta vallan muodosta tasa-arvoisin. Se merkitsee kykyä toimia yhdessä tasa-arvoisina kumppaneina, ja sitä esiintyykin yleisesti esimerkiksi ystävyys-suhteissa. (Neath & Schriner 1998, 218–219; Hokkanen 2009, 325–326).

Yhteiskuntatieteiden saralla valtaa on teoretisoinut esimerkiksi Weber. Hän on yleisellä tasolla määritellyt vallan liittyvän sellaisessa asemassa olemiseen, jossa ihminen on kykenevä tekemään asioita oman halunsa mukaisesti, mahdollisesta vastustuksesta huolimatta (Barbalet 1985, 532). Myös Oldersma ja Davis viittaavat artikkelissaan Weberin määritelmään vallasta. He selventävät Weberin ajatusta toteamalla, että valtaa käytetään tilanteessa, jossa henkilö A saa henkilön B tekemään jotakin sellaista, mitä B tuskin muutoin tekisi. He lisäävät, että vallankäyttö näyttäytyy näin ymmärrettynä varsin epäsymmetrisenä suhteena. Weberin vallan määritelmä on kuitenkin myös problematisoitavissa. Oldersma ja Davis kysyvät yllä mainittuun esimerkkiin viitaten, miten tulisi tulkita tilannetta, jossa henkilö A saa vakuutettua henkilön B siitä, että B itseasiassa haluaakin tehdä jotakin A:n hyväksi? Weberin määritelmä vallasta ei tarjoa tähän yksiselitteistä vastausta. (Oldersma & Davis 1991, 7.) Layder (2009, 51) on lähestynyt asiaa yksiselitteisemmästä näkökulmasta: hänen mukaansa esimerkiksi parisuhteen osapuolten välillä tapahtuva suostuttelu on eräs vallan ja kontrollin muodoista.

Edellä mainittujen esimerkkien lisäksi merkittävän panoksensa vallan käsitteen ympärillä käytyyn keskusteluun on antanut ranskalainen Michel Foucault. Häntä voidaan pitää yhtenä merkittävimmistä valtaa analysoineista ajattelijoina. Foucault'n kirjoitukset ja käsitykset vallasta muodostavatkin varsin merkittävän osan siitä teoreettisesta taustasta ja kehyksestä, johon pyrin pro gradu -tutkimustani ankkuroimaan. Foucault'n valtakäsityksen määrittely ei ole kuitenkaan aivan yksinkertaista, ja miestä on tulkittu osittain eri tavoin. (Notko 2011, 68, 71.) Olen

kuitenkin pyrkinyt seuraavaksi tiivistämään Foucault'n keskeisiä valtaan liittyviä käsityksiä.

Foucault'n mukaan valtaa on kaikkialla: se tuottaa jatkuvasti itse itseään kaikissa hetkissä ja pisteissä. Valtaa ei voi riistää tai omia itselleen, eikä sitä voida myöskään armollisesti jakaa tai luovuttaa toisten käsiin. Valtaa käytetään jatkuvasti lukemattomista erilaisista positioista käsin: kyse on eräänlaisesta pelistä, jonka tiimellyksessä voimasuhteet esimerkiksi vahvistuvat, muuttuvat ja kääntyvät toisiaan vastaan. Valta ei siis ole staattista, vaan sen tilat ja ilmenemismuodot ovat paikallisia ja epävakaita. Toisinaan valta saattaa myös jähmettyä tiettyihin pisteisiin ja uusintaa niissä itse itseään. Tämä on Foucault'n mukaan kuitenkin ainoastaan seuraus kaiken liikkeessä olevan muodostamasta kokonaisuudesta, ketjuliikkeestä, joka pyrkii kiinnittämään erilaisia osasia paikoilleen. Valta ei ole myöskään paikannettavissa tai määritettävissä tietyiksi kyvyiksi, rakenteiksi tai instituutioiksi, ”vaan se on nimi, joka annetaan tiettyssä yhteiskunnassa vallitsevalle monimutkaiselle strategiselle tilanteelle”. Koska valtaa on Foucault'n mukaan kaikkialla, sitä on luonnollisesti läsnä hyvin monenlaisissa suhteissa: esimerkiksi taloudessa, sukupuolisuhteissa, perheissä ja erilaisissa laitoksissa. Vallalla on aina tavoitteita, mutta tämä ei tarkoita, että se olisi väistämättä seurausta yksilön tietoisista valinnoista. (Foucault 2010, 71–73.) Foucault ei allekirjoita yksiselitteistä kahtiajakoa hallitseviin ja hallinnan kohteena oleviin ihmisiin, vaan peräänkuuluttaa voimasuhteiden moninaisuuden ymmärtämistä. Vallan kulkusuunta on hänen mukaansa alhaalta ylöspäin: yhteiskunnan mikrotason valtasuhteet mahdollistavat näin ollen osan laajemmista, maailmanlaajuisista ilmiöistä. (Foucault 2010, 73; Sawicki 1991, 23.)

Edellä mainittujen lisäksi Foucault kiistää ajatuksen siitä, että valta olisi ainoastaan rajoittavaa ja tukahduttavaa. Valta saattaa hänen mukaansa saada myös rajoittavia ilmenemismuotoja, mutta vahvimmat vallan koneistot ja ilmenemismuodot ovat kuitenkin luonteeltaan tuottavia. (Sawicki 1991, 21–22.) Lisäksi Foucault painottaa, että siellä, missä on valtaa, on myös aina vastarintaa. Tämä vastarinta ei kuitenkaan sijaitse vallan ”ulkopuolella”, vaan se sisältyy vallan punomaan monimutkaiseen verkostoon. Vastaavasti myös vastarinnan paikat ovat moninaisia: ne saattavat olla esimerkiksi viljejä, epätodennäköisiä ja yksinäisiä. Vastarinnan ilmenemismuotojen vaihtelu on luonnollista, sillä erilaisia vastarinnan paikkoja on vallan verkoston jokaisessa sopukassa. (Foucault 2010, 74.)

Foucault'n näkemyksiä ei olla kaikessa tieteellisessä keskustelussa hyväksytty varauksettomasti, ja miehen ajatukset ovatkin saaneet osakseen esimerkiksi feminististä kritiikkiä. Foucault ei ole tuotannossaan osoittanut erityistä kiinnostusta sukupuolen käsittelyyn, ja osa hänen ajatuksistaan vaikuttaa jopa kyseenalaistavan tai mitätöivän feminismin keskeisiä teesejä. Esimerkkinä tästä toimii se, että Foucault on tuotannossaan korostanut vallan tuottavuutta, kun taas feminismissä on perinteisesti ymmärretty miesten vallankäytön olevan nimenomaan rajoittavaa. (Ramazanoglu 1993.) Toisaalta osa feministeistä on nähnyt Foucault'n ajattelussa myös mahdollisuuksia, ja hyödyntänyt niitä omassa tuotannossaan (Keskinen 2005, 47). Näin on tehnyt esimerkiksi Andrea Westlund (1999), joka lähestyy artikkelissaan naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa Foucault'n esimodernin ja modernin vallan käsitteiden kautta.

Westlund kuvaa Foucault'n esimodernin vallan analyysia todeten, että esimodernissa valtiossa ruumiilliset rangaistukset toimivat suvereenin hallitsijan keinona vastata kokemaansa halveksuntaan. Rangaistusten kautta hallitsija palauttaa oman, hetkellisesti horjuneen suvereniteettinsä. Hallinnan kohteena olevan ihmisen kidutettu ruumis puolestaan edustaa tätä hallitsijan voimaa, ja tekee erityisen selväksi näiden kahden välisen epätasapainoisen valtasuhteen. Westlund vertaa artikkelissaan Foucault'n kuvaamaa suvereenia hallitsijaa kumppaniansa pahoinpitelevään mieheen, ja näkee näiden kahden välillä paljon yhtäläisyyksiä. Mieheensä väkivallan kohteena oleva nainen asettuu näin ollen samankaltaiseen asemaan esimodernin hallitsijan langettamasta rangaistuksesta kärsivän ihmisen kanssa. (Westlund 1999, 1048.)

Westlund jatkaa tulkintaansa tarkastelemalla Foucault'n kuvaamien kurinpidollisten instituutioiden ja parisuhdeväkivallan välistä yhteyttä. Foucault'n mukaan suvereenin hallitsijan mielivaltaiseen hallintaan verrattuna modernien instituutioiden harjoittama hallinta on luonteeltaan kasvottomampaa, säännönmukaista sekä hyvin laajalle levinnyttä ja ulottuvaa. Ruumiiseen kohdistuva väkivalta korvautuu näin ollen normalisoivalla arvioinnilla ja valvonnalla. (Westlund 1999, 1049.) Sawicki kuvaa omassa Foucault-analyysissään, että tällainen kurinpidollinen vallankäyttö toisaalta lisää sen kohteena olevien ihmisten valtaa, mutta samanaikaisesti se myös muokkaa yksilöistä entistä säyseämpiä. Kurinpidolliset käytännöt ja vallankäyttö tuottavat lisäksi erilaisia jakoja normaalin ja epänormaalina pidetyn välille. Niiden avulla erotetaan toisistaan esimerkiksi järjissään oleva ja hullu ihminen. (Sawicki 1991, 22.) Westlund

(1999) tarkastelee artikkelissaan väkivaltaa kokeneiden naisten ja palvelujärjestelmän välisiä suhteita osana tällaista modernia, kurinpidollista valtaa.

Edellä kuvaamani, Foucault'n ajatuksia soveltava tarkastelutapa jäsentää oivallisesti myös oman pro graduni teoreettisia lähtökohtia. Tarkastelenkin seuraavaksi vallan ilmenemistä väkivaltaisessa parisuhteessa, minkä jälkeen siirryn käsittelemään palvelujärjestelmämme toiminnoissa esiintyvää valtaa. Westlundin (1999) yllä kuvattu analyysi Foucault'n esimodernin ja modernin vallan todentumisesta väkivaltaisen parisuhteen kontekstissa toimii tämän teoreettisen jäsennykseni pohjana. Esittelen luvuissa tästä huolimatta myös muunlaisia teoreettisia lähtökohtia ilmiöiden ymmärtämiseksi.

2.2 VALLAN ILMENTYMINEN VÄKIVALTAISEN PARISUHTEN AIKANA

Jotta voitaisiin tarkastella vallan ilmentymistä väkivaltaisessa parisuhteessa, on aluksi tärkeää määritellä se, mitä väkivallalla ylipäänsä tarkoitetaan. Lisäksi on tarpeen täsmentää sitä, millaisena vallan ja väkivallan välinen käsitteellinen suhde näyttäytyy. Aloitan tarkastelemalla aiemman tutkimuskirjallisuuden tarjoamia lähestymistapoja väkivallan käsitteeseen.

Vallan käsitteen ohella myös väkivallan tarkka käsitteellinen määrittäminen on todettu tutkimuskirjallisuudessa yleisesti varsin haastavaksi tehtäväksi. Väkivaltaan suoraan ja välillisesti liittyvät ilmiöt näkyvät monien eri alojen ammattilaisten työssä. Eri aloilla tehtävässä tutkimuksessa painottuvat osittain erilaiset seikat, ja tämä puolestaan jättää väistämättä tiettyjä väkivallan osa-alueita vähemmälle huomiolle. (Lattu 2016, 35.)

Väkivaltatutkimuksen kenttää leikkaavat monenlaiset, toisistaan ainakin osittain poikkeavat näkökulmat ja ymmärryksen tavat: väkivaltaa tutkittaessa voidaan keskittyä esimerkiksi uhreihin tai tekijöihin, tai sitten fokus voi olla esimerkiksi erilaisissa väkivallan muodoissa. Merkitystä on myös sillä, korostaako tutkijan käsitys väkivallasta lähtökohtaisesti rikollisuuteen vai sosiaalisiin ongelmiin liittyviä elementtejä, ja sillä, millaisia aineistoja hyödyntäen tietoa väkivallasta on kerätty. (Ronkainen 2017, 21.) Myös väkivallan tunnistaminen vaihtelee tilanteittain. Toisaalta väkivalta voi olla hyvin selviä, fyysisiä tekoja, toisaalta se voi olla jotakin ”häilyvää, hyvin kontekstisidonnaista” (Lattu 2016, 35). Hearnin mukaan väkivalta ei edes tarkoita mitään tiettyä, selkeää asiaa. Väkivallan määritelmä ja se, minkälaiset teot mielletään

väkivallaksi, riippuu olennaisesti siitä historiallisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta kontekstista, missä ihminen elää. (Hearn 1998, 24.)

Väkivaltaa ja sen yleistä olemusta on tästä huolimatta pyritty käsitteellistämään ja määrittelemään. WHO (World Health Organization, suom. Maailman terveysjärjestö) käyttää määritelmää, jonka mukaan väkivalta on ”fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jättämiseen”. WHO:n määritelmässä painottuu siis näkökulma väkivallasta tahallisenä toimintana tai toimimatta jättämisenä, minkä lisäksi määrittelyssä sivutaan myös väkivallan seurauksia. (WHO 2002, 21.) Myös Ronkainen (2017, 22) näkee väkivallan seuraukset tärkeänä osana väkivallan dynamiikkaa: väkivallalla on vaikutusta sekä väkivallan tekijöihin että kohteisiin, minkä lisäksi se voi vaikuttaa esimerkiksi ihmisten vuorovaikutussuhteisiin ja toimijuuteen. Edellä mainittujen lisäksi myös Stanko näkee väkivallan seuraukset keskeisenä väkivallan merkitystä jäsentävänä seikkana. Tämän lisäksi Stanko pitää juuri väkivallan merkitysten ymmärtämistä erityisen tärkeänä pyrittäessä ehkäisemään väkivaltaa. Väkivaltaa ei siis pitäisi hänen mukaansa lähestyä yksinomaan erilaisten määrittelyjen kautta. Kun tätä väkivallan merkitystä yritetään tavoittaa, on Stankon mukaan tärkeää kiinnittää huomiota neljään pääkohtaan: 1) tekoon itsessään, 2) osapuolten keskinäiseen suhteeseen, 3) tapahtumapaikkaan ja 4) vahinkoon, joka väkivallan seurauksena on syntynyt. Väkivallan merkitys rakentuu näiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta. (Stanko 2003, 3, 11.)

Kenties tutuin tapa jäsentää väkivaltaa ja sen monitahoisuutta lienee kuitenkin sen jakaminen erilaisiin muotoihin. Ronkainen kuvaa artikkelissaan suoran väkivallan tyyppejä: hän mainitsee esimerkiksi fyysisen, emotionaalisen, henkisen, seksuaalisen ja taloudellisen väkivallan. (Ronkainen 2017, 23.) Suoran väkivallan muotoja voidaan luokitella muillakin tavoin, ja lisäksi voidaan puhua myös epäsuorasta väkivallasta. Käsittelen tätä epäsuoraa väkivaltaa lyhyesti luvussa 2.3. Tarkastelen seuraavaksi suoran väkivallan muodoista tarkemmin fyysistä, henkistä, seksuaalista ja taloudellista väkivaltaa.

Luokittelutapojen eroavaisuuksista huolimatta varsin kiistatonta lienee, että fyysinen väkivalta on väkivallan muodoista usein kaikista tunnetuin ja tunnistetuin. Se voi olla

esimerkiksi lyömistä, tönimistä, potkimista, kuristamista tai jonkin esineen käyttöä toisen ihmisen vahingoittamiseen. (Nollalinja n. d.) Väkivallan välineenä voi tällöin olla väkivallan tekijän ruumis tai jonkinlainen ase (Ronkainen 2017, 23). Henkiseen väkivaltaan voi puolestaan liittyä esimerkiksi nimittelyä, toisen nolaamista, alistamista, uhkailua ja puhumattomuutta (Ensi- ja turvakotien liitto n. d.; Lattu 2016, 36).

Henkinen väkivalta vääristää sen kohteena olevan ihmisen käsitystä itsestään.

Olennaista henkisessä väkivallassa on väkivallan tekijän ja kokijan välinen läheinen suhde, joka osaltaan mahdollistaa väkivallan kohteen ajatusten ja tuntemusten vääristymisen ja murentumisen (Ronkainen 2017, 24). Seksuaalisella väkivallalla voidaan viitata niin ruumiillisiin, visuaalisiin kuin sanallisiin tekoihin, jotka henkilö kokee uhkaavana, loukkaavana tai hyökkäävänä joko tapahtumahetkellä tai sen jälkeen (Sunnari, Heikkinen & Kangasvuori 2003, 12). Määritelmä on varsin laaja, mutta tunnetuin esimerkki seksuaalisesta väkivallasta lienee kuitenkin raiskaus. Taloudellinen väkivalta on eräänlainen rahaan liittyvien konfliktien äärimmäinen muoto. Erotuksena esimerkiksi pariskunnan rahaa koskevaan riitelyyn, taloudellisessa väkivallassa toinen osapuoli on tehnyt valinnan kumppaninsa vahingoittamisesta rahan avulla.

Taloudellisella väkivallalla on vaikutuksia kohteensa itsemääräämisoikeuteen. (Kaittila 2017, 74.)

Edellä mainitut kuvaukset olivat esimerkkejä suoran väkivallan ilmenemismuodoista, ja kaikkia niitä voi esiintyä myös parisuhteissa. Väkivallan erilaisia muotoja on tyypitelty tutkimuskirjallisuudessa ja palvelujärjestelmien toimesta varsin paljon, mutta tästä huolimatta väkivallan eri muotojen jaottelu ja erottelu on saanut osakseen myös kritiikkiä. Feminististen, miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa käsittelevien tutkimusten parissa on korostettu eri väkivallan muotojen kietoutumista yhteen ja samalla kyseenalaistettu edellä kuvaamani kaltaista jaottelua (Lattu 2016, 35). Pidän itsekin näkökulmaa väkivallan muotojen yhteen kietoutumisesta hyödyllisenä.

Ymmärrän sen valottavan väkivaltaa kokeneiden naisten kokonaisvaltaisia kokemuksia paremmin kuin se, että heidän kertomuksistaan paikannettaisiin yksinomaan selvästi toisistaan erottuvia väkivallan muotoja.

Siirryn seuraavaksi käsittelemään nimenomaan parisuhdeväkivaltaa ja sitä, millaisia erityispiirteitä sille on aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa määritelty.

Parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan nimensä mukaisesti parisuhteen osapuolten välillä tapahtuvaa väkivaltaa. Kyse on maailmanlaajuisesta ongelmasta: parisuhdeväkivaltaa

esiintyy kaikissa maissa, uskonnoissa, kulttuureissa ja sosiaaliryhmissä.

Parisuhdeväkivallan uhri ja tekijä voivat olla sukupuoleltaan mitä tahansa, mutta valtaosa parisuhdeväkivallasta on miesten tekemää ja naisiin kohdistuvaa.

Parisuhdeväkivalta aiheuttaa haittoja uhrien fyysiselle terveydelle, mielenterveydelle ja laajemminkin koko yleiselle hyvinvoinnille. (WHO 2002, 109, 136.)

Parisuhdeväkivallan erityispiirteitä ja sen dynamiikkoja tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että parisuhde toimii oikeastaan koko sukupuolijärjestelmämme ja heteroseksuaalisen suuntautumisen ytimenä (Ronkainen 2017, 32).

Parisuhdeväkivallasta puhuttaessa on tärkeää ymmärtää, että parisuhteessa on kyse läheisestä ihmissuhteesta. Läheiset ihmissuhteet puolestaan vaikuttavat yleisesti ottaen merkittävästi siihen, millainen ihminen kokee itse olevansa. Parisuhteisiin (ja perhesuhteisiin laajemminkin) liittyy luottamusta ja vastuuta tavalla, joka poikkeaa muunlaisista ihmissuhteista. (Husso & Virkki 2008, 261.) Luottamus on yleisesti yksi tavoitelluimmista läheisen ihmissuhteen ominaisuuksista (Rempel, Holmes & Zanna 1985, 95), mutta toisaalta tällaisiin suhteisiin liittyy myös mahdollisuus haavoittumisesta. Parisuhdeväkivalta raivaa siis esiintyessään itselleen tilaa sellaisella elämänalueella, johon tulisi sisältyä lämpöä, rakkautta ja vastavuoroisuutta – ei väkivaltaa. (Husso & Virkki 2008, 261–262.)

Olen yllä määritellyt väkivallan käsitettä ja parisuhdeväkivallan erityispiirteitä, ja siirryn seuraavaksi käsittelemään vallan ilmenemistä väkivaltaisissa parisuhteissa. Ydinajatukseni on, että kaikissa parisuhteissa esiintyy jonkinlaista vallankäyttöä. Ajatus on linjassa Foucault'n (2010, 72) käsitysten kanssa, sillä hänen mukaansa valtaa on kaikkialla. Ajatukseen parisuhteissa esiintyvistä vallankäytöstä liitetään toisinaan negatiivisia konnotaatioita, ja esimerkiksi Meyer toteaa, että käsitteellä valta viitataan yleisesti ristiriidassa oleviin intresseihin. Yhteisistä intresseistä ja tavoitteista puhuttaessa käytetään mieluummin käsitettä rakkaus. Meyer kuitenkin huomauttaa, että tosiasiaa sama suhde voi hyvinkin olla toisilla elämänalueilla vahingoittava ja toisilla puolestaan hyödyllinen. (Meyer 1991, 33.) Hiukan vastaavasti Layder huomauttaa, että myös ihmisten välisissä suhteissa esiintyvä patologinen, 'pahanlaatuinen' kontrolli rakentuu hyväntahtoisen kontrollin muodostamalle pohjalle. Manipulaatio sekä riistoon perustuva ihmissuhteiden vallankäyttö eivät olisi Layderin mukaan mahdollisia ilman niiden perustana toimivia terveempiä ja hyväntahtoisempia kontrollin muotoja. (Layder 2004, 76.)

Ymmärrykseni mukaan väkivalta vaikuttaa parisuhteessa esiintyvän vallankäytön dynamiikkaan. Väkivaltainen käyttäytyminen ja väkivaltaiset teot saattavat toisinaan olla helpostikin paikannettavissa, erityisesti puhuttaessa fyysisestä väkivallasta. Parisuhdeväkivallan kontekstissa on kuitenkin usein kyse laajemmasta vallan ja väkivallan verkosta, ja Keskinen muotoileekin asian osuvasti: ”Parisuhdeväkivallassa ei useinkaan ole kyse vain yksittäisistä väkivallanteoista, vaan niiden ja muiden vallankäytön muotojen kautta rakentuvasta valtasuhteiden epäsymmetrisyydestä” (Keskinen 2005, 47). Parisuhdeväkivallan kontekstissa valtasuhteisiin liittyy usein myös varautumista väkivaltaan, niinäkin hetkinä, kun varsinaista väkivaltaa ei tapahdu. Esimerkiksi Heiskanen havaitsi naisiin kohdistunutta väkivaltaa käsittelevässä uhritutkimuksessa, että 45 prosenttia puolison väkivallan kohteeksi viimeisen vuoden aikana joutuneista naisista oli myös kyselyhetkellä huolestunut asiasta. Vastaava huolestuneisuutta koskeva luku oli vain 5 prosenttia niiden naisten kohdalla, jotka eivät olleet kokeneet väkivaltaa miehensä taholta. (Heiskanen 2006, 129.) Edellä mainitussa uhritutkimuksessa väkivallalla tarkoitettiin fyysisiä ja seksuaalisia tekoja sekä väkivallalla uhkailua (Piispa & Heiskanen 2006, 5).

Myös Westlund tuo analyysissään esille väkivaltaan varautumisen osana parisuhdeväkivallan dynamiikkaa. Käyttäytymällä uhkaavasti ja pakottavasti väkivaltaiset miehet ylläpitävät kontrollia ja saavat samanaikaisesti istutettua naispuolisiin kumppaneihinsa lähes alati läsnä olevan pelon väkivaltaisesta rangaistuksesta. Toteutuneet fyysiset väkivallanteot antavat naiselle perustellun syyn ottaa pahoinpitelijän esittämät uhkaukset todesta. Pahoinpitelijän ja hänen kumppaninsa (ja muiden perheenjäsenten) välinen vuorovaikutus puolestaan ylläpitää pahoinpitelijän valta-asemaa ja toisaalta heikentää ja rajoittaa muiden perheenjäsenten asemaa ja mahdollisuuksia. Kyse on ihmissuhteiden rakenteisiin perustuvasta ilmiöstä, joka tekee perheissä ja parisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta muuhun väkivaltaan verrattuna erityistä. (Westlund 1999, 1047–1048.) Väkivalta ja valta kietoutuvat näin kuvattuna yhteen tavalla, joka asettaa väkivallan kohteena olevan naisen alisteiseen valta-asemaan suhteessa väkivaltaiseen kumppaniinsa. Alisteisesta valta-asemasta ei voi kuitenkaan puhua varauksettomasti, mikäli ajatuksiaan nojaa Foucault’n valtakäsitykseen. Toin jo aiemmin esille, että Foucault on tuotannossaan korostanut esimerkiksi vallan liikkuvuutta ja sitä, ettei valtaa voi omia itselleen (Foucault 2010, 72). Keskinen on käsitellyt väitöskirjansa teoriaosuudessa samaa teemaa: miten soveltaa Foucault’n

ajatuksia tilanteessa, jossa valtasuhteet näyttävät asettautuvan jatkuvasti epäsymmetrisiksi? Keskinen kuitenkin huomauttaa, ettei Foucault itsekään kieltänyt tämänkaltaisten valtasuhteiden olemassaoloa, vaan piti voimasuhteiden epätasaista jähmettymistä mahdollisena. (Keskinen 2005, 45.)

Edellä mainitun lisäksi on tarpeellista tarkastella myös Foucault'n käsitystä vallan ja väkivallan välisestä suhteesta. Hän tekee käsitteiden välille eroa todeten, että valta sisältää aina myös mahdollisuuden vastarintaan, kun taas väkivalta toimii pakottavasti eikä jätä vaihtoehtoiselle toiminnalle tilaa. Foucault'n näkemyksen mukaan vallan kohteena ovat subjektin teot, ja sen tarkoituksena on vaikuttaa nimenomaan näihin tekoihin esimerkiksi kontrollin avulla. Väkivalta puolestaan kohdistuu ruumiiseen. (Keskinen 2005, 47.)

Keskinen (2005) on väitöskirjassaan huomioinut Foucault'n ajatukset sekä niihin kohdistuneen feministisen kritiikin, ja muodostanut näiden perusteella oman tulkintansa väkivallan ja vallan välisestä suhteesta. Hänen mukaansa on tärkeää kiinnittää huomioita väkivallan ja vallankäytön muotojen erotteluun, mutta toisaalta tulisi tarkastella myös sitä, millä tavoin edellä mainitut kietoutuvat yhteen. Keskinen näkee väkivallan toimivan eräänlaisena vallankäytön muotona ja vallan taktiikkana. Lisäksi hän kuvaa väkivallan aiheuttavan niin sanottua valtasuhteiden lukkiutumista, erityisesti toistuessaan. 'Lukkiutuneet valtasuhteet' on käsitteenä alun perin Johanna Oksalan (2003) esittelemä (ks. Keskinen 2005, 45). Keskinen mukaan lukkiutuneet valtasuhteet kuvaavat tilanteita, joissa valta on asettunut ihmisten välillä epäsymmetriseksi ja epätasapainoiseksi. Ominaista valtasuhteiden lukkiutumiselle on, ettei tässä epäsymmetrisessä suhteessa juurikaan tapahdu valtasuhteiden muutoksia, yrityksistä huolimatta. Lukkiutumisen mekaniikassa keskeistä on asioiden toistuminen, ja esimerkiksi jatkuva väkivalta on omiaan lukkiuttamaan valtasuhteita. Lukkiutuneiden valtasuhteiden kontekstissa vallan ja väkivallan kohteena olevan ihmisen toimijuuden tila ja mahdollisuudet kapenevat. Väkivalta ja valtasuhteiden lukkiutuminen vaikuttavat siis myös väkivallan kohteen vastarinnan mahdollisuuksiin. (Keskinen 2005, 45–48.) Keskinen toteaaakin osuvasti, että ”väkivalta, sen seurauksena rakentunut pelko ja lukkiutuvat valtasuhteet tuottavat subjektiutta, jossa painottuu myöntövyys ja voimattomuus” (Keskinen 2005, 67).

Olen pyrkinyt yllä jäsentämään väkivallan ja vallan merkitystä sekä toisaalta myös sitä, millä tavoin nämä merkitykset kietoutuvat väkivaltaisissa parisuhteissa toisiinsa. Oma

ymmärryksen vallan merkityksestä parisuhdeväkivallan kontekstissa on synteesi tässä luvussa kuvaamistani ajattelutavoista. Siirryn kuitenkin seuraavaksi käsittelemään vallan dynamiikkaa toisenlaisessa ympäristössä: palvelujärjestelmän ja apua tarvitsevan ihmisen välisissä kohtaamisissa.

2.3 VALTA PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

Foucault'n valtakäsityksen mukaisesti vallan kanssa esiintyy samanaikaisesti myös vastarintaa, ja moni parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen yrittääkin jättää väkivaltaisen suhteensa. Tämä tarkoittaa usein myös yhteiskunnan auttamisjärjestelmien mukaan astumista: pahoinpidelty nainen saattaa kohdata esimerkiksi poliiseja, turvakodin työntekijöitä, tuomioistuinten edustajia sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. (Westlund 1999, 1049.) Käsittelen tässä luvussa aluksi lyhyesti Westlundin (1999) tapaa hyödyntää Foucault'n modernin vallan käsitettä parisuhdeväkivaltaan liittyvän avun hakemisen kontekstissa. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan tarkemmin erilaisia palvelujärjestelmässämme esiintyviä vallankäytön paikkoja ja muotoja.

Westlund tuo esille, että foucaultlaisesta näkökulmasta väkivaltaa kokeneen naisen avunhakuprosessia voidaan tarkastella fokuksen siirtymisenä esimodernista vallasta moderniin valtaan. Naisen elämässä vaikuttavat valtasuhteet muuttavat muotoaan naisen jättäessä väkivaltaisen kumppaninsa välittömän vaikutusvallan alueen taakseen ja hakiessaan apua yhteiskuntamme palvelujärjestelmästä. Nainen asettuu siis apua hakiessaan osaksi uudenlaisia valtasuhteita, suhteessa palvelujärjestelmän erilaisiin instituutioihin. Nämä instituutiot ovat Foucault'n ajattelun mukaan luonteeltaan kurinpidollisia, ja ne korvaavat fyysisen väkivallan esimerkiksi valvonnalla ja normalisoivilla käytännöillä. Westlund itse pitää edellä kuvattua foucaultlaista analyysia oivaltavana, mutta yksipuolisena. Hän toteaa, että instituutioiden vaikutusta voi tarkastella myös positiivisemmassa valossa. (Westlund 1999, 1049, 1054.) Oma käsitykseni palvelujärjestelmän ja erilaisten siihen linkittyvien instituutioiden vallasta on samankaltainen kuin Westlundilla. Ymmärryksen mukaisesti erilaisilla palvelujärjestelmän toimijoilla voi olla asiakkaisiinsa hyvin positiivisia vaikutuksia, mutta toisaalta on tärkeää tarkastella järjestelmämme toimintaa myös kriittisesti. Lisäksi on parisuhdeväkivallasta puhuttaessa tärkeää muistaa, ettei naisen elämässä vaikuttava vallan ja väkivallan verkosto lakkaa olemasta sillä hetkellä, kun nainen jättää pahoinpitelevän miehensä ja lähtee esimerkiksi turvakotiin. Westlund myös täsmentää, ettei esimodernin ja modernin vallan välinen suhde ole tarkkarajainen. Myös

moderneista, kurinpidollisista toimintatavoista on löydettävissä esimodernin vallan piirteitä. Näiden vallan eri muotojen yhteenkietoutuminen puolestaan vaikuttaa ihmisten elämiin monin eri tavoin. (Westlund 1999, 1055.)

Todettakoon siis, että palvelujärjestelmän ja sen asiakkaiden välisiä kohtaamisia voidaan tarkastella vallankäytön paikkoina. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan näitä vallankäytön paikkoja ja sitä, millaisia vallankäytön muotoja palvelujärjestelmässämme esiintyy. Valtaosa hyödyntämistäni tutkimuksista ja esimerkeistä sijoittuu sosiaalityön kontekstiin. Koen niiden kuitenkin tuovan myös yleisemmällä tasolla esiin sellaisia vallankäytön muotoja ja dynamiikkoja, joiden ymmärtäminen on tärkeää myös muiden ammattiryhmien ja asiakkaiden välisiä suhteita tarkasteltaessa.

Osa palvelujärjestelmämme toimintoihin sisältyvästä vallankäytöstä on laissa määriteltyä. Jo perustuslain tasolla todetaan, että ”julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin” (Suomen perustuslaki 1999/731, 2§). Kenties näkyvimpiä julkisen vallan käytön paikkoja ovatkin erilaiset pakkotoimenpiteet, joita sisältyy esimerkiksi lastensuojelulakiin (2007/417) ja mielenterveyslakiin (1990/1116). Viranomaisten ja asiakkaiden välisiä suhteita määrittävät osaltaan myös asiakaslait, kuten laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812). Lainsäädännön lisäksi viranomaisten ja muiden ammattiauttajien toimintaa säätelevät monet muutkin asiat. Näitä ovat esimerkiksi työpaikkojen erilaiset toimintatavat ja -ympäristöt, resurssit ja aikapaineet. (Laitinen 2008, 146.) Edellä mainitun lisäksi merkitystä on myös laajemmalla yhteiskunnallisella kontekstilla. Juhila (2006, 12) huomauttaa sosiaalityön näkökulmasta, että esimerkiksi historiallinen konteksti ja ihmisten muuttuvat käsitykset vaikuttavat siihen, millaisena instituutiona sosiaalityö näyttäytyy. Uskon, että näkemys ajallis-paikallisen kontekstin merkityksestä on sovellettavissa sosiaalityön lisäksi myös muihin parisuhdeväkivaltaa työssään kohtaaviin ammattiryhmiin. Tämä konteksti vaikuttaa osaltaan työntekijän ja asiakkaan kohtaamiseen ja kohtaamisen reunaehtoihin, ja näin ollen sen huomiointi on tärkeää myös vallankäytön tapaa ja ilmenemismuotoja tarkasteltaessa.

Tarkastelen seuraavaksi asiantuntijuutta käsitteenä, sekä siihen liittyvien ymmärrystapojen merkitystä työntekijän ja asiakkaan välisiä valtasuhteita tarkasteltaessa. Asiantuntijuus voi saada käytännön työssä monia erilaisia ilmenemismuotoja riippuen asiantuntijalle määritellyistä rooleista ja toimintatavoista. Erästä tapaa käsitellä asiantuntijan ja asiakkaan välistä suhdetta määrittää niin sanottu

horisontaalinen asiantuntijuus. Horisontaalisessa asiantuntijuudessa asiantuntijuutta ei ole yksinomaan ammattilaisella, vaan myös asiakkaalla katsotaan olevan arvokasta tietoa monenlaisista asioista. Näin ymmärrettynä toisen osapuolen asiantuntijuus ei määrity toista paremmaksi. (Juhila 2006, 137–138.) Edellä mainittu kuvaus ei kuitenkaan istu kaikkiin palvelujärjestelmän edustajien ja asiakkaiden välisiin kohtaamisiin, ja eräänlaisena vastinparina horisontaaliselle asiantuntijuudelle toimiikin vertikaalinen asiantuntijuus. Vertikaalista asiantuntijuutta pidetään niin sanottujen modernien professioiden ominaisuutena. Moderneissa professioissa on keskeistä, että työntekijöillä on asiantuntijoina etuoikeus niin kutsuttuun asiantuntijatietoon. Tämä etuoikeus määrittyy nimenomaan suhteessa asiakkaisiin, joilla samaa etuoikeutta ei ole. Vertikaaliseen asiantuntijuuteen kuuluu lisäksi se, että työntekijällä on määrittelyvalta tavoiteltavista asioista ja siitä, millaiseen muutokseen työskentelyssä pyritään. Tällaiseen modernissa mielessä ymmärrettyyn asiantuntijuuteen liittyvät siis keskeisesti asiantuntijatiedon käyttämiseen ja valtaan liittyvät kysymykset. (Juhila 2006, 84–89.)

Asiantuntijuutta käsiteltäessä on nähdäkseni hyödyllistä tarkastella myös asiakkuutta ja niitä positioita, joita asiakkaille palvelujärjestelmässämme määritellään. Huomattavaa on, että jo yksinomaan termi 'asiakas' on luonteeltaan järjestelmälähtöinen (esim. Laitinen 2008, 141). Yllä kuvaamani vertikaalinen asiantuntijuus ja asiantuntijatiedon merkitys luovat tiettyjä edellytyksiä myös asiakkuuden luonteelle. Raitakari (2002) on samaan asiaan liittyen tarkastellut sosiaalityön asiantuntijuuden ja asiakkuuden ymmärrystapoja modernin ja postmodernin tulkintakehyksissä. Edellä kuvaamani vertikaalinen asiantuntijuus asettuu näistä lähemmäksi modernia tulkintaa. Raitakari on todennut osuvasti, että ”vahva professionalismi tuottaa ja edellyttää väistämättä vastinparikseen itsemääräämisoikeudeltaan rajoitettua asiakasta” (Raitakari 2002, 48–49). Tämänkaltaisen ymmärrystapa korostaa asiantuntijan valtaa ja tietoa, asiakkaan roolin jäädessä huomattavasti passiivisemmaksi. Raitakari jatkaa tulkintaansa viittaamalla eräänlaisiin yhteiskunnassa vallitseviin normeihin. Hän toteaa asiantuntijoiden vallan liittyvän tässä modernissa kehyksessä erityisesti asiakkaiden ohjaamiseen takaisin muiden joukkoon, yleisesti hyväksytyjen normien äärelle. (Mt., 49.) Tämänkaltaisessa ymmärrystavassa korostuu asiantuntijan määrittelyvalta: asiakkaan toivotunlainen toiminta näyttäytyy jonakin 'yleisesti hyväksyttynä', eivätkä asiakkaan omat näkökulmat pääse etusijalle suhteessa näihin yleisiin normeihin. Vastaavanlaisia esimerkkejä järjestelmä- ja asiantuntijalähtöisestä määrittelystä löytyy

muustakin tutkimuksesta. Esimerkiksi Närhi, Kokkonen ja Matthies ovat nuorten aikuisten osallisuutta tarkastelevassa tutkimuksessaan havainneet, että osallisuuden määrittelyssä korostuivat ennen kaikkea palvelujärjestelmän lähtökohdat ja ne osallistamisen alueet, mitä järjestelmässä on ennalta määritetty. Asiakkaiden omat näkemykset jäivät järjestelmän näkökulmiin verrattuna toissijaiseen asemaan. (Närhi ym. 2014, 227.) Edellä mainitut esimerkit tuovat näkyville ongelmanmäärittelyihin sisältyvää valtaa. Tietyn määrittelytavan saadessa jalansijaa vaihtoehtoiset ymmärryksen tavat saattavat jäädä marginaaliseen asemaan (Juhlia 2006, 235). Ei siis ole yhdentekevää, kenen näkökulmasta asiakkaiden haasteellisia elämäntilanteita määritellään ja millaiset toimintatavat käsitetään ammatillisen toiminnan perustaksi.

Edellä kuvaamani tapa ymmärtää asiantuntijuuden ja asiakkuuden välistä suhdetta asettaa nämä kaksi toimijaa varsin hierarkkiseen valta-asetelmaan, jossa asiakkaan määräysvalta vaikuttaa lähinnä supistuvan (ks. Raitakari 2002, 48–49). Siirryn kuitenkin seuraavaksi tarkastelemaan palvelujärjestelmän ja ammattilaisten toimintaa ja vallankäyttöä varsin erilaisesta näkökulmasta, empowermentin kautta. Empowerment on käsitteenä omaksuttu yhteiskunta- ja ihmistieteiden keskuudessa hyvin laajasti, ja sitä on kotimaisessa tieteellisessä keskustelussa yritetty suomentaa monin eri tavoin (Hokkanen 2009, 315). Lindqvist käyttää parisuhdeväkivallan kontekstiin paikantuvassa väitöstutkimuksessaan empowermentista suomennosta ”voimavaraistaminen”.

Voimavaraistamisen sisältönä hän näkee esimerkiksi ihmisten erilaisten vaikutus- ja toimintamahdollisuuksien parantamisen heidän yksilöllisissä elinympäristöissään ja tuohon ympäristöön liittyvissä vuorovaikutuksellisissa suhteissaan. Kyse on lisäksi asiakkaan omien voimavarojen aktivoimisesta ja oman elämänhallinnan parantumisesta. Lindqvistin mukaan voimavaraistuminen on itsestä lähtevä, muttei yksinäinen prosessi. Väkivaltaa kokeneiden naisten voimavaraistumisessa tärkeitä ovatkin esimerkiksi luottamukselliset suhteet työntekijöiden ja asiakkaiden välillä sekä palvelut, jotka ovat luonteeltaan voimavaraistavia. (Lindqvist 2009, 47.) Käytännön asiakastyössä voimavaraistaminen voi saada erilaisia muotoja: Lindqvistin tutkimuksessa esimerkiksi toivon ylläpitäminen ja väkivaltaa koskevan tiedon antaminen liitettiin voimavaraistamisen prosessiin. Voimavaraistamista tapahtuukin nimenomaan työntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa. (Mt., 170–172.)

Hokkanen on puolestaan lähestynyt empowermentin käsitettä erityisesti suomennosten ”valtaistuminen” ja ”voimaantuminen” kautta. Molemmat suomennokset sisältävät

näkemyksen siitä, että empowermentissa on kyse toisaalta prosessista ja toisaalta päämäärästä. Molemmat sopivat Hokkanen mukaan suomalaisen sosiaalityön kontekstiin: valtaistumisen käsite painottaa yhteiskunnallisia näkökulmia, voimaantuminen puolestaan yksilöllisiä. Käsitteet eivät kuitenkaan ole toisilleen vastakkaisia, vaan molempia tarvitaan. (Hokkanen 2009, 316–319, 329–332.)

Sosiaalityön kontekstiin paikantuen Hokkanen tuo lisäksi esille näkökulman, jonka mukaan valta asettuu väistämättä epätasapainoiseksi työntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa. Tämä epätasapaino uusiutuu, jos ammattilaiset eivät tunnista toimintaansa sisältyviä kontrollin elementtejä. Mikäli asiakassuhteessa halutaan edistää asiakkaan empowermentia, on tämä vallan epätasapainon uusiutuminen ongelmallista.

Tilanteeseen voidaan kuitenkin reagoida erilaisin työmenetelmin, kuten jaetun asiantuntijuuden periaatteita hyödyntäen. (Mt., 327.) Pohjola (2010) puhuu sosiaalityön kontekstissa hiukan vastaavasti ”mahdollistavasta palvelukulttuurista”. Tällaisessa toimintatavassa on kyse sosiaalityössä aina esiintyvän vallan ottamisesta työvälineeksi. Sen sijaan, että työntekijä käyttäisi palvelujärjestelmässä esiintyvää valtaa yksinomaan asiakasta kohti, vallan suuntaa pyritäänkin vaihtamaan. Näin toimimalla pyritään korostamaan vallan mahdollistavia elementtejä ja tukemaan asiakkaan auttamisprosessia. Empowermentin käsite liittyy keskeisesti tällaiseen työskentelytapaan. (Mt., 55.)

Käytän omassa tutkimuksessani empowermentista jatkossa suomennosta ”voimavaraistaminen” Lindqvistin (2009) näkemyksiin nojautuen. Käsittelen tutkimuksessani ennen kaikkea naisten henkilökohtaisia parisuhdeväkivaltaan liittyviä kokemuksia, ja haluan tämän vuoksi painottaa voima-kantasanaan liitettyjä yksilöllisiä näkökulmia (ks. Hokkanen 2009, 329). Lisäksi voimavaraistaminen kuvaa nähdäkseni käsitteenä osuvasti sitä, että kyse on aktiivisesta, asiakkaan voimaantumiseen tähtäävästä vuorovaikutuksellisesta toiminnasta. Vaikka hyödynnän tutkimuksessani Lindqvistin (2009) suomennosta, en kuitenkaan sitoudu yksinomaan hänen voimavaraistamista koskevaan määrittelyynsä. Oma käsitykseni voimavaraistamisen merkityksestä ja hyödyntämismahdollisuuksista on synteesi yllä kuvatusta.

Voimavaraistamista voidaan vuorovaikutuksessa tavoitella esimerkiksi suostuttelevan vallankäytön elementtien avulla. Suoninen ja Jokinen ovat tarkastelleet sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välisissä haastattelutilanteissa esiintyviä suostuttelun tapoja, ja muodostaneet tämän perusteella neljä erilaista suostuttelun

tyyppiä. Nämä tyypit ovat 1) suostuttelevat kysymykset, 2) suostuttelevat vastaukset, 3) selitysten pyytäminen ja 4) rohkaisevat kysymykset. Näistä erityisesti suostuttelevat vastaukset ja rohkaisevat kysymykset liittyvät pyrkimykseen parantaa asiakkaan voimavaroja ja resursseja. (Suoninen & Jokinen 2005.) Tämänkaltaisten pyrkimysten voidaan puolestaan nähdä edustavan voimavaraistamista. Suostuttelun eri tyypit eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois, vaan arkielämän konteksteissa ne toimivat toisiaan täydentäen (Mt.). Suoninen ja Jokinen tuovat lisäksi esille, että suostuttelua voidaan foucaultlaisittain tarkastella eräänlaisena tuottavan vallan osana, joka osaltaan rakentaa subjektiutta ja totuuksia. Luonteeltaan suostuttelu voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta. (Mt., 470.) Tiedostamattomaan vallankäyttöön viittaa myös Lindqvist (2009, 41), jonka mukaan sosiaalityön käytännön asiakastyössä tapahtuva vallankäyttö on usein niin arkipäiväistä toimintaa, ettei sen läsnäoloa välttämättä tiedosteta. Se, että työntekijät voivat käyttää valtaa myös tiedostamattaan, oikeastaan kuitenkin vain alleviivaa tarvetta asiakaskohtaamisissa esiintyvän vallankäytön tarkastelulle.

Kuten olen yllä pyrkinyt kuvaamaan, valta voi palvelujärjestelmämme kontekstissa saada hyvin monenlaisia ilmenemismuotoja. Lindqvist on tiivistänyt asian osuvasti: ”valta voi olla näkyvää tai näkymätöntä, julkista tai epävirallista, horisontaalista tai vertikaalista, tukevaa tai kontrolloivaa” (Lindqvist 2009, 205). Tämän lisäksi on kuitenkin huomioitava, että palvelujärjestelmän edustajien ja asiakkaiden välisissä kohtaamisissa voi esiintyä myös väkivaltaa. Kyse voi luonnollisesti olla suorista, fyysisistä teoista, mikäli esimerkiksi asiakas käy sosiaalityöntekijän päälle tai vanhustenhoidon työntekijä kohtelee vanhusta tarpeettoman kovakouraisesti. Väkivalta voi kuitenkin olla myös huomattavasti tätä epäsuorempaa: tällöin puhutaan nimensä mukaisesti epäsuorasta väkivallasta. Raja suoran ja epäsuoran väkivallan välillä on liukuva. Epäsuoralla väkivallalla tarkoitetaan sellaisten olosuhteiden syntymistä, jotka jonkin mekanismin kautta loukkaavat esimerkiksi erilaisten ihmisten ja ihmisryhmien hyvinvointia ja integriteettiä. Epäsuoraa väkivaltaa on esimerkiksi kulttuurinen, systeeminen ja rakenteellinen väkivalta. Nostan näistä esimerkkinä systeemisen väkivallan: siinä on kyse sellaisista yhteiskunnallisten instituutioiden ja rakenteiden toiminnoista, jotka tuottavat epäoikeudenmukaisuutta tai ohittavat tietynlaiset kokemukset. Systeemistä väkivaltaa voi tapahtua, vaikka sen kohteena olevien ihmisten tai ihmisryhmien oikeudet olisivatkin näennäisesti olemassa. (Ronkainen 2017, 23–26.)

3. (VÄKI)VALTA SUKUPUOLISTUNEENA ILMIÖNÄ

Olen tähän asti käsitellyt valtaa ja väkivaltaa varsin sukupuolineutraalista näkökulmasta. Sivusin sukupuolistuneempaa näkökulmaa kuvatessani Andrea Westlundin (1999) näkemyksiä Foucault'n ajatusten mahdollisuuksista miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa analysoitaessa. Tässä luvussa keskityn vielä tarkemmin siihen, miksi heteroseksuaalisissa parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa on mielestäni hedelmällistä tarkastella sukupuolistuneena ilmiönä. Tarkastelen aluksi sukupuolta yhteiskunnallisemmalla tasolla, ja käsitelen sukupuolistuneen väkivallan tutkimukseen liittyviä perinteitä. Tämän jälkeen siirryn tarkastelussani yksilöllisemmälle tasolle, ja pyrin erittelemään sitä, mitä nimenomaan naispuolisena väkivallan uhrina oleminen aiemman tutkimuksen perusteella merkitsee. Ennen tätä haluan kuitenkin lyhyesti kuvata oman tutkimuksellisen näkökulmani sukupuolen käsitteelliseen määrittelyyn.

Oldersma ja Davis viittaavat artikkelissaan Oakleyn (1972) hahmottelemaan erotukseen biologisen (eng. *sex*) ja sosiaalisen (eng. *gender*) sukupuolen välille. He huomauttavat, että esimerkiksi käsitykset niin sanotusta ideaalista feminiinisyydestä vaihtelevat kulttuureittain. Sosiaalista sukupuolta on tästä näkökulmasta mahdollista tarkastella teoreettisena konstruktiona. Käsitteenä sukupuoli on enemmän kuvaileva kuin selittävä. (Oldersma & Davis 1991, 3–6.) Oma tutkimuksellinen tarkasteluni kohdistuu biologisen sukupuolen sijasta sosiaalisen sukupuoleen. Sukupuolinäkökulmasta tämä tarkoittaa sen huomioimista, millä tavoin aineistoni naiset haastatteluissaan kuvaavat omaa naiseuttaan, naisena olemistaan ja asemaansa väkivaltaa kokeneena naisena. Tutkimusongelmani eivät niinkään painotu näihin sukupuolikysymyksiin, mutta toisaalta sukupuolinäkökulmaa ei voida nähdäkseni täysin ohittaakaan silloin, kun tutkimuksen kohteena on parisuhteissa esiintyvä valta ja väkivalta. Lisäksi on huomioitava, että sosiaalista sukupuolta voidaan luonnehtia eräänlaisena kuvauksena todellisista sukupuolten välisistä valtasuhteista sekä näiden suhteiden sisäistämisestä (Kaufman 1994, 144).

3.1 LÄHTÖKOHTANA SUKUPUOLISTUNEEN VÄKIVALLAN TUTKIMUS

Oma tutkimukseni asettuu varsin luontevasti osaksi sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen perinnettä. Sukupuolistunut väkivalta ei tarkoita samaa kuin naisiin kohdistuva väkivalta, vaikka niitä usein synonyymeinä käytetäänkin (esim. Keskinen 2010, 243). Sukupuolistuneen väkivallan käsite on ymmärrettävissä tätä laajemmaksi

ilmiöksi: sen piirissä tarkastellaan yleisesti väkivallan yhteyttä sukupuoleen, valtaan ja seksuaalisuuteen. Keskeistä on väkivallan eri muotojen ja kontekstien rakentamat ”väkivallan sukupuolistuneet profiilit”. (Keskinen 2010, 243–244.)

Sukupuolistuneesta väkivallasta puhuttaessa on huomionarvoista, etteivät esimerkiksi väkivallan dynamiikka tai väkivaltaisen teon kohteeksi joutuminen ole täysin sattumanvaraisia asioita. Henkilöiden välistä suoraa väkivaltaa tarkasteltaessa käy varsin selvästi ilmi, että suurin osa väkivallan tekijöistä on miehiä. Ainoana poikkeuksena tästä on tekijän omiin lapsiinsa kohdistama väkivalta. (Ronkainen 2017, 29.) Sukupuolistuneen väkivallan tutkimusperinne sisältää useita erilaisia tutkimustraditioita, joista laajin, feministinen väkivaltatutkimus, on tukeutunut varsin vahvasti radikaalifeministisiin ajatuksiin ja lähtökohtiin. Radikaalifeministisessä ajattelutavassa tarkastelu sukupuolten välisestä valtasuhteesta ja väkivallasta kytkeytyy esimerkiksi dominanssin käsitteeseen ja miehiin valtaa käyttävänä ryhmänä. Feministisen väkivaltatutkimuksen piirissä onkin esitetty, että miehinen vallankäyttö on yhteistä kaikenlaiselle naisiin kohdistuvalle väkivallalle. Väkivalta ei siis ole paikannettavissa yksittäisten, jollakin tapaa erikoisten miesten toiminnaksi, vaan kyse on normaalista sukupuolten välisestä suhteesta. Kuten arvata saattaa, tämänkaltaisen käsitys sukupuolesta, vallasta ja väkivallasta on saanut osakseen myös kritiikkiä: lähestymistapoja on syytetty esimerkiksi sukupuolten sisäisten erojen ja valtaan liittyvän vastarinnan sivuuttamisesta. (Keskinen 2005, 16, 25–28.)

Ongelmakohdista huolimatta feministisillä lähestymistavoilla ja feministisellä väkivaltatutkimuksella on nähdäkseni myös paljon annettavaa. Vastaavasti Keskinen (2005, 15) on todennut, että sukupuolta ja valtaa käsiteltäessä feministisen väkivaltatutkimuksen piirissä esitetyt ajatukset ovat olleet hyvin merkittäviä. Kantola on samaa aihetta sivuten jakanut feministiset valtaa koskevat lähestymistavat neljään eri kategoriaan (olen esittänyt kategoriat tässä hieman eri järjestyksessä kuin Kantola alkuperäisessä tekstissään). Ensinnäkin valta on nähtävissä resurssiksi, josta feminististen ajattelutapojen mukaisesti myös naisten olisi saatava osansa. Toiseksi valta on tekijä, joka mahdollistaa toiminnan. Tähän liittyvät esimerkiksi vallan eri muodot ja vallan valtauttavat ominaisuudet. Kolmanneksi feministit ovat Foucault’n valtaa koskevaan analyysiin nojaten käsitteellistäneet esimerkiksi sukupuolittuneita valtajärjestyksiä ja niitä tapoja, joilla valta näitä järjestyksiä tuottaa. Neljäs

tarkastelukulma liittyy vallan alistavien muotojen tarkasteluun, ja tähän kytkeytyy erityisesti patriarkaatin käsite. (Kantola 2010, 79–80.)

Patriarkaatti on alun perin radikaalifeminismin piiriin kuuluva käsite, joka yksinkertaisimmillaan viittaa ajatukseen miesten ylivallasta (Kantola 2010, 82). Riskin (2009, 10) mukaan patriarkaatin käsite yhdistää kaikenlaisia naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja, joskin patriarkaatin merkitys ja ilmenemismuoto riippuvat yhteiskunnallisesta kontekstista. Edellä mainitut käsitykset eivät ole ongelmattomia: esimerkiksi Jokinen (1999, 31) on todennut, että miesten keskuudessa on kritisoitu käsitystä yhtenäisestä patriarkaatista ja miehistä potentiaalisina sortajina. Tämän lisäksi patriarkaaliset rakenteet eivät rajoitu kuvamaan ainoastaan miesten naisiin kohdistamaa vallankäyttöä, vaan patriarkaatilla on merkitystä myös miesten välillä. Patriarkaatti asettaa erilaiset miesryhmät ja maskuliinisuudet hierarkkiseen valtajärjestykseen. (Kaufman 1994, 144–145.) Feministisen tutkimuksen piirissä patriarkaalista valtajärjestelmää on tarkasteltu myös suhteessa valtioon, ja valtion toimien ja toimimattomuuden onkin nähty olevan osa patriarkaattiin perustuvaa vallankäyttöä. Esimerkkinä tästä feministit ovat käyttäneet naisiin kohdistuvan väkivallan kitkemisen hyväksi tehtyjä puutteellisia toimia ja lainsäädäntöä. (Kantola 2010, 82.)

Maskuliinisuuden käsite linkittyy nähdäkseni keskeisesti osaksi patriarkaaliseen valtajärjestelmään liittyvää keskustelua. Jokisen (2017) mukaan maskuliinisuus käsittää ne odotukset, velvollisuudet ja mahdollisuudet, joita miehillä on tai jotka heille sukupuolensa perusteella mahdollistuvat. Miehet rakentavat maskuliinisuutta erottautumalla feminiinisistä asioista ja naisista, mutta viimeinen sana maskuliinisuuden ”pätevyydestä” on kuitenkin toisilla miehillä. (Jokinen 2017, 37, 43.) Hegemonisen maskuliinisuuden käsitteellä viitataan maskuliinisuuden ja miehisyyden ideaaliin ilmenemismuotoon: kyse on tietyn miehisyyden tavan johtavasta asemasta suhteessa sekä toisenlaisiin maskuliinisuuksiin että koko naissukupuoleen. Huomionarvoista on, että hegemonista maskuliinisuusihaannetta tukevat myös monet naiset. (Kantola 2010, 83.) Normatiivisen naiseuden ja miehisyyden ihanteita voidaan tarkastella laajemminkin: feministisen näkökulman mukaisesti nämä ihanteet ovat liitettävissä ajatukseen sukupuolittuneesta kurivallasta. Ihmiset, sekä naiset että miehet, pyrkivät tämän ymmärryksen mukaisesti asettumaan osaksi näitä sukupuolittuneita ihanteita ja täyttämään niiden odotukset. (Mt., 85.)

Sukupuolistuneen väkivaltatutkimuksen perinteisten lähtökohtien lisäksi on ensiarvoisen tärkeää muistaa, ettei sukupuoli ole ainoa ihmisiä ja heidän toimintaansa määrittelevä tekijä. Väkivallan kokemuksiin, väkivaltaa koskeviin yhteiskunnallisiin diskursseihin ja väkivallan esitystapoihin vaikuttavat sukupuolen lisäksi ainakin ihmisen ikä, seksuaalisuus, etnisyys ja yhteiskunnallinen luokka-asema (Keskinen 2010, 245). Keskinen on omassa väitöskirjassaan hyödyntänyt feminististä teoriaa ja feministisen väkivaltatutkimuksen traditiota, mutta pyrkinyt myös ylittämään niihin liittyviä ongelmakohtia kehittämänsä diskurssiteoreettisen, eroja painottavan näkökulman avulla. Keskinen mukaan tämänkaltaisen lähestymistapa mahdollistaa esimerkiksi naisten väkivaltakokemusten moninaisuuden tarkastelun. (Keskinen 2010, 245; 2005, 15.) Kiinnitän omassakin tutkimuksessani sukupuolen lisäksi huomiota myös niihin muihin eroihin, joiden tarkastelun aineistoni mahdollistaa: erityisesti naisten ikään ja suomalaisen yhteiskunnan muutoksen eri vaiheisiin. Pääasiallinen tutkimusintressini painottuu kuitenkin (muista tarkastelukulmia ollenkaan väheksymättä) nimenomaan sukupuolen, vallan ja väkivallan väliseen suhteeseen. Tavat merkityksellistää ja tulkita sukupuolta ja väkivallan ja sukupuolen suhdetta vaikuttavat osaltaan esimerkiksi lainsäädäntöön ja muihin yhteiskunnallisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on vähentää väkivaltaa (Hautanen 2010, 37; Keskinen 2010, 244). Sukupuolinäkökulman tarkastelu on siis yhteiskunnallisesti merkittävää.

3.2 NAINEN PARISUHDEVÄKIVALLAN UHRINA

Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan naiseuden merkitystä väkivallan kokemuksissa yksilöllisemmällä tasolla. Lienee itsestään selvää, etteivät naiset ole homogeeninen ryhmä. Erilaisia tapoja käsitellä väkivaltaa on tosielämässä varmasti yhtä paljon kuin on väkivaltaa kokeneita naitakin. Tästä huolimatta aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta on löydettävissä tiettyjä 'tyypillisiä' tapoja kokea väkivaltaa ja toisaalta myös suhtautua kokemaansa. Nämä 'tyypilliset' tavat eivät kerro koko totuutta siitä, millaisena naiset väkivallan kokevat, mutta niiden lähempi tarkastelu auttaa kuitenkin uskoakseni muodostamaan jonkinlaista kuvaa siitä, mitä merkitsee olla naispuolinen väkivallan uhri Suomessa. Tarkasteltaessa väkivallan ja sukupuolen välisiä yhteyksiä onkin tärkeää ymmärtää, ettei kyse ole vain väkivallan tekemisen tai sen kohteeksi joutumisen yleisyydestä tai todennäköisyydestä eri sukupuolten välillä. Ronkainen on muotoillut tämän hyvin osuvasti: "Yleisyyttä koskevien vertailujen lisäksi kyse on myös niistä konkreettisista mutta hienovaraisista eroista, joilla merkitykset ovat osa väkivallan tekemisen oikeuttamista, toisten ihmisten reaktioita sekä uhriutumisen selittämistä

itselle ja toisille. Sukupuoli näkyy tavoissa, joilla väkivallan tekijä tai koki asetetaan vastuuseen tekemästään tai kokemastaan – joskus myös näkemästään – väkivallasta.” (Ronkainen 2017, 29–30.)

Nykyri toteaa, että parisuhteissa todentuvat sukupuoliasetelmat vaihtelevat ajallisesti, paikallisesti ja tilanteen mukaan. Pelko miehen väkivallasta ja ’yleinen tietous’ siitä, millaisia asioita naiset saattavat parisuhteessaan kohdata, saattaa kuitenkin jähmettää osan naisista hyvin kapeisiin asemiin. (Nykyri 1999, 170.) Tutkimustulokset osoittavatkin, että työpaikkojen ohella naisille väkivaltaisimpia paikkoja ovat nimenomaan koti ja läheiset ihmissuhteet: perhe ja parisuhde. Tilastokeskuksen keräämät yleiset uhritutkimukset ovat auttaneet muodostamaan tämänkaltaista kuvaa naisten kokemasta väkivallasta jo pitkältä ajalta. Naisten kokema väkivalta eroaa varsin selvästi miesten kokemasta väkivallasta, josta suurin osa tapahtuu kadulla, ”huvipaikoissa” tai pienten miehistä koostuvien ryhmien sisällä. (Keskinen 2010, 244.) Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteivätkö miehetkin voisi kokea väkivaltaa esimerkiksi parisuhteessa. Hester on tutkiessaan väkivaltaisia parisuhteita Englannissa tehnyt kuitenkin mielenkiintoisen huomion siitä, että miesten naisiin kohdistamalla väkivallalla oli taipumusta luoda eräänlainen pelon ja kontrollin ilmapiiri. Vastaavaa ei ilmennyt tarkasteltaessa miestä kohtaan väkivaltaisia naisia. (Hester 2013, 628.)

Aiempaan tutkimukseen perustuen on mahdollista hahmotella tietynlaista kuvaa naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja siihen liittyvistä erityispiirteistä. Tästä huolimatta väkivallan sukupuolistuneen rakenteen esiintuominen ja sen merkityksestä puhuminen on herättänyt Suomessa paikoitellen suurtakin vastustusta. Osa on kokenut tämänkaltaisen keskustelun syyllistävän miehiä. Lisäksi on haluttu korostaa myös naisten tekemän väkivallan merkitystä, ja toisaalta vähätelty sukupuolen merkitystä väkivallan analysoinnissa. (Ronkainen & Näre 2008, 25–27.) Edellä mainitun vastustuksen lisäksi vaikuttaa siltä, että suomalaisessa yhteiskunnassa on varsin hankalaa asettua uhrin asemaan ja tuoda esille sukupuolistuneita kokemuksia omasta heikkoudesta. Maamme tasa-arvoajattelun mukaisesti naisten asema on vahva ja sukupuolten tasa-arvo on jo saavutettu. (Keskinen 2010, 248.) Sukupuolistunutta väkivaltaa koskevan tutkimustiedon valossa asia ei kuitenkaan ole aivan näin yksinkertainen. On totta, että maailman mittakaavassa tarkasteltuna Pohjoismaat ovat sukupuolten välisen tasa-arvon mallimaita. Tästä huolimatta Pohjoismaissa, myös Suomessa, esiintyy suhteellisen paljon naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa. Gracia

ja Merlo käyttävät tästä ilmiöstä nimitystä ”the Nordic Paradox”. He erittelevät artikkelissaan mahdollisia syitä tälle ilmeiselle ristiriidalle sukupuolten tasa-arvon ja suuren parisuhdeväkivaltatapausten määrän välillä, mutta toteavat, ettei yksiselitteistä vastausta kysymykseen ole vielä onnistuttu löytämään. (Gracia & Merlo 2016.)

Edellä mainittujen lisäksi naisten asemaa parisuhdeväkivallan kohteena on suomalaisessa yhteiskunnassa määrittänyt perinteisesti näkemys väkivallasta parisuhteen vuorovaikutusongelmana. Niemi-Kiesiläinen käyttää tämänkaltaisesta puhetavasta käsitettä vuorovaikutusdiskurssi, ja näkee sen vallinneen suomalaisessa yhteiskunnassa 1990-luvun jälkipuolelta saakka. Vuorovaikutusdiskurssissa parisuhdeväkivalta on nimensä mukaisesti osa parisuhteen vuorovaikutusta, joskin osoitus sen häiriintymisestä. Väkivaltaa pidetään satunnaisena ja tarkastelutapa on varsin sukupuolineutraali. Vuorovaikutusdiskurssissa korostetaan myös (fyysisen) väkivallan kohteen vastuuta, ja ajatellaan esimerkiksi kohteen provosoineen väkivallantekijää. Eräänlaisena vastakohtana vuorovaikutusdiskurssille voidaan Niemi-Kiesiläisen termistön mukaisesti pitää niin kutsuttua vallankäyttödiskurssia. Vallankäyttödiskurssin elementit ovat olleet tyypillisiä amerikkalaiselle tavalle puhua parisuhdeväkivallasta, joskin 2000-luvun taitteessa vallankäyttödiskurssin piirteet ovat löytäneet tiensä suomalaiseenkin keskusteluun (Niemi-Kiesiläinen viittaa tässä yhteydessä esim. Nyqvistin, 2001, tutkimukseen). Vallankäyttödiskurssi juontaa juurensa kriminologiasta, feministisestä teoriasta ja kontrolliteoriasta, ja siinä perheissä esiintyvää fyysistä väkivaltaa pidetään vakavana ja toistuvana ilmiönä. Fyysinen väkivalta kytkeytyy osaksi monimutkaista vallan verkkoa, jossa väkivallan tarkoituksiksi määrittyy kohteen hallinta ja kontrolloiminen. Vallankäyttödiskurssi ei häivyttä parisuhteiden väkivaltaan liittyviä sukupuolirooleja. Sen lähestymistavan mukaisesti mies näyttäytyy usein dominoivana perheen elättäjänä, nainen puolestaan hoivatyöstä vastaavana ja miehestään eri tavoin, kuten taloudellisesti, riippuvaisena. Vallankäyttödiskurssin mukaisesti ymmärrettynä parisuhdeväkivalta on väkivaltarikos, ja tämä tarkoittaa osaltaan tekijän vastuuttamista tekemästään väkivallasta. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 65–69.)

Ero vuorovaikutusdiskurssin ja vallankäyttödiskurssin välillä on varsin selkeä. Sukupuolistuneen väkivallantutkimuksen, etenkin sen feminististen lähtökohtien, näkökulmasta jälkimmäinen kuulostanee asianmukaisemmalta. Niemi-Kiesiläinen kuitenkin huomauttaa, ettei näitä diskursseja voi asettaa selvään

paremmuusjärjestykseen. Vuorovaikutusdiskurssin voi varsin helposti ymmärtää vähättelevän väkivallan merkitystä, mutta toisaalta väkivaltaan suhtautuminen pelkkänä vallankäyttönä saattaa sekin yksinkertaistaa asioita. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 68–69.) Oman tutkimukseni viitekehys asettuu lähemmäksi vallankäyttödiskurssin tapaa ymmärtää parisuhdeväkivallan merkityksiä.

Oma tapani lähestyä väkivallan uhreina olleiden naisten kokemuksia ei kerro kuitenkaan koko totuutta ilmiöstä ja siitä, millä tavoin sitä käsitellään. Parisuhdeväkivaltaa ja sitä koskevaa puhetta tarkasteltaessa esiin nousee varsin usein elementtejä, jotka asettavat väkivallan kohteena olleen naisen ainakin osittain vastuulliseksi kokemastaan väkivallasta. Keskisen mukaan väkivallan naisuhrin syyllistämällä on pitkät perinteet, ja asiaan on tullut muutos vasta feministisen analyysin avulla. Hänen mukaansa perheessä tapahtuvan väkivallan katsottiin pitkään rikkovan perhe-elämän tasapainoisuutta, tilaa, jonka säilyttäminen on perinteisesti sysätty naisten vastuulle. Väkivallan kohteeksi joutuneen naisen katsottiin siis epäonnistuneen tehtävässään ylläpitää tämä tasapaino. (Keskinen 2010, 248.) Vastaavasti sosiaali- ja terveystalvelujen historiaa tarkasteltaessa käy ilmi, että palvelujärjestelmämme on perinteisesti pyrkinyt vastuuttamaan asiakkaiksi juuri naisia. Naisten toimintaan vaikuttaminen nähtiin keinona auttaa koko perhettä, eikä huomiota varsinaisesti kohdistettu naisten yksilötason hyvinvointiin. (Ronkainen & Näre 2008, 27.) Ronkainen tuo lisäksi esille, että usein väkivallan tekijä vaikuttaa saavan osakseen varsin paljon ymmärrystä, erityisesti verrattuna väkivallan kohteeseen. Naisten pitäminen väkivallan passiivisina uhreina on varsin tyypillistä, mutta tämä uhriasema ei tuo automaattisesti mukanaan muiden ymmärrystä. (Ronkainen 2017, 30.) Kuten tästä ja muista yllä mainituista seikoista käy ilmi, valittu näkökulma ja esimerkiksi ajallinen konteksti vaikuttavat siihen, kenen katsotaan olevan vastuussa parisuhdeväkivallasta ja miten tähän vastuuseen suhtaudutaan. Väkivaltaisille miehille ja väkivallan kohteena oleville naisille määritetty eri tarkastelutavoissa varsin erilaisia positioita.

Sukupuoleen ja väkivaltaan liittyviä merkityksiä tarkasteltaessa on nähdäkseni huomionarvoista eritellä lyhyesti myös väkivaltaan liittyviä syyllisyyden ja häpeän tunteita. Syyllisyyden käsitteeseen linkittyvät osaltaan myös parisuhdeväkivallan osapuolten omat käsitykset siitä, kenen vastuulla tapahtunut on. Ronkainen toteaa, että tutkimusten perusteella naisten ja miesten syyllisyyden kokemukset vaikuttavat eroavan toisistaan. Väkivaltaisista kokemuksistaan (useimmiten väkivallan kohteena olemista)

jälkikäteen miettiessään monet naiset tunsivat syyllisyyttä siitä, etteivät he onnistuneet omalla toiminnallaan ylläpitämään esimerkiksi tasapainoista perhe-elämää ja avio-
onnea. (Ronkainen 1999, 141.) Mainitsin jo aiemmin, että perhe-elämän tasapainon säilyttäminen on perinteisesti ajateltu naisten tehtäväksi (Keskinen 2010, 248).

Vaikuttaakin siltä, että moni väkivaltaa kokenut nainen on omaksunut kyseisen ajatusmallin. Monet naiset myös syyttävät itseään kyvyttömyydestä elää tämän mallin mukaisesti. Ronkainen tekee käsitteellistä eroa syyllisyyden ja häpeän välille, ja toteaa edellä kuvattujen ajattelutapojen siirtyvän syyllisyydestä jo kohti häpeää. Erona syyllisyyden ja häpeän välillä Ronkainen pitää sitä, että siinä missä syyllisyyden käsite määrittää vääräksi jonkin teon, häpeä puolestaan liittyy henkilöön itseensä. Väkivaltaan liittyvät naisten häpeän kokemukset luovat siis kuvaa, jonka mukaan väkivallan kohteena ollut nainen on jollakin tapaa vääränlainen. Miesten kokemukset väkivaltaan liittyvästä syyllisyydestä eroavat naisten kokemuksista. Yksinkertaistetusti voisi sanoa, että tutkimusten valossa väkivaltaiset miehet tiedostavat tehneensä väärin, mutta pitävät itseään kuitenkin pohjimmiltaan ihan kunnollisina ihmisinä. Miesten kokemuksiin ei Ronkaisen mukaan vaikuta sisältyvän samanlaista häpeää ja itseinhoa kuin naisilla. (Ronkainen 1999, 141–142.)

Tarkastelen seuraavaksi vielä lyhyesti esimerkkejä erilaisista parisuhdeväkivallan tyypeistä, joita naiset saattavat suhteissaan kokea. Tarkoitukseni ei ole käsitellä näitä tyyppiejä yksityiskohtaisesti, vaan ennemminkin tehdä näkyväksi väkivaltakokemusten laadun suurta vaihtelevuutta naissukupuolen sisällä. Piispa (2008) on tyypitellyt väkivallan eri muotoja vuonna 1997 kerätyn, naisille suunnatun postikyselyn perusteella. Piispa toteaa, ettei hänen tyypittelynsä kuvaa todellisuutta sellaisenaan, vaan tarkoituksena on kiinnittää huomiota erilaisiin väkivallan kohteena olemisen kokemuksiin. Piispa on kyselyn tulosten perusteella luonnehtinut neljä erilaista väkivallan tyyppiä: 1) lyhyt väkivallan historia, 2) parisuhdeterrorismi, 3) henkinen piina ja 4) episodi menneisyydessä. Nämä muodot eroavat toisistaan paikoitellen varsin suurestikin. Lyhyt väkivallan historia on Piispan luokittelemista väkivallan tyypeistä toiseksi yleisin, sitä esiintyi erityisesti nuorten naisten parisuhteissa. Sille on tyypillistä, että väkivalta on alkanut lähimenneisyydessä, muutama vuosi sitten. Väkivaltaan liittyi sekä fyysisiä tekoja että esimerkiksi mustasukkaisuutta, mutta miehet eivät kuitenkaan rajoittaneet kumppaneidensa sosiaalista elämää. Parisuhdeterrorismia kokeneet naiset olivat puolestaan usein syystä tai toisesta työelämän ulkopuolella, ja lisäksi muita

väkivallan tyyppejä kokeneita naisia useammin myös riippuvaisia miehestään taloudellisesti. Parisuhdeterminismiin liittyy monenlaista fyysistä ja henkistä väkivaltaa, myös naisen sosiaalisen elämän rajoittamista. Henkistä piinaa kokeneet naiset elivät tyypillisimmin jo pitkään jatkuneessa avioliitossa. Heidän miehensä ei käyttänyt väkivaltaa, mutta kontrolloi naista henkisesti monin tavoin. Neljäs väkivallan tyyppi, episodi menneisyydestä, oli Piispan aineistossa kaikista yleisin. Tähän ryhmään kuului yleisesti ottaen vanhempia naisia, jotka eivät olleet kokeneet väkivaltaa enää moneen vuoteen. Aiemmin koetusta väkivallasta ei seurannut vakavia fyysisiä tai henkisiä vammoja, ja lisäksi miehen harjoittama kontrolloiva käyttäytyminen oli suhteellisen harvinaista. (Piispa 2008, 110–120.)

Piispan tarkastelutapa nostaa esille tiettyjä väkivallan kokemuksen ymmärtämisen kannalta merkittäviä seikkoja. Hänen aineistossaan esimerkiksi selvästi ilmenee vastaajien iän merkitys suhteessa koetun väkivallan luonteeseen. Nuorille naisille tyypillisen lyhyen väkivallan historian luonnehdinnoista käy ilmi, etteivät miehet kontrolloineet kumppaniaan niin vahvasti kuin muissa luetelluissa väkivallan tyypeissä. Piispa toteaaakin tämän olevan ”nuorelle sukupolvelle tyypillistä parisuhdeväkivaltaa”. Hänen mukaansa nuorten naisten suhtautuminen parisuhdeväkivaltaan voi erota suurestikin vanhempien naisten suhtautumistavoista. Nuoret lähtevät väkivaltaisesta parisuhteesta vanhempia naisia helpommin, eivätkä alistu kontrolloitavaksi samalla tavalla kuin vanhemmat. Piispa kuitenkin huomauttaa, että sukupolvittaisten muutosten havaitsemista hidastaa parisuhdeväkivallan taipumus vaikuttaa naisten itseä koskeviin käsityksiin. Merkitystä on myös sillä, että ajan kuluessa väkivalta saattaa normalisoitua naisten elämässä. (Piispa 2008, 121–124.) Naisen iän huomioiminen vaikuttaa kuitenkin yllä kuvatun analyysin perusteella hyvin tärkeältä tarkasteltaessa parisuhdeväkivaltaa ja väkivallan koettuja seurauksia. Lisäksi huomiota tulisi Piispan mukaan kiinnittää siihen, minkälaista väkivaltaa nainen on kokenut ja millä tasolla mies on parisuhteessa kontrolloinut naista. Parisuhdeväkivalta on monitahoinen ilmiö, ja väkivallan todellinen ilmenemismuoto vaikuttaa naisen elämään ja keinoihin reagoida suhteessa kokemaansa väkivaltaan. Toimintatapojen rajaaminen kahteen vaihtoehtoon (suhteeseen jääminen ja suhteesta lähteminen) yksinkertaistaa Piispan mukaan todellisuutta liiaksi, ja hän kuvaakin esimerkiksi suhteesta lähtemisen olevan usein hyvinkin pitkä prosessi. (Piispa 2008, 123.) Uskon, että edellä mainittujen seikkojen huomioiminen auttaa osaltaan

ymmärtämään naisten erilaisia mahdollisuuksia – myös erilaista halukkuutta – lähteä väkivaltaisesta suhteesta.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AINEISTO

Tämän pro gradu -tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Vaikuttaako valta väkivaltaisissa parisuhteissa elävien naisten mahdollisuuksiin lähteä suhteesta ja jos, niin millä tavoin?
2. Millainen kuva palvelujärjestelmän käyttämästä vallasta ja parisuhdeväkivaltatyön asiakaskäsityksestä muodostuu naisten avun hakemista koskevien kuvausten perusteella?

Pyrin vastaamaan näihin kysymyksiin laadullisen haastatteluaineistoni perusteella. Pro graduni aineisto on osa EHYEKSI – Lähisuhdeväkivaltaa kokeneen potilaan tunnistaminen, hoitoon ohjaaminen ja avunsaanti, monitieteellistä tutkimus- ja kehittämishanketta (2019–2021). Kyse on Turun yliopistollisen sairaalan (TYKS) Naistenklinikan ja Turun yliopiston sosiaalityön oppiaineen yhteisestä hankkeesta. EHYEKSI-hankkeessa yhdistetään seulontainterventioiden toimivuuden ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvän kokemuksellisuuden tutkimusta monitieteellisesti. Tutkimusryhmän jäseniä ovat Anne Puuronen (vastuullinen johtaja, FT, dosentti, Turun yliopiston Sosiaalitieteiden laitos), Katja Kero (LT, el, Turun yliopisto, TYKS Naistenklinikka) ja Leo Nyqvist (professori, Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos). Tavoitteena hankkeessa on ”kehittää lähisuhdeväkivaltaa kokeneen potilaan avunsaantia ja ohjaamista jatkohoitoon määrällisen ja laadullisen tutkimuksen keinoin”. (Kero, Nyqvist & Puuronen, 2018.)

EHYEKSI-hankkeen laadullinen haastatteluaineisto koostuu kokonaisuudessaan yhdeksästä haastattelusta. Haastattelut toteutettiin hankkeen toisessa vaiheessa, seulontaintervention jälkeen. Seulontainterventiossa Naistenklinikalle ensimmäistä kertaa tulevilta naisilta oli systemaattisesti kysytty, onko heihin kohdistunut lähisuhteissaan väkivaltaa ja/tai ovatko he itse olleet väkivaltaisia. Tämän lisäksi naisilta kysyttiin sitä, vaikuttaako koettu väkivalta edelleen naisten terveyteen, hyvinvointiin tai elämänhallintaan. Molempiin kysymyksiin positiivisesti vastanneille

henkilöille oli tämän jälkeen tarjottu mahdollisuutta osallistua EHYEKSI-hankkeen laadulliseen osioon. Kaikki haastattelut ovat naisia. Laadullisen osion aineistoa kerättäessä pyrittiin niin kutsuttuun tarkoituksenmukaiseen näytteeseen, eli haastateltujen naisten taustat vaihtelevat esimerkiksi parisuhteen keston ja iän mukaan. Haastattelut toteutettiin avoimena teemahaastatteluna, haastattelijana toimi seitsemässä haastattelussa (H1-H7) Anne Puuronen ja kahdessa (H8-H9) Leo Nyqvist. Avoimessa teemahaastattelussa pyrittiin kartoittamaan naisten elämänpolkua lähisuhdeväkivallan kontekstissa sekä naisten kokemuksia ja käsityksiä avuntarpeesta ja avun hankkimisesta. (Kero ym. 2018; Nyqvist & Puuronen 2018.)

Oma aineistoni käsittää näistä haastatteluista seitsemän (H2-H8). Aineistoni naisista vanhin on syntynyt 1940-luvulla ja nuorin 1990-luvulla. Haastattelunauhojen litteroinnin jälkeen haastattelut olivat pituudeltaan 25–84 sivua. Valikoin yhdeksästä haastattelusta ne, joissa selvästi kuvataan parisuhdeväkivaltaa. En ole rajannut aineistoani parisuhdeväkivallan ilmenemismuodon perusteella, ja aineistostani löytyykin kuvauksia esimerkiksi parisuhteen kontekstissa tapahtuneesta fyysisestä, henkisestä ja seksuaalisesta väkivallasta. Kuusi aineistoni naista on haastatteluhetkellä (kesällä 2018) kertonut eronneensa väkivaltaisesta miehestään. Yksi nainen kuvaa tilannettaan asumuseroksi. Osa naisista on parisuhdeväkivallan lisäksi kokenut väkivaltaa myös lapsena. Nämä haastattelut ovat mukana aineistossani, mutta tutkimuksellinen tarkasteluni ei kohdistu näihin lapsuuden kokemuksiin. Kahdessa poisrajaamassani haastattelussa (H1 ja H9) oli kyse lähes yksinomaan lapsena koetusta väkivallasta.

EHYEKSI-hankkeen tutkimussuunnitelman mukaisesti väkivaltaa on haastatteluissa lähestytty ”naisten kokemuksellisenä ilmiönä”. Tämä tarkoittaa sitä, että hankkeessa on painotettu naisten omaa subjektiivista kokemusmaailmaa ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä ymmärryksiä. Tätä ymmärrystä pidetään naista ympäröivän kulttuurin ja sosiaalisen ympäristön tuotteena. (Kero ym. 2018.) Omassa tutkimuksessani tämä näkökulma ilmenee siten, että ymmärrän aineistoni olevan osa tutkittavaa todellisuutta (ks. Alasuutari 2011, 114). En siis pyri tutkimuksessani muodostamaan täysin yksiselitteistä ja kaikenkattavaa kuvaa tutkimukseni kohteena olevista ilmiöistä. Tarkoituksenani on tarkastella ennemminkin sitä, millaisia merkityksiä noille ilmiöille aineistoni naisten kertomuksissa rakentuu.

4.2 LAADULLINEN TUTKIMUS JA TEORIAOHJAAVA SISÄLLÖNANALYYSI

Pro graduni on luonteeltaan laadullinen tutkimus, analyysimenetelmänä käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sekä laadullinen tutkimus että sisällönanalyysi ovat varsin monipuolisia tutkimuksen teon tapoja. Laadullista tutkimusta pidetään usein eräänlaisena vastinparina kvantitatiiviselle, määrälliselle tutkimukselle. Siinä missä kvantitatiivinen tutkimus operoi pinnallisemmalla mutta yleistettävissä olevalla tasolla, laadullisessa tutkimuksessa aineistoon mennään syvemmälle eikä sitä pystytä helposti yleistämään (esim. Alasuutari 2011, 231). Tällainen kuva laadullisesta tutkimuksesta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista on kuitenkin kapea. Selvä jako laadulliseen ja määrälliseen tutkimukseen voi myös olla varsin keinotekoinen, sillä molempia tapoja voidaan hyödyntää myös saman tutkimuksen sisällä. Lisäksi on harhaanjohtavaa väittää, että laadullisessa tutkimuksessa keskityttäisiin pelkkiin yksittäistapauksiin. Myös laadullisessa tutkimuksessa saatuja tuloksia pyritään kytkemään myös eksaktia tutkimusaineistoa laajempaan kontekstiin: niitä tarkastellaan esimerkkinä jostakin laajemmasta kokonaisuudesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sellaista yleistämistä, mitä määrällisessä tutkimuksessa tehdään. Alasuutari huomauttaa, että yhteiskuntatieteiden parissa tällainen yleistäminen ei ole välttämättä edes tarkoituksenmukaista. Esimerkkinä hän toteaa, että yhteiskuntatieteilijät pyrkivät usein osoittamaan esimerkiksi ilmiöiden kulttuurisidonnaisuuden. Tarkoituksena ei siis ole paikantaa sellaista yleispätevää mallia, jonka voisi katsoa olevan yleistettävissä ajasta ja paikasta riippumatta. Alasuutarin mielestä laadullista tutkimusta tehtäessä olisikin parempi ”yleistämisen” sijaan puhua ilmiöiden ”suhteuttamisesta”. (Alasuutari 2011, 53, 243–250.) Laadullisen tutkimuksen tavoitteeksi voidaan puolestaan paikantaa jonkin ilmiön selittäminen ja ymmärrettäväksi tekeminen (Alasuutari 2011, 237). Vastaavasti Tuomi ja Sarajärvi (2018, luku 3.4) toteavat, että laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on esimerkiksi erilaisten toimintojen ymmärtäminen, ilmiöiden kuvaaminen sekä ilmiöitä koskevien teoreettisesti mielekkäiden tulkintojen muodostaminen.

Sisällönanalyysiä voidaan käyttää tutkimuksessa monin tavoin: se voidaan käsittää tietyksi, yksittäiseksi metodiksi, mutta myös toisten analyysikokonaisuuksien yhteydessä hyödynnettäväksi väljäksi teoreettiseksi kehykseksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4). Sisällönanalyysin määrittely ja käytötapa vaihtelevatkin metodioppaiden välillä. Omassa pro gradussani hyödynnän Tuomen ja Sarajärven (2018) määrittelemää tapaa sisällönanalyysin eri muodoista ja analyysin etenemisestä. Yksittäisenä metodina

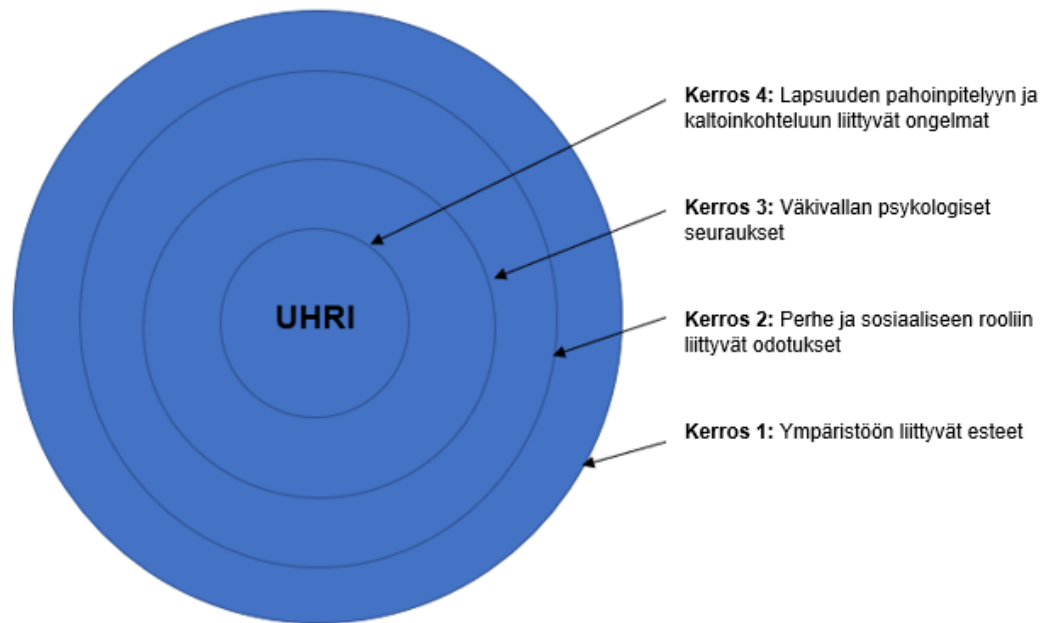
sisällönanalyysi mahdollistaa erilaisten dokumenttien (kuten litteroidun haastatteluaineiston) systemaattisen ja objektiivisen analysoinnin. Olen tutkimuksessani kiinnostunut naisten tuottamista valtaa koskevista merkityksistä, ja tämä toimii yhtenä perusteena juuri sisällönanalyysin hyödyntämiselle. Sisällönanalyysin tarkoituksena on nimittäin löytää aineistosta merkityksiä, ja toisaalta luoda kiinnostuksen kohteena olevasta aiheesta tiivistetty ja yleinen kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.) Omassa tutkimuksessani sisällönanalyysi on keino järjestää aineistoni sellaiseen muotoon, että nimenomaan valtaa ja sen ilmenemismuotoja koskeva pohdinta mahdollistuu. On kuitenkin huomioitava, että aineiston järjestäminen ei vielä riitä tutkimuksen tulokseksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4). Jotta tutkimus ei jäisi pelkän luokittelun tasolle, on tämän jälkeen kyettävä muodostamaan järjestettyyn aineistoon pohjautuvia johtopäätöksiä (Grönfors & Vilkkä 2011, 94).

Analyysin eri muodoista puhuessaan Tuomi ja Sarajärvi (2018) erottelevat toisistaan induktiivisen, deduktiivisen ja abduktiivisen päättelyn, ja Eskolaan (2001; 2007) viitaten toisaalta aineistolähtöisen, teorialähtöisen ja teoriaohjaavan tavan tehdä analyysiä. Nämä päättelyn tavat ja analyysin muodot kytkeytyvät toisiinsa. Aineistolähtöisen analyysin yhteydessä voidaan tietyin edellytyksin puhua induktiivisesta päättelystä, teorialähtöisen yhteydessä deduktiivisesta ja teoriaohjaavan yhteydessä abduktiivisesta. Induktiivinen merkitsee päättelyn kulkua ”yksittäisestä yleiseen”. Hiukan vastaavasti aineistolähtöisessä analyysissä tarkoituksena on luoda tutkimusaineistoon pohjautuen tarkoituksenmukainen teoreettinen kokonaisuus. Teoria ei siis varsinaisesti ohjaa päättelyn kulkua, vaan havaintojen tulisi nousta aineistosta itsestään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.2.) Deduktiivinen päättely (”yleisestä yksittäiseen”) linkittyy puolestaan yleensä teorialähtöiseen analyysiin. Teorialähtöisessä analyysissä teorian merkitys on nimensä mukaisesti suuri, sillä analyysi perustuu johonkin teoreettiseen ajattelutapaan tai malliin. Usein tutkimuksen tarkoituksena on testata aiemmin saatuja tutkimustuloksia uudenaikaisessa kontekstissa. (Tuomi & Sarajärvi, luku 4.2.)

Omassa pro gradussani hyödynnän yllä kuvaamieni analyysitapojen eräänlaista välimuotoa, teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoriaohjaavassa analyysissä päättely tapahtuu usein abduktiivisen logiikan mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että valmiit teoreettiset mallit ja aineistolähtöiset lähestymistavat vuorottelevat tutkijan ajatteluprosessissa. Teoriaohjaavassa analyysissä hyödynnetään teorian suomia

mahdollisuuksia analyysille ja käytetään teoriaa oman analyysin apuna. Analyysi ei kuitenkaan perustu yksinomaan teoriaan, eikä tarkoituksena ole suoranaisesti testata aiempia tutkimustuloksia. Kyse on pikemminkin pyrkimyksestä luoda uudenlaisia ajatuksia ja ajatuskulkuja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.2.) Oman tutkimukseni kontekstissa perusteita teoriaohjaavan analyysin hyödyntämiselle on useita. Vaikka olenkin kiinnostunut aineistoni naisten omasta äänestä ja heidän muodostamistaan merkityksistä, puhdas aineistolähtöisyys on yleisesti ottaen hyvin haastava tutkimuksen teon tapana. Haastavuus juontaa juurensa siitä, että täysin objektiivisten ja aineistolähtöisten havaintojen tekemistä pidetään mahdottomana. Esimerkiksi menetelmälliset valinnat ja tutkijan käyttämät käsitteet vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin väistämättä. Teoriaohjaavan analyysin teoreettiset kytkennät toimivat eräänlaisena ratkaisuna näihin aineistolähtöisen analyysin ongelmakohtiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.2.) Tämän lisäksi koen saavani aineistostani paremman otteen, mikäli tarkastelen sitä teoreettisia malleja apuna käyttäen. Toisaalta en kuitenkaan halua sitoutua teoriaan niin vahvasti kuin varsinainen teorialähtöinen analyysi edellyttäisi (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.2). Haluan analyysimenetelmäni mahdollistavan uudenlaisten ajatusurien ja oivallusten synnyn, ja tästä näkökulmasta teoriaohjaava sisällönanalyysi on perusteltu valinta.

Käytän molempien tutkimuskysymysteni kohdalla jäsentelyni apuna aiempaan tieteelliseen kirjallisuuteen perustuvia teoreettisia malleja. Esittelen seuraavaksi molemmat mallit yleisellä tasolla, ja kuvaan tämän jälkeen oman analyysini vaiheittaisen etenemisen. Olen päätenyt hyödyntämään tutkimuksessani juuri näitä malleja, sillä tutkimusongelmani huomioon ottaen ne auttavat minua kytkemään aineistostani löytyviä tekijöitä tarkoituksenmukaisesti osaksi aiempia teoreettisia näkökulmia. Ensimmäisen tutkimuskysymykseni kohdalla jäsentelyäni ohjaa Grigsbyn ja Hartmanin (1997) kehittämä The Barriers Model (jatkossa BM). Olen kuvannut mallin visuaalisesti kuviossa 1. Grigsby ja Hartman (1997) esittelivät BM:n alun perin *Psychotherapy*-lehdessä, jossa mallin sovellutuksia kuvataan lähinnä terapeuttisesta näkökulmasta. Mallissa esitelty jaottelu sopii kuitenkin näkemykseni mukaan hyvin työkaluksi myös oman tutkimukseni jäsennykseen, jossa käytän sitä väljänä teoreettisena kehyksenä.

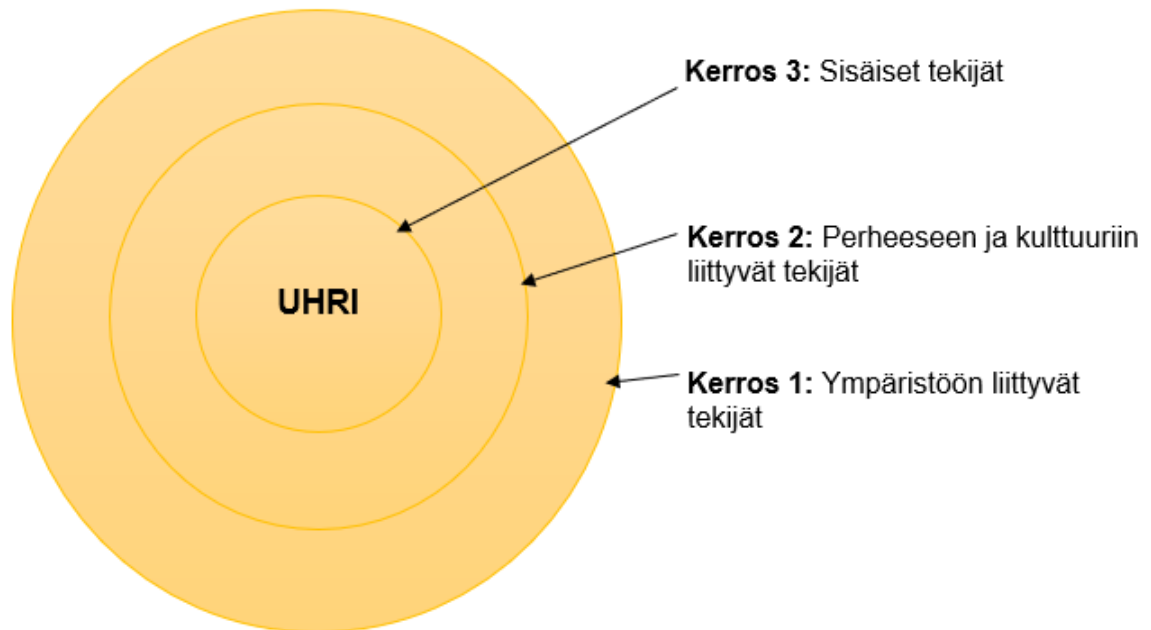
Kuvio 1: "Model of Barriers: Effects of External Environment and Life Experiences on Victims of Domestic Violence" (Grigsby & Hartman 1997, 486), alkuperäisestä muokannut ja suomentanut Meri Moisio (2.5.2020).

Perusidea BM:ssä on varsin yksinkertainen: väkivaltaa kokenut nainen asetetaan keskelle, ja hänen ympärilleen piirretään neljä sisäkkäin olevaa kerrosta (eng. *layer*). Jokainen kerros kuvastaa naisen elämässä esiintyviä erilaisia esteitä ja haasteita (eng. *barriers*). Nämä kerrostumat heikentävät osaltaan naisen turvallisuutta, ja toisaalta myös heidän mahdollisuuksiaan lähteä väkivaltaisesta suhteesta. Kerrokset asettuvat naiseen nähden siten, että ensimmäinen kerros on naisesta katsottuna kaikista uloimpana ja neljäs lähimpänä. Kerrokset on nimetty seuraavasti (suomennokset ovat omiani): 1) ympäristöön liittyvät esteet, 2) perhe ja sosiaaliseen rooliin liittyvät odotukset, 3) väkivallan psykologiset seuraukset ja 4) lapsuuden pahoinpitelyyn ja kaltoinkohteluun liittyvä ongelmat. Kerrokset eivät sulje toisiaan pois, vaan eri kerroksissa kuvatut esteet voivat esiintyä naisen elämässä samanaikaisesti. BM:ssä kiinnitetään huomiota ensisijaisesti ympäristöstä johtuviin esteisiin. Muihin kerroksiin keskittyviä lähestymistapoja pidetään hyödyttöminä niin kauan, kun väkivaltaisessa suhteessa elävien naisten ympäristössä on turvallisuutta heikentäviä tekijöitä. (Grigsby & Hartman, 1997.)

Olen soveltanut tiettyjä mallin kohtia omaan tutkimukseeni paremmin sopiviksi. Aineistoni naisten kuvaukset eivät näkemykseni mukaan luontevasti vastanneet mallin kerroksia kolme ja neljä, ja tämän vuoksi olen omassa analyysissäni yhdistänyt kyseiset kerrokset. Käytän niistä yhteistä nimitystä 'sisäiset tekijät'. Vastaavasti myös Pierre ja Senn (2010) ovat BM:ia soveltaessaan kuvanneet kerroksia kolme ja neljä yhteisesti

sisäisiksi tekijöiksi. Sen sijaan BM:n kerrokset yksi ja kaksi olen siirtänyt oman tutkimukseni jaotteluun varsin suoraan. Olen kuitenkin muuttanut kerroksen kaksi nimitystä siten, että käytän ilmausta 'perheeseen ja kulttuuriin liittyvät tekijät'. Tämä nimitys kuvaa nähdäkseni paremmin omassa analyysissäni muodostuneita tuloksia. Kuviossa 2 olen havainnollistanut oman sovellukseni BM:sta.

Kuvio 2: Parisuhdeväkivallan uhrin mahdollisuuksiin vaikuttavat kerrokset. Meri Moisio (2.5.2020) muokannut alkuperäisestä: "Model of Barriers: Effects of External Environment and Life Experiences on Victims of Domestic Violence" (Grigsby & Hartman 1997, 486).

Tämä kuviossa 2 esitetty malli toimii analyysini runkona. Erittelen rungon mukaisesti aineistostani erilaisia tekijöitä, joiden vuoksi naiset jäivät väkivaltaisiin suhteisiinsa vielä väkivallan ilmenemisen jälkeenkin. Lisäksi kiinnitän huomiota avun hakemiseen ja saamiseen liittyviin haasteisiin. Väkivaltaiseen suhteeseen jääminen ja edellä mainitut haasteet limittyvät toisinaan varsin vahvastikin yhteen, enkä pidä tästä syystä tarpeellisena (tai välttämättä edes mahdollisena) tehdä selvärajaista eroa niiden välille.

Toinen tutkimuskysymykseni vaatii hiukan erilaista lähestymistapaa. Jäsentelen parisuhdeväkivaltatyön edustajien ja aineistoni naisten välisiä kohtaamisia Anneli Pohjolan (2010) esittelemään asiakaskäsitykseen ja jaotteluun tukeutuen (taulukko 1). Asiakkaan lajityyppi -kategoriassa asiakkuus näyttäytyy yleistettynä ilmiönä, ihmisten yksilöllisten eroavaisuuksien kadotessa taka-alalle. Ihminen asiakassubjektina -kategoriassa esitetyt näkökulmat puolestaan korostavat yksilöllisempää tukemista ja ratkaisujen etsimistä yhdessä. Taulukossa luetellut asiat ovat esimerkkejä siitä, millä

tavoin eri kategoriat käytännön asiakastyössä todentuvat. Keskeistä on se, nähdäänkö asiakas lähinnä toimenpiteiden ja työskentelyn kohteena, vai konkreettisena ihmisenä omassa tilanteessaan. (Pohjola 2010, 39.)

Taulukko 1. Asiakas vai ihminen? (Pohjola 2010, 39.)

Asiakkaan lajityyppi	Ihminen asiakassubjektina
Yleistetty asiakas	Yksilö
Abstrakti asiakas	Konkreetti ihminen
Asiakastapaus	Ihminen elämässään
Asiakasaines	Ihminen apua edellyttävässä tilanteessaan
Asioiminen	Ratkaisun hakeminen
Asiakaskäynti	Kohtaaminen
Toimenpiteet	Auttaminen ja tukeminen

Pohjola (2010) on rakentanut yllä kuvatun jaottelunsa sosiaalityön kontekstissa. Oman ymmärrykseni mukaisesti taulukossa esitettyä jäsenystä on mahdollista hyödyntää myös tätä laajemmin. Sovellan sitä omassa tutkimuksessani kaikkiin käsittelemiini parisuhdeväkivaltatyön asiakaskohtaamisiin. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole testata jaottelun toimivuutta oman tutkimukseni kontekstissa, vaan pyrin sen sijaan täydentämään Pohjolan näkemyksiä omaan aineistooni ja analyysiini tukeutuen. Pohjolan tapa jäsentää asiakkuutta toimii omassa tutkimuksessani työkaluna asiakaskohtaamisissa todentuvan vallankäytön jäsentämiseen ja vallankäytön kannalta huomionarvoisten asioiden esiin nostamiseen.

Hyödyntämäni teoreettinen kehikko siis vaihtuu siirtyessäni ensimmäisestä tutkimuskysymyksestäni toiseen. Analyysini etenee tästä huolimatta samalla periaatteella molempien kysymysten kohdalla. Aloitin analyysini huolellisella perehtymisellä aineistooni, ja luin sen aluksi muutamaan kertaan läpi.

Tutkimuskysymykseni eivät olleet vielä täysin täsmentyneet näillä ensimmäisillä lukukerroilla, joten tarkoitukseni oli tuolloin lähinnä muodostaa yleiskuvaa aineiston sisällöistä. Tutkimusprosessini edetessä ja aiempaan tutkimukseen tutustuessani myös tutkimuskysymykseni tarkentuivat. Varsinaisen analyysini vaiheet voi Tuomen & Sarajärven (2018) esittämän mallin mukaisesti nimetä pelkistämiseksi, klusteroinniksi eli ryhmittelyksi ja abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi. Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee alkuvaiheessa varsin aineistolähtöisesti, teoreettisen kehiksen

merkitys korostuu vasta analyysin loppupuolella. Aloinkin seuraavaksi pelkistää aineistoani etsimällä siitä ilmaisuja, jotka liittyivät nimenomaan omiin tutkimustehtäviini. Alleviivasin erivärisillä kynillä eri tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmaisuja, ja listasin näitä samalla erillisille papereille allekkain. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2018.) Osa aineistoni ilmaisuista kuvasi samanaikaisesti molempia tutkimusongelmiani, ja nämä ilmaisut listasin kahteen kertaan. Tämän jälkeen siirryin aineistoni ryhmittelyyn: kävin listaamani ilmaisut tarkasti läpi, ja etsin niistä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Ryhmittelin samaa kuvaavat käsitteet yhteen, ja muodostin niistä eräänlaisia alaluokkia. Kiinnitin huomiota myös ristiriitaisuuksiin ja poikkeustapauksiin. Jatkoin ryhmittelyä edelleen yhdistelemällä muodostamiani alaluokkia ilmiöitä kuvaaviksi yläluokiksi. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2018.) Näitä yläluokkia kuvaavat tutkimukseni analyysiosioista löytyvät kursiivilla kirjoitetut ilmaisut. Ryhmittelyn jälkeen siirryin abstrahoimaan eli käsitteellistämään aineistoani. Tässä vaiheessa otin analyysiini mukaan aiemmin esittelemäni teoreettiset kehykset. Tarkastelin muodostamiani yläluokkia suhteessa näihin teorettisiin kehyksiin, ja pyrin sovittamaan niitä yhteen. Paikoitellen aineistooni perustuvat luokitukset ja teoreettiset mallit sopivat hyvin yhteen, paikoitellen taas eivät. Teoriaohjaavassa analyysissä tällainen osittainen yhteensopimattomuus on varsin tavallista (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.6). Tämän vuoksi olen omien luokitusteni perusteella tehnyt hyödyntämiini malleihin pieniä muokkauksia ja täydennyksiä siten, että ne kuvaavat aineistoni sisältöjä paremmin. Luokittelun pohjalta olen edelleen siirtynyt tarkastelemaan sitä, millä tavoin valta näissä erilaisissa tekijöissä ja tilanteissa todentuu. Vallan ilmenemistä ja merkitystä tarkastellessani käyn lisäksi vuoropuhelua aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa.

4.3 TUTKIMSPROESSIN EETTISTÄ TARKASTELUA

Tarkastelen seuraavaksi koko tutkimusprosessini kulkua eettisestä näkökulmasta. Tutkimusprosessin kuvaaminen on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta (esim. Kiviniemi 2010, 82). Myös tutkimuseettisten asioiden huomioonottaminen on tärkeää kaikessa tutkimuksessa. Eettisyyden vaade korostuu kuitenkin entisestään tutkittaessa sensitiivisiä aiheita, kuten parisuhdeväkivaltaa. (Paavilainen, Lepistö & Flinck 2014, 43.) Laadullista tutkimusta tehtäessä on kiinnitettävä huomiota siihen, ymmärretäänkö eettisyys vain ”teknioluontoiseksi normiksi” vai onko kyse tutkimuksen läpileikkaavasta metodologisesta sitoumuksesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 5.4.1). Omassa

tutkimuksessani tämä eettinen pohdinta oli osa tutkimukseni jokaista vaihetta, ja käsittelen sitä tämän vuoksi osana tutkimusprosessini tarkastelua.

Eettisyyden merkitys korostuu jo tutkimusaihetta valittaessa (esim. Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 5.4.2). Naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimiselle on varsin helppo löytää perusteita esimerkiksi ilmiön hillitsemiseen ja palvelujärjestelmän kehittämiseen vedoten. Paavilainen ym. (2014, 44) tuovat kuitenkin osuvasti esille, että kuva miehistä väkivallan tekijöinä ja naisista ja lapsista väkivallan urheina on varsin stereotyyppinen. Oma tutkimusasetelmani uusintaa tätä stereotypiaa. Oman tutkimukseni mahdollisuuksiin ja reunaehtoihin vaikutti osaltaan se, että aineistoni on osa laajempaa EHYEKSI-hanketta. EHYEKSI-hankkeen eräänä osapuolena on TYKS:in Naistenklinikka, ja hankkeessa keskityttiinkin nimenomaan naisten kokemuksiin lähisuhdeväkivallasta. Miehet rajautuivat näin ollen myös oman aineistoni ulkopuolelle. Tämä ratkaisu on kritisoitavissa: esimerkiksi Kaura ja Allen (2004, 585) toteavat, että tutkimuksellisen huomion kiinnittäminen ainoastaan yhden sukupuolen kokemuksiin voi merkittävästi rajata tutkimuksen vahvuutta ja mahdollisuuksia.

Toisaalta naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä ei tule väheksyä, ja nimenomaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa pidetäänkin kansainvälisesti merkittävänä ihmisoikeuskysymyksenä (esim. Nousiainen & Pentikäinen 2017). Lisäksi on huomionarvoista, että EHYEKSI-hankkeessa oltiin kiinnostuneita myös naisten itsensä tekemän väkivallan mahdollisuudesta. Tämä käy ilmi esimerkiksi haastattelutilanteissa esitetyistä kysymyksistä sekä tutkimuksen laadullisesta teemahaastattelurungosta (Nyqvist & Puuronen 2018). Naiset eivät kuitenkaan tuoneet haastatteluissa juurikaan esille tämänkaltaisia kokemuksia. Haluan tuoda tässä yhteydessä ilmi, että omat tutkimukselliset intressini kohdistuivat alun perin juuri naisten kokemuksiin omasta väkivaltaisuudestaan. Minulle selvisi kuitenkin pian, ettei EHYEKSI-hankkeen laadullinen haastatteluaineisto tarjoaisi tämänkaltaiseen tutkimukseen mahdollisuuksia. Aloin tämän jälkeen nopeasti pohtia myös muita vaihtoehtoja ja löysinkin lopulta toisen itseäni kiinnostavan lähestymistavan aineistoa vaihtamalla.

Tässä yhteydessä lienee luontevaa avata lyhyesti myös omaa asemoitumistani ja suhdettani tutkimuskohteeseen. Parisuhdeväkivalta on minulle ilmiönä tuttu opintojeni sekä työni (sosiaalityöntekijän sijainen Turun kaupungilla) kautta. Yksityiselämästäni ei sen sijaan ole löydettävissä vastaavia kokemuksia. En ole koskaan kokenut parisuhteissani väkivaltaa, enkä myöskään havainnut sitä muualla lähipiirissäni. Olen

käsitellyt parisuhdeväkivaltaan liittyviä teemoja lähinnä ammatillisessa kontekstissa, minkä uskon osaltaan parantavan edellytyksiäni tehdä tutkimusta mahdollisimman objektiivisesti. Pyrkimys objektiivisuuteen on eettisen tutkimuksenteon kannalta tärkeää, sillä esimerkiksi tiedeyhteisön tahallinen harhaanjohtaminen omia havaintoja vääristelemällä on hyvän tieteellisen käytännön vastaista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, jatkossa TENK, 2012, 9). Tutkijan vahvat tutkimuskohdetta koskevat ennakkoluulot voivat uskoakseni pahimmillaan johtaa hyvinkin vääristyneeseen analyysiin. Tämän vuoksi olen omassa tutkimuksessani tietoisesti pyrkinyt kohti objektiivisuutta ja objektiivisia ratkaisuja. Parisuhdeväkivaltaa – oikeastaan väkivaltaa ylipäänsäkin – pidetään yleisesti tunteita herättävänä aiheena, ja tällöin tutkijan oman itsereflektion merkitys nähdäkseni korostuu. Olenkin pyrkinyt aktiivisesti palauttamaan itseni kartalle, jos minusta on tuntunut siltä, että aineisto on uhannut viedä liikaa mennessään. Lisäksi olen pyrkinyt tekemään analyttiset päättelyketjuni mahdollisimman selviksi lukijalle.

Puhuessani pyrkimyksestäni objektiivisuuteen on huomionarvoista kiinnittää huomiota myös siihen, etten ole kerännyt aineistoani itse. Omat tutkimuskysymykseni eivät ole muokanneet haastattelujen kulkua, vaan haastattelut ja aineisto ovat olleet olemassa jo ennen omaa tutkimustani. En ole itse koskaan tavannut haastateltavia enkä esimerkiksi kuullut heidän ääntään nauhoitteilta. Aineisto on olemassa minulle ainoastaan kirjallisessa muodossa. Haastateltavat jäivät minulle näin ollen luonnollisesti etäisemmiksi verrattaessa tilanteeseen, jossa olisin haastatellut heidät itse. Tämä on toisaalta haaste, sillä en päässyt esimerkiksi esittämään heille jatkokysymyksiä tai tarkkailemaan heidän kehonkieltään haastattelun aikana. Toisaalta koen tämän ’etäisyyden’ olevan objektiivisuuden kannalta myös hyvä asia. Kun haastateltavat yksityishenkilöinä jäävät etäisemmiksi, mahdollistaa tämä täysipainoisemman keskittymisen nimenomaan asiasisältöihin ja siihen, minkälaisia merkityksiä aineistosta on löydettävissä.

Eettiseen tutkimuksenteekoon liittyy edellä mainittujen lisäksi lukuisia muitakin asioita. TENK on julkaissut useita tutkimusetiikkaan liittyviä yleisiä ohjeistuksia, esimerkiksi ”Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa” -ohjeen (TENK 2019). Ohjeistuksessa käsitellään esimerkiksi ihmisarvon kunnioitukseen ja tutkittavien vapaaehtoisuuteen liittyviä asioita. Monet näistä periaatteista saattavat ensisilmäyksellä vaikuttaa itsestään selviltä,

mutta vaativat kuitenkin oman tutkimusaiheeni kontekstissa lähempää tarkastelua. Esimerkkinä tästä ovat vapaaehtoisuuden ja suostumuksen käsitteet. Johnson ja Clarke ovat todenneet, että sensitiivisen datan keräämisen vaikutuksia tutkittaviin vaikuttaa olevan hyvin vaikeaa ennustaa. He jatkavat edelleen, että tämä asettaa osaltaan haasteita suostumuksen hankkimiselle tutkittavilta. (Johnson & Clarke 2003, 430.) Tutkija ei siis voi etukäteen tarkasti kuvata, mihin tutkittava tutkimukseen osallistuessaan suostuu ja minkälaisia tunteita osallistuminen saattaa tutkittavissa herättää. Lisäksi tutkijan on muistettava oma roolinsa. Tutkimushaastattelussa ei ole kyse terapeuttisesta istunnosta, vaikka haastattelulla saattaakin olla tutkittavaan tietynlaisia terapeutisia vaikutuksia. Tutkijan on kuitenkin tärkeää osata ohjata haastateltava palvelujen piiriin, mikäli avuntarve tulee tutkimushaastattelussa selvästi esiin. (Paavilainen ym. 2014, 50.)

Kaikessa tutkimuksenteossa on tärkeää, ettei tutkimukseen osallistumisesta aiheudu tutkittaville merkittäviä riskejä (TENK 2019, 7). Tutkittavien turvallisuuden varmistaminen korostuu perheen sisäistä väkivaltaa tutkittaessa (Paavilainen ym. 2014, 50). EHYEKSI-hankkeessa naisten turvallisuuteen kiinnitettiin huomiota, ja seulontalomakkeiden keräämisen ajaksi (6/2017–5/2018) TYKS:n Naistenklinikalle luotiin lähisuhdeväkivaltatapauksia koskeva toimintaohje (Kero ym. 2018). Tämän lisäksi naisten turvallisuutta paransi esimerkiksi se, että tutkimukseen liittyvä seulonta toteutettiin muun asioinnin yhteydessä. Tämä mahdollisti väkivaltaan liittyvien kokemusten esiintuomisen siten, etteivät ulkopuoliset tienneet naisen asioinnin koskevan juuri väkivaltaa. Lisäksi aineistoni naisten turvallisuuden kannalta on merkittävää, että haastatteluhetkellä kaikki olivat vähintään asumuserossa väkivaltaisesta kumppanistaan. Tällöin naisten ei ole tarvinnut haastattelupäivänä selittää väkivaltaiselle perheenjäsenelle syytä kotoa poistumiselleen.

Koska tutkimusaineistoni kerättiin ennen oman gradutyöskentelyni alkamista, en ole kuitenkaan ollut itse mukana pohtimassa edellä mainittuja asioita. Tästä huolimatta naisten turvallisuuden varmistaminen on merkittävä asia myös omassa tutkimuksessani. On esimerkiksi tärkeää, etteivät yksittäiset naiset ole sen kautta tunnistettavissa. Tästä näkökulmasta muun muassa tarkkaan harkitut aineistolainaukset ja tunnistamiseen vaikuttavien yksityiskohtien häivyttäminen ovat merkittäviä asioita. Lisäksi aineiston huolellisen käsittelyn merkitys korostuu. Olenkin tämän vuoksi allekirjoittanut kirjallisen sopimuksen koskien aineistoni huolellista säilytystä ja käsittelyä. Aineisto on hallussani muistitikulla, minkä lisäksi olen valvotusti tulostanut siitä yhden paperisen

version. Olen säilyttänyt sekä saamaani muistitikkua että paperista versiota huolellisesti, enkä ole luovuttanut niitä kenenkään ulkopuolisen nähtäväksi. Allekirjoittamaani sopimukseen sisältyy lisäksi aineiston tietoja koskeva ehdoton vaitiolovelvollisuus. Tämän vuoksi en ole esimerkiksi käsitellyt aineistoa julkisissa tiloissa. Tulen palauttamaan saamani muistitikun ja aineiston paperisen version heti, kun en niitä enää tutkimuskäyttöni tarvitse.

Eettisiä näkökulmia pohdittaessa on tärkeää tarkastella myös aineiston analyysitapaa. Muodostan itsekin erityisesti oman tutkimukseni analyysiosiossa erilaisia aineistoni naisten tilanteisiin vaikuttaneita kategorioita. Kategoriointi ei kuitenkaan ole eettisesti täysin viatonta toimintaa, sillä tutkimusta tehdessään tutkija saattaa samanaikaisesti luoda tutkimuskohteestaan tietynlaisia leimoja (Pohjola 2007, ks. Pohjola 2010, 38). Tämän vuoksi on hyvin tärkeää, että tutkimuksen analyysi on laadukasta ja etenee johdonmukaisesti. Olen sitoutunut eettisten periaatteiden ja hyvän tieteellisen käytännön mukaiseen analyysiin myös allekirjoittamassani oman aineistoni käyttöoikeutta koskevassa sopimuksessa. Siirrynkin seuraavaksi tutkimukseni varsinaiseen analyysiosioon.

5. MIKSI NAISET JÄÄVÄT VÄKIVALTAIISIIN SUHTEISIIN?

Julkisessa keskustelussa tulee säännöllisesti vastaan pohdintoja siitä, miksi naiset jäävät huonoon tai jopa väkivaltaiseen suhteeseen. Ulkopuolisten näkökulmasta sinnittely haitallisessa suhteessa saattaa vaikuttaa järjenvastaiselta. Grigsby ja Hartman huomauttavat kuitenkin, että naisten päätös jäädä väkivaltaiseen suhteeseen on lähes aina strateginen ratkaisu. Käytös, joka saattaa muiden silmissä olla merkki riippuvuudesta, saattaa naisen elämässä merkitä yksinomaan pyrkimystä selviytyä hengissä päivästä toiseen. (Grigsby & Hartman 1997, 490.) Tarkastelen tässä luvussa vallan ilmentymistä niiden tekijöiden kontekstissa, jotka saivat aineistoni naiset jäämään väkivaltaisiin suhteisiinsa vielä väkivallan ilmenemisen jälkeenkin. Kiinnitän huomiota myös avun hakemiseen liittyvään problematiikkaan. Etenen omassa analyysissäni alkuperäiseen BM:iin verrattuna käänteisessä järjestyksessä siten, että lähdän liikkeelle sisäisten tekijöiden käsittelystä. Tämän jälkeen etenen perheeseen ja kulttuuriin liittyvien tekijöiden kautta ympäristöön liittyviin tekijöihin.

5.1 SISÄISET TEKIJÄT

Parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kokemusmaailmaa tarkasteltaessa on tyypillistä, että varsinkin terapeutista työtä tekevien ammattilaisten ensisijainen huomio kiinnittyy naisen tilanteeseen vaikuttaviin yksilöllisiin ja sisäisiin tekijöihin. Tämä lähestymistapa saattaa patologisoida väkivallan uhrin kokemuksia ja häivyttää alleen ympäristön ja laajemman sosiaalisen kontekstin vaikutukset. Tästä huolimatta myös sisäisillä tekijöillä on vaikutusta naisten mahdollisuuksiin elää väkivallasta vapaata elämää. (Grigsby & Hartman 1997.) Näiden sisäisten tekijöiden merkitys tuli ilmi myös omassa tutkimuksessani. Monet naiset kuvasivat, että mahdollisen eron prosessointi ja eroajatusten pohdiskelu veivät aikaa. Käsitteleni sisäisiä tekijöitä ovat usko muutokseen, miehen hyvien puolien merkitys, pelko, itsesyytökset ja itsen pitäminen tyhjänä.

Usko muutokseen. Osa naisista kuvaa uskoneensa muutoksen mahdollisuuteen ja jääneensä tämän vuoksi väkivaltaiseen suhteeseen. Usko ilmeni esimerkiksi ajatuksena siitä, että nainen voisi parantaa miehensä ja auttaa häntä jättämään väkivaltaiset toimintamallit taakseen. Osa naisista kuvasi lisäksi hakeneensa apua parisuhteensa tilanteelle.

(...) Mut sehän ainakin oli et mä yritin saada tätä miestäni vielä sitten avioliittoneuvolaankin silloin tai semmoiseen neuvontaan. (...) Niin mä sanoin että mä vieläkin ajattelen et me voitais korjata jos hän puhuis näistä asioista. (...) (EHYEKSI/H3N/14.)

Nainen kertoo yrittäneensä saada miestään avun piiriin ja uskoneensa siihen, että muutos voisi olla mahdollinen. Osa naisten väkivaltaisista kumppaneista yritti itsekin aktiivisesti synnyttää naisessa uskon muutokseen. Neljä naista kuvasi miehen pyytäneen käytöstään anteeksi tai kertoneen pystyvänsä muuttumaan. Kaikki nämä naiset kuvasivat lisäksi jonkinasteista uskoa muutokseen, kuten seuraavista kuvauksista ilmenee.

(...) sit se meni taas sekin ohitte ja taas hän rukoili ja pyysi mua takaisin. Ja aina mä pötkö sit vaan menin sinne takaisin kun hän sitten vannoi ettei koskaan enää. (...) (EHYEKSI/H3N/3.)

(...) Mies pyytää anteeks ja en enää koskaan (tauko), en enää milloinkaan tee (tauko) tätä. Ja sit se, loput lakastaan maton alle. (tauko) Mm. Niin ku tietenki siihe haluaa uskoo. (...) Jostain syystä siihen haluaa uskoo. (EHYEKSI/H4N/12.)

Anteeksipyyntö voikin toimia kriisiytyneessä tilanteessa eräänlaisena vedenjakajana, jonka jälkeen tilanteessa siirrytään eteenpäin –ainakin hetkeksi. Tutkimustiedon

perusteella miehet pyytävät väkivaltaansa varsin yleisesti anteeksi. Esimerkiksi Cavanagh, Dobash, Dobash ja Lewis havaitsivat tutkimuksessaan, että parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista 53 prosenttia kertoi miehen pyytävän väkivaltaisia tekojaan aina anteeksi. Ainoastaan kuusi prosenttia naisista raportoi, ettei heidän miehensä ollut koskaan pahoitellut väkivaltaansa. (Cavanagh ym. 2001, 708.) Anteeksipyytelyä voidaan tarkastella myös eräänlaisena vallankäyttönä. Cavanagh ym. viittaavat artikkelissaan Goffmanin (1971) termiin parannustyö (eng. *remedial work*, oma suomennos), joka tarkoittaa eräänlaista syntyneen vahingon minimoimista ja pyrkimystä selittää väkivaltaa hyväksyttävällä tavalla. Anteeksipyytely on Goffmanin (1971) mukaan yksi parannustyön työkaluista. Cavanagh ym. toteavat, että parannustyön kautta miehet pyrkivät vaikuttamaan tapaan, jolla väkivaltaa kokeneet naiset kokemuksiinsa tulkitsevat. (Cavanagh ym. 2001, 695.) Parannustyön osana anteeksipyytely näyttäytyy pyrkimyksenä ja keinona vaikuttaa naisten reaktioihin ja toimintaan. Toisin sanoen kyse on vallankäytöstä. Mikäli väkivaltaa kokenut nainen anteeksipyytelyn seurauksena uskoo muutoksen mahdollisuuteen, on vallankäyttö ollut ilmeisen onnistunutta.

Miehen hyvien puolien merkitys. Muutama nainen kuvaa haastatteluissaan entisen miehensä hyviä puolia. Eräs nainen toteaa, että suhteessa oli väkivaltaisten tekojen välissä myös hyviä aikoja.

(...) Mut et ehkä siinä oli sit pidempiäkin aikoja, et tuli vaan semmoinen olo, että ihan hyvinhän tää menee taikka muuten. (...) (EHYEKSI/H3N/17.)

Hyvien ajanjaksojen aikana kyseisen naisen eroajatukset hiipuivat. Hyvät ajat eivät kuitenkaan poista väkivallan merkitystä. Layderin mukaan asia on päinvastoin: hyvillä ajoilla on keskeinen asema esimerkiksi manipulaation ja muiden kontrollin patologisten muotojen merkityksen rakentumisessa. Patologinen kontrolli ei olisi edes mahdollista ilman sen perustana olevia terveempiä kontrollin muotoja. Esimerkiksi parisuhdeväkivallan kontekstissa valtaa tuhoisalla tavalla harjoittavat henkilöt hyödyntävätkin tyypillisesti myös muodoltaan pehmeämpää kontrollia. Tämä saattaa puolestaan lisätä kontrollin ja väkivallan kohteena olevan henkilön luottamusta kontrolloijiaan. (Layder 2004, 64, 76.) Väkivaltainen mies saattaakin hyvien ajanjaksojen aikana sitouttaa naista tiiviimmin itseensä.

Pelko. Pelkoon ja pelontunteeseen liittyviä kokemuksia tuli esille viiden naisen haastatteluissa. Suurin osa naisista kuvasi tuntemansa pelon liittyneen oman toiminnan

mahdollisiin seurauksiin. Naiset kuvasivat pelkäävänsä esimerkiksi sitä, mitä tapahtuisi, jos nainen hakisi apua tilanteeseensa ja mies saisi tietää siitä. Naiset kokivat pelkoa myös liittyen siihen, mitä seurauksia mahdollisella erolla olisi.

Joo, et puoltoist vuotta sitä käytiin semmosta kamppailuu tual sisäl, et uskallan sanoo [eroajatuksista, MM], saanko turpaan, en uskalla (...) (EHYEKSI/H2N/20.)

Ja ei oo oikein uskaltanu [soittaa auttaviin puhelimiin, MM], koska on ollu sit, niin ku pelänny aina sitä tilannetta, että. (...) Jostain aina saadaan selville (tauko), kaikki aina jotenki paljastuu (tauko) ja sit siit saa kärsii. (EHYEKSI/H5N/34.)

(...) Kun en mä meinannu uskaltaa sitä tehdä et mä jätän hänet. Mä pelkäsin et mitä siitä seuraa. (EHYEKSI/H6N/5.)

Miehen aiempi väkivaltainen käyttäytyminen synnytti siis naisissa pelon oman toimintansa seurauksista. Mies oli jo aiemmin osoittanut olevansa kykenevä väkivaltaan, ja tämä teki näkemykseni mukaan naisten kokemasta pelosta entistä perustellumpaa. Pelon seurauksena naiset punnitsivat etukäteen tekojensa vaikutuksia ja rajoittivat sellaista toimintaa, jonka ajattelivat voivan kostautua. Vastaavasti Westlund (1999, 1047) toteaa, että väkivaltaa parisuhteessa käyttävät miehet istuttavat väkivallan ja uhkausten kautta naispuolisiin kumppaneihinsa lähes alati läsnä olevan pelon. Pelko vaikuttaa naisten elämään näin ollen myös silloin, kun väkivaltaisista tekoja ei akuutisti tapahdu. Oman käytöksen kontrollointi ja esimerkiksi avun hakematta jättäminen toimivatkin näin ollen reaktioina pelon tunteeseen. Tilanteessa korostuu naisen välittömän turvallisuuden merkitys. Ero, avun hakeminen sekä mahdollinen pidempiaikaisen hyvinvoinnin koheneminen ovat pelon kahlitessa toissijaisia asioita. Tämänkaltaisen pelon ilmapiiri ja ennakoiva pyrkimys miehen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseen alleviivaavat parisuhteen osapuolten välistä epätasa-arvoista valta-asetelmaa.

Pääsääntöisesti aineiston naiset siis pelkäsivät miehensä reagointia ja mahdollista kostoa, mikäli nainen hakisi apua tai jättäisi miehensä. Eräs nainen kuvasi kuitenkin pelkäävänsä myös sitä, millainen hänen mahdollinen uusi kumppaninsa olisi:

(...) Ja sit mä ajattelin et jos mä nyt tiedän tämän miehen luurangot kaapissa. (...) Niin jos mä sit kuitenkin rakastuisin uudelleen ja mistä mä tiedän mitä luurankoi sillä on kaapissa, et jos sielt tuleekin et kun lähtee sutta pakoon niin tulee karhu vastaan. (...) Et uskaltaisinko mä ees. (...) (EHYEKSI/H8N/9.)

Vastaavanlaisia tuntemuksia on löydettävissä myös aiempien tutkimusten tuloksista. Esimerkiksi Andersonin, Gilligin, Sitakerin, McCloskeyn, Malloyn ja Grigsbyn tutkimuksessa kysyttiin parisuhdeväkivaltaa kokeneilta naisilta syitä sille, miksi naiset

olivat jääneet suhteeseen tai vastaavasti palanneet väkivaltaisen miehensä luokse. Naisista 22,4 prosenttia totesi yhdeksi syyksi sen, että väkivaltaisen miehen toimintamallit olivat tuttuja ja he tunsivat olonsa turvallisemmaksi hänen kanssaan. (Anderson ym. 2003, 154.)

Kaikissa edellä kuvatuissa esimerkeissä pelko ja uskalluksen puute ovat hidastaneet naisten pääsyä irti parisuhteistaan. Erään naisen kohdalla pelolla oli kuitenkin myös päinvastainen vaikutus, sillä se auttoi naista tekemään lopullisen päätöksen suhteensa jättämisestä.

(...) Mut ei sit voinut enää pitkittää. Tuli se pelko et mä kuolen itte.

(EHYEKSI/H6N/10.)

Aineistoni naiset kuvasivat siis tunteneensa pelkoa varsin monenlaisissa tilanteissa. Pelon linkki väkivaltaisessa suhteessa realisoituvaan vallankäyttöön on ilmeinen: pelko saattaa esimerkiksi olla seurausta miehen väkivallasta ja vallankäytöstä. Pelon ja vallan välinen suhde ei kuitenkaan rajoitu yksinomaan tähän, ja Hydénin mukaan pelko onkin osoitus voimattomina (eng. *powerless*) pidettyjen naisten vastarinnasta. Pelontunne sisältää hänen mukaansa hiljaista tietoa naisen haluamista asioista. Pelko on osoitus siitä, että nainen vastustaa miehen väkivaltaa eikä halua kokea sitä. (Hydén 2005, 172.)

Itsesyytökset. Usea aineistoni nainen kuvaa kohdistaneensa itseensä jonkinlaisia syytöksiä. Kolme naista kuvaa aiempien väkivaltatilanteiden yhteydessä pohtineensa, onko syy väkivaltaan naisessa itsessään.

(...) sit se semmoinen et sit sitä menee ihan pää sekaisin loppujen lopuks siitä kun sitä rupee pyörittelemään, et ähhhh ja sit ne itsesyytökset. (...) Et joko mä nyt taas tein sen et mä jotenkin provosoin et. (...) Ja kun mun mieheni aina sanoo et sä provosoit häntä, et oo nyt hiljaa sulje se suu niin. (EHYEKSI/H8N/22.)

Nainen kuvaa kokemuksiinsa liittyviä ristiriitaisia tuntemuksia. Väkivaltainen kumppani syyllisti naista provosoinnista, ja sysäsi näin ollen vastuuta väkivallasta naisen harteille. Tämän lisäksi nainen kuvaa itsekin syyttäneensä itseään tapahtuneesta. Myöhemmin haastattelussaan sama nainen kertoo kuitenkin tiedostavansa, ettei olisi voinut vaikuttaa kokemansa väkivaltatilanteen kulkuun millään tavoin.

Itsen pitäminen tyhmänä. Muutama nainen kuvaa haastatteluissaan pitävänsä itseään ja omaa toimintaansa tyhmänä. Naiset käyttävät kuvauksissaan joko adjektiivia ”tyhmä”, tai vaihtoehtoisesti jotakin tähän rinnastettavissa olevaa ilmaisua. Väkivaltaiseen

suhteeseen jääminen ja väkivallan salaaminen ovat naisten mukaan osoituksia tästä tyhmyydestä.

(...) Noin niin kun jälkeenkin päin ajattelin, et voi hyvänä aika sentään kyl ihminen on kans pönttö kun se ei tajua lähtee ennemmin. (...) (EHYEKSI/H3N/5.)

(...) mä oisin voinu (tauko) olla avoimempi mun ystäville ja sukulaisille, et mä oisin (...) hakenu sitä (...) sitä isompaa tukiverkostoo. Mähän olin niin tyhmä, että mä salasin sen. (EHYEKSI/H4N/57.)

(...) Ja mä olin niin tyhmä ja lapsellinen, et en mä ymmärtänyt. Ei mulla ollut mitään vertaistukea semmoista et mä oisin voinut verrata johonkin tai. Eikä ollut järkeäkään. (EHYEKSI/H6N/3.)

Naiset siis kuvaavat väkivaltatilanteita seurannutta omaa toimintaansa typeräksi.

Huomattavaa on, että tilannetta ei sen sijaan kuvata sellaiseksi, että toisenlainen toiminta olisi ollut mahdotonta. Jotta 'typerien valintojen' tekeminen olisi ylipäättään mahdollista, tämä edellyttää, että on olemassa myös toisenlaisia vaihtoehtoja.

Esimerkiksi väkivaltaisesta suhteesta lähteminen ei näin ollen kuvaudu naisten kertomuksissa mahdottomana tehtävänä. Valta-asetelmia tarkasteltaessa tämä tarkoittaa sitä, että suhteessa miehen harjoittamaan väkivaltaan ja vallankäyttöön naisella on ainakin teoreettinen mahdollisuus myös vastarintaan. Ymmärrän tässä kontekstissa vastarinnaksi esimerkiksi väkivaltaisen suhteen jättämisen ja muut naisen omaa turvallisuutta parantavat toimenpiteet. Vastarinnan ja naisen oman vallankäytön mahdollisuudet ovat linjassa Foucault'n keskeisen näkemyksen kanssa, jonka mukaan valtaan liittyy aina myös vastarinnan mahdollisuus (esim. Foucault 2010, 74).

Vastarinnan mahdollisuus ei kuitenkaan merkitse sitä, että tuota mahdollisuutta välttämättä aktiivisesti hyödynnettäisiin. Kuvaamalla itseään haukkumasanoilla, kuten "tyhmä" ja "pönttö", naiset soimaavat omaa aiempaa käytöstään nimenomaan suhteessa näihin käyttämättä jääneisiin vastarinnan mahdollisuuksiin. Hydén on tehnyt samansuuntaisia havaintoja tutkimuksessaan, joka käsitteli naisten toimijuutta ja positioita naisten erotessa väkivaltaisista suhteistaan. Hydén on muodostanut aineistonsa perusteella kolme erilaista positioita, joihin hänen haastattelemansa naiset asettuvat. (Hydén 2005.) Näistä itsesyytösten positio sisältää hyvin samankaltaisia elementtejä omasta aineistostani löytyvien yllä mainittujen kuvausten kanssa. Lisäksi Hydén viittaa artikkelissaan vuoropuheluun, jota nykyhetkessä tutkimushaastatteluun osallistuva nainen käy "entisen minänsä" kanssa. Itsesyytösten positioista tarkasteltuna suhteensa jättänyt nainen, "nainen joka lähti" syyttää entistä minäänsä, "naista joka jäi", huonoista valinnoista. Hydén analysoi tätä ilmiötä hyvin vastaavalla tavalla kuin itsekin

tein: huonoja valintoja tehnyt ”entinen minä” näyttäytyy naisten kertomuksissa henkilönä, jolla olisi ollut valtaa jättää suhde taakseen. Edelleen, koska naisella olisi ollut valtaa lähteä, mutta hän ei tehnyt niin, asettuu vastuu väkivallan jatkumisesta tästä näkökulmasta yksin naiselle itselleen. (Hydén 2005, 180–182.) Tämä toimii perusteluna naisen itse itsensä kohdistamille syytöksille.

Väkivaltaa kokeneiden naisten itseensä kohdistamia syytöksiä on tutkinut myös Viveka Enander (2010). Hän tarkasteli tutkimuksessaan väkivaltaa kokeneita, väkivaltaisista suhteista irtautuneita naisia, jotka kutsuivat itseään tyhmiksi. Suhteeseen jääminen ja tästä seurannut itseen kohdistuvan väkivallan ”salliminen” olivat tärkeimmät syyt sille, miksi naiset haukkuivat itseään ja omaa toimintaansa. Enander ehdottaa, että itseään tyhmäksi kutsuvien väkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksia käsiteltäisiin osoituksena sukupuolistuneesta häpeästä. Sekä sukupuolistunut häpeä, että itsen pitäminen tyhmänä ovat hänen mukaansa esimerkkejä niistä psykologisista seurauksista, joita väkivallan kohteeksi joutumisella on (Enander 2010, 24). Tästä näkökulmasta omasta aineistostani löytyvät itsesyytöksiä sisältävät kuvaukset asettuvat suoraan osaksi BM:n kolmatta kerrostumaa, väkivallan psykologisia seurauksia.

5.2 PERHEESEEN JA KULTTUURIIN LIITTYVÄT TEKIJÄT

Tässä luvussa käsittelen vallan ilmenemismuotoja perheeseen ja kulttuuriin liittyvien tekijöiden kontekstissa. Nämä tekijät asettuvat osaksi Grigsbyn ja Hartmanin (1997) BM:n kerrosta kaksi. Omassa tutkimuksessani näitä perheeseen ja kulttuuriin liittyviä tekijöitä olivat avioliiton merkitys, lasten merkitys sekä puhumattomuus ja puuttumattomuus.

Avioliiton merkitys. Noin puolet naisista kuvasi avioliiton merkityksen vaikuttaneen siihen, ettei suhteesta haluttu lähteä väkivallan ilmenemisen jälkeenkään. Tämä korostui erityisesti kahden 1940- ja 1950-lukujen taitteessa syntyneen naisen kuvauksissa.

(...) Niin ei ja sit jotenkin, et naimisiin on menty et ei siitä nyt ihan noin vaan nyt lähdetäkään joka oli ihan hullu ajatus. (...) (EHYEKSI/H3N/2.)

Siinä oli mun periaatteet ja sit oli se et kun mä olin niin vakaumuksellinen niis asioissa, et mä olen valan tehnyt kirkossa jumalan ja ihmisten edessä, en mä voi sitä rikkoa. (EHYEKSI/H6N/11.)

Ensiksi siteerattu nainen kuvaa avioliiton merkityksen vaikuttaneen suhteessa pysymiseen, mutta toteaa pitävänsä tätä päätöstä nykyään ”hulluna”. Naisen avioliitto ajoittuu 1970- ja 1980-luvuille, ja kiistatonta on, että vuosikymmenten saatossa

avioliittoinstituutio on käynyt läpi monenlaisia kulttuurisia ja lainsäädännöllisiä muutoksia. Naisen kuvaus siitä, että avioliitosta ei ”ihan noin vaan nyt lähdetäkään” oli tuohon aikaan lainsäädännöllinen tosiasia. Avioerosta tuli hakemusasiasa vuonna 1987, vasta kyseisen naisen avioliiton päättymisen jälkeen. Tämä lainsäädännöllinen muutos helpotti avioeroprosessia suuresti esimerkiksi siten, ettei avioeroa tarvinnut perustella, vaikka eroa olisi hakenut ainoastaan toinen liiton osapuoli. (Laki avioliittolain muuttamisesta 411/1987.) Toisaalta avioliiton ja parisuhteiden merkitykset eivät määrity yksinomaan lainsäädännöllisin perustein, ja Piispa kuvaakin asiaa osuvasti: ”Tämä tarkoittaa paitsi sitä, että eri ajankohtina syntyneillä naisilla on erilaiset yhteiskunnalliset mahdollisuudet toimia väkivaltaisessa parisuhteessa, myös sitä, että he muodostavat käsityksiä itsestään, naiseudestaan, parisuhteestaan ja väkivallasta erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen ehtojen sallimissa rajoissa” (Piispa 2004, 31).

Naiset siis kokivat, ettei heillä ollut yksiselitteistä valtaa tai oikeutta eropäätöksen tekemiseen ja väkivaltaisesta avioliitosta lähtemiseen. Jälkimmäinen yllä siteeraamistani naisista muodostaa avioliitosta kuvaa voimakkaana instituutiona ja tekijänä, jonka merkitys jyrää yksittäisen naisen erohalut. Toisaalta nainen korostaa myös omaa vakaumuksellisuuttaan, mikä osaltaan merkinnee tämän voimakkaan instituution (avioliiton) aseman hyväksymistä. Yhteistä edellä kuvatuille naisten kertomuksille on se, että niiden perusteella valta suhteen päättymisestä tai jatkumisesta ei asetu yksiselitteisesti suhteen eri osapuolille. Sen sijaan suhteen mahdollisuuksia määritellään pitkälti abstraktin, vahvaksi ja ilmeisen merkitykselliseksi koetun avioliiton kautta.

Eräs nainen suhteutti avioliittonsa merkitystä myös lapsiin:

(...) on kahdenlaisii neuvoja esimerkiks tuttavapiiristä niin jotkut hyvää tarkoittavat ihmiset sanoo, et pitkä avioliitto ja siinä uskollisesti pysyminen antaa hyvän viestin lapsille siitä, että avioliitto on hyvä asia ja et on liian paljon rikkinäisiä perheitä ja et se luo turvallisuudentunnetta. Mut sit on olemassa toinen puoli joka sanoo että myöskin yhtä hyvän viestin lapset saa siitä kun vaikeasta avioliitosta lähdetään ja tehdään niit päätöksii ja et mä joskus mä koen jopa niinet se et mä olen näin kauan sinnitellyt täs avioliitos. Et mä jopa syytän itseäni välillä siitä et olenko mä tehnyt väärii päätöksii siinä et mä olen jäänyt kuvitellen antavani hyvän esimerkin. Sen sijaan et mä olenkin luonut heille kauhukokemuksia. (EHYEKSI/H8N/25.)

Nainen kuvaa henkilökohtaista punnintaansa koskien avioliiton merkitystä ja lastensa etua. Avioeron läpikäyneet, ’rikkinäiset perheet’ kuvautuvat sitaatin alussa epätoivottuina perheen malleina, pitkä avioliitto puolestaan tavoiteltavana asiana. Tämän näkemyksen mukaisesti nainen kuvaa itsekin toimineensa, vaikka olikin saanut

tuttaviltaan kahdenlaisia neuvoja siitä, mitä liitolle kannattaisi tilanteessa tehdä. On mielenkiintoista, että kuvauksessa pitkän avioliiton kannattavuudesta naisen omaa hyvinvointia ei mainita millään tavalla. Sen sijaan avioliitto itsessään määrittyy eräänlaisena itseisarvona ja positiivisena asiana. Lisäksi sitaatissa kuvataan, että juuri pitkä avioliitto on se tekijä, joka luo lapsille turvallisuudentunnetta, eikä esimerkiksi vanhempien hyvinvointi tai perheenjäsenten lämpimät välit. Myös tämän kuvauksen perusteella avioliitto on määriteltävissä voimakkaaksi ja merkitykselliseksi tekijäksi, sellaiseksi, jonka rikkominen ei ole yksinomaan väkivaltaa kokeneen naisen omasta halusta kiinni. Tämä tuo näkyväksi sen, ettei erilaisissa päätöksenteon hetkissä ole yksiselitteisesti kyse ainoastaan ihmisyyksilöiden henkilökohtaisesta vallankäytöstä. Valtaa sitä vastoin paikantuu myös tätä abstraktimpiin yhteiskunnallisiin asiantiloihin, sopimuksiin ja instituutioihin: avioliiton asema toimii tästä hyvänä esimerkkinä.

Lasten merkitys. Usea nainen kuvaa lastensa vaikuttaneen siihen, ettei väkivaltaisesta suhteesta haluttu lähteä heti väkivallan ilmenemisen jälkeen. Haastatteluista käy lisäksi ilmi useiden naisten taustaoletus siitä, että lapsella – etenkin hyvin pienellä – tulisi olla sekä isä että äiti.

(...) Et mä ihan turhan pitkään venyitin sitä [suhteesta lähtemistä, MM], et se oli vaan kun se poika oli niin pieni vielä silloin. Niin se oli varmaan se kaikista suurin sit kun hän pisti mulle aina sitä huonoa omatuntoa siitä, et se et voi poikaa häneltä viedä. (...) (EHYEKSI/H3N/19.)

(...) Ja entä jos kun se on kuitenkin näiden lasten isä, et jos mun täytyis kuitenkin nyt antaa anteeks ja uskaltaa. (...) (EHYEKSI/H8N/9.)

(...) Mut en mä voi enää mittään, mulla on vauva vattassa. (EHYEKSI/H6N/4.)

Kuvauksista käy varsin selvästi ilmi lasten suuri merkitys vanhempien välisen suhteen tulevaisuutta punnittaessa. Viimeisenä siteerattu nainen oli väkivallan alkaessa vasta raskaana, yhtäkään lasta ei ollut vielä syntynyt. Tästä huolimatta nimenomaan tulossa oleva lapsi vaikuttaa merkinneen naiselle sitä parisuhteen pistettä, josta ei ole enää paluuta. Tästä kielii ilmaisu ”en mä voi enää mittään”. Myös aiemmasta tutkimustiedosta löytyy tukea väitteelle siitä, että ajatus lasten parhaasta on saanut monet naiset jäämään väkivaltaisiin suhteisiinsa. Esimerkiksi Andersonin ym. (2003, 154) tutkimuksessa 34,7 prosenttia tutkimukseen osallistuneista naisista uskoi, että lapset kärsisivät ilman isäänsä.

Lasten merkitystä tarkasteltaessa on huomionarvoista, että samaan tutkimukseen (Anderson ym. 2003) vastanneista naisista 24,4 prosenttia pelkäsi, että väkivaltaisen

miehen jättämisen seurauksena nainen saattaisi menettää lapsensa (Mt., 154). Samankaltaista huolta on havaittu muissakin tutkimuksissa. Esimerkiksi DeVoe ja Smith (2003) tuovat esille, että heidän tutkimuksessaan pelko lasten huostaanottamisesta esti monia naisia hakemasta apua väkivaltaan. Omasta aineistostani vastaavia kuvauksia ei kuitenkaan löydy, vaikka eräs nainen kertookin pohtineensa lapsensa mahdollista huostaanottoa. Ajatus lapsen menettämisestä ei kuitenkaan saanut häntä jäämään suhteeseen, vaan tällä oli päinvastainen vaikutus:

(...) Mä muistan sen et mä olin ajatellut et mä en ikinä halua sitä. Et mä en halua edes ajatella et hän kasvattais ton tytön. Ei hän kasvattais ei hän koskaan ketään kasvattanu. (...) Ei siitä ois tullut mitään. Se ois huostaanotettu se tyttö. (...) (EHYEKSI/H6N/9.)

Miehen puutteellinen vanhemmuus ja ajatus lapsen huostaanotosta toimivat siis tässä tilanteessa eropäätöstä vauhdittavina tekijöinä. Huomio on mielenkiintoinen, sillä sama nainen kuvaa aiemmin haastattelussaan lapsella olleen vaikutusta myös siihen, miksi nainen alun perin jäi suhteeseen vielä väkivallan ilmenemisen jälkeenkin. Osa naisista kuvaakin tällaista lasten kaksitahoista merkitystä. Toisaalta ajatus lasten parhaasta sai naiset alun perin jäämään väkivaltaiseen suhteeseen, mutta toisaalta lasten merkitys vaikutti lopulta myös päätökseen suhteen jättämisestä. Kokonainen, 'ehjä' perhe näyttäytyy siis naisten kertomuksissa aluksi ihanteellisena tilana, jonka säilyttämiseen naiset toiminnallaan pyrkivät. Lopulta vastuu lapsista menee tämän perheihanteen edelle. Näkemykseni mukaan naiset siis tiedostavat lastensa tulevaisuuden ja hyvinvoinnin merkityksen sekä kokevat, että heillä itsellään on valta ja vastuu lastensa suojelemisesta. Lasten eropäätöstä vauhdittava vaikutus ei ole tutkimuksellisesti uusi havainto. Esimerkiksi Davis (2002, 293) havaitsi väkivaltaa kokeneiden naisten erokokemuksia tutkiessaan, että väkivallan ulottuminen naisen itsensä lisäksi lopulta myös lapsiin vaikutti hyvin vahvasti naisten päätökseen erota miehestään.

Puhumattomuus ja puuttumattomuus. Puhumattomuudella ja puuttumattomuudella viittaa ensinnäkin siihen, missä määrin aineistoni naiset ovat puhuneet kokemastaan väkivallasta muille. Tämän lisäksi tarkastelen sitä, missä määrin muut ihmiset ovat kokeneet soveliaaksi puuttua havaitsemaansa väkivaltaan. Naiset kuvasivat puhumattomuuteen ja puuttumattomuuteen liittyviä seikkoja useissa eri yhteyksissä. Osa naisista kuvasi tilanteita, joissa ammattiauttajat olivat selvästi lähes sivuuttaneet asiakkaan kokeman väkivallan, tai vaihtoehtoisesti puuttuneet ongelmaan vain osittain. Näitä ammattiauttajia ja viranomaistahoja koskevia kokemuksia käsittelem tarkemmin

luvussa 6. Tässä yhteydessä tarkastelen puhumattomuuteen ja puuttumattomuuteen liittyviä kuvauksia sekä naisten itsensä että heidän läheisverkostonsa toiminnassa.

Puhumattomuutta ja puuttumattomuutta käsiteltäessä on olennaista tarkastella yksityisen ja julkisen elämän välistä rajanvetoa. Tiukka jako yksityisiin ja julkisiin asioihin on suomalaisessa kontekstissa vaikuttanut siihen, mistä on soveliaista puhua ja mistä ei. Parisuhdeväkivallan kontekstissa tämä on tarkoittanut suoranaista parisuhteissa tapahtuvan väkivallan kieltämistä. Parisuhde on perinteisesti nähty Suomessa yksityiselämään kuuluvana tilana, eikä ulkopuolisten puuttumista parisuhteessa esiintyviin ongelmiin tai väkivaltaan ole tämän vuoksi pidetty sopivana. Aina 1990-luvulle asti parisuhdeväkivalta sai Suomessa muihin väkivallan muotoihin verrattuna huomattavasti vähemmän huomiota, sillä ilmiötä ei haluttu tunnistaa eikä toisaalta myöskään tunnustaa. (Husso 2003, 67–68.)

Kaikista selvimmin puhumattomuuteen ja puuttumattomuuteen liittyvät teemat kuvautuivat omassa aineistossani kahden 1940- ja 1950-lukujen taitteessa syntyneen naisen kuvauksissa. Toinen heistä kuvaa ajatusmaailmaa, jonka mukaan väkivallasta ei ole suotavaa puhua:

Se oli perheen sisäisesti. Ei niitä asioita. Niit ei vaan voinut puhua kenellekään (...) En mä voinut tuoda sitä esille. (...) (EHYEKSI/H6N/6.)

Myös osa nuoremmista, 1960-luvun puolivälin tienoilla syntyneistä naisista kuvasi haastatteluissaan puhumattomuutta. Eräs heistä kuvaa omakohtaisia kokemuksiaan, toinen viittaa asiaan yleisemmällä tasolla.

(...) Ja jos mä olin silmät mustana, niin mul oli sillonki selitys valmiina, miks mä en pääse. Mä joutusin kehittelemään kaiken näkösi juttuja, et mä en vaan halunnu, et kukaan saa tietää. (EHYEKSI/H4N/17–18.)

(...) se vaan on edelleenki tabu tääl Suomes toi väkivalta, et kun saat turpaas ni oo hiljaa tai tule lissää turpaa ni se on vaan semmonen, mä en tiiä mikä siin on, et se on edelleenkin tabu vaik me eletään 2000-luku. (...) (EHYEKSI/H2N/25.)

Jälkimmäisessä aineisto-otteessa nainen asettaa tabuna pitämänsä väkivaltaa ajallis-paikalliseen kontekstiin, ja kuvaa ihmettelevänsä vallitsevia asenteita. Tulkitsen naisen tarkoittavan 2000-lukuun viitatessaan sitä, että puhumattomuuteen liittyvät asenteet olivat entisaikoihin ymmärrettävämpiä ja yleisempiä, mutta yhteiskunnan kehittyessä myös väkivaltaan liittyvien asenteiden olisi luullut muuttuvan. Jonkinlaista muutosta aikojen saatossa on todistetusti tapahtunut: esimerkkinä tästä on se, että parisuhdeväkivallan olemassaolo ylipäänsä tunnustettiin Suomessa 90-luvulla (Husso

2003, 67). Tästä huolimatta parisuhdeväkivalta ei mitä ilmeisimmin ole edelleenkaan puheenaiheena helppo. Ojuri kuvaa väitöstutkimuksessaan, että parisuhdeväkivalta on muuttunut ”yksityisestä perheen salaisuudesta julkiseksi salaisuudeksi”.

Parisuhdeväkivallan olemassaolo siis kyllä tiedostetaan, mutta ongelman myöntäminen – ja näin ollen myös siitä puhuminen – näyttäytyy edelleen suurena haasteena. (Ojuri 2004, 105.)

Oman puhumattomuuden lisäksi naisten kokemuksista löytyy kuvauksia myös siitä, etteivät läheiset tai muu epävirallinen verkosto puuttuneet naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, vaikka olivatkin siitä tietoisia. Eräs aineistoni vanhimmissa naisista kuvaa omien vanhempiensa suhtautumista seuraavasti:

(...) Ja mun isä tiesi sen siitä asti vuoden [xx] lopulta. Mut ei ollut koskaan mulle paljastanut et hän tiesi sen. Mut hän oli äidille sen kertonut ja he oli molemmat sen tienneet mut he oli hiljaa. Kun asiat ei kuulu heille. (EHYEKSI/H6N/7.)

Kuvauksen perusteella väkivaltaa kokeneen naisen vanhemmat eivät olleet kokeneet asiakseen puuttua tyttärensä kokemaan väkivaltaan. Hiukan vastaavasti Beaulaurier, Seff, Newman ja Dunlop (2007) ovat tutkineet vanhempien naisten (45–85v) kokemuksia parisuhdeväkivaltaan liittyvää avun hakemista haittaavista ulkoisista esteistä. Heidän tutkimuksessaan suuri osa väkivaltaa kokeneista vanhemmista naisista kuvasi, että he pelkäsivät kertoa väkivallasta perheelleen. Oletus näillä naisilla oli, ettei perheen reaktio olisi kannustava. Osa saman tutkimuksen naisista oli jakanut väkivaltaan liittyviä kokemuksia oman perheensä kanssa, ja seurannut reaktio olikin ollut useimmissa tapauksissa negatiivinen. Väkivallan olemassaoloon ei välttämättä uskottu, minkä lisäksi perheenjäsenet saattoivat syyttää uhria ja sysätä perheen koossa pitämisen hänen vastuulleen. (Beaulaurier ym. 2007, 749.)

Toinen vanhempi nainen puolestaan kuvaa tuttaviansa tyytyneen kauhistelemaan väkivaltatilannetta:

(...) Ja tosiaan kun ihmisiäkin oli siellä (...) paikalla niin sitten hän kehtaa hakata siellä ja sit mä tulen sieltä itkuisena ja meen sinne ihmisten sekaan ja sanoin sen varmaan vielä kaikille muistaakseni ihan sillai. Ei sit hän tulee sieltä muina miehinä niin kun ei ois mitään tapahtunut. Ei hän mittää oo. Ja mä sit yritän näyttää et eikös täs nyt oo jälkiä ja muuta. Ja sit toiset on kauhuissaan kyllä. Mut nekin on sit vähän varovaisia siinä kun toinen tulee siinä kans. Niin ei kukaan uskalla sanoa suoria sanoja. (...) Et vaikee näköjään on ihmisten sitten puuttua. (EHYEKSI/H3N/29.)

Nainen kuvaa jopa esitelleensä saamiensa vammoja tuttavilleen, mutta tästä huolimatta asiaan ei puututtu. Syyksi nainen epäilee uskalluksen puutetta ja sitä, että myös

pahoinpitelevä mies oli tilanteessa läsnä. Aina väkivaltaa kokeneen naisen tuttavapiiri ei kuitenkaan ole väkivallasta edes tietoinen. Monet aineistoni naiset toivat esille, että heidän väkivaltainen entinen kumppaninsa oli karismaattinen, varsinainen seuramies, muiden silmissä oikein hyvä puoliso. Tämä saattoi naisten kokemusten perusteella puolestaan korostaa ulkopuolisten ihmisten vaikeutta uskoa sitä, että mies voisi olla samanaikaisesti myös väkivaltainen. Eräs nainen kuvaa osan tuttavistaan hämmästellessään pariskunnan eroa:

(...) siinä tuli sit meidän eron jälkeenkin sellainen kun kaksikin ihmistä sanoi, et kuin sä noin hyvän miehen oot voinut jättää. (EHYEKSI/H6N/6.)

Sama nainen oli kokenut miehensä taholta hyvin monenlaista väkivaltaa. Mies oli kohdistanut naiseen fyysistä, henkistä ja seksuaalista väkivaltaa, ja lisäksi hän oli esimerkiksi estänyt naisen työssäkäynnin, vaikka nainen olisi itse halunnut töihin. Tästä huolimatta naisen puoliso näyttäytyi kyseisten tuttavien silmissä 'hyvänä miehenä'. Vastaavaa on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Layder toteaa, että vakavaankin väkivaltaan ja riistoon liittyy usein myös pehmeämpiä elementtejä. Hän jatkaa, että väkivaltaiset miehet saattavat hyvinkin olla päällisin puolin karismaattisia, mikä vaikeuttaa ulkopuolisten mahdollisuuksia tunnistaa kulissien takana tapahtuvaa väkivaltaa. (Layder 2004, 64, 83.) Väkivaltaa kokeneen naisen näkökulmasta tämänkaltaisen tilanne saattaa olla hyvin haastava: mikäli ulkopuoliset eivät ole väkivallasta tietoisia, valta väkivallan loppumisesta jää parisuhteen osapuolille. Väkivallan uhri saattaa olla jo muutoinkin tekijään nähden hyvin alistetussa asemassa, jolloin uhrin mahdollisuudet vaikuttaa tilanteeseensa kapenevat. Vastaavasti Keskinen (2005, 47) toteaa, että väkivallan mahdollisena seurauksena tapahtuva valtasuhteiden lukkiutuminen, vallan jähmettyminen epäsymmetriseen asemaan, vaikuttaa olennaisesti naisen toimijuuden ja vastarinnan mahdollisuuksiin. Puhumattomuus ja puuttumattomuus saattavat siis osaltaan vahvistaa tilannetta, jossa valtaa keskittyy erityisesti väkivaltaiselle miehelle. Väkivaltaa kokenut nainen saattaa samanaikaisesti jäädä tilanteessa alisteiseen asemaan, mahdollisesti hyvin yksin.

5.3 YMPÄRISTÖÖN LIITTYVÄT TEKIJÄT

Tässä luvussa tarkastelen vallan ilmenemismuotoja ympäristöön liittyvien tekijöiden kontekstissa. Nämä ympäristöön liittyvät tekijät asettuvat osaksi Grigsbyn ja Hartmanin (1997) esittelemän BM:n kerrosta yksi. Omassa tutkimuksessani näitä ympäristöön liittyviä tekijöitä olivat asunto ja raha, eristyksissä oleminen sekä epätietoisuus ja tiedon

merkitys. Sivuan luvun lopussa hyvin lyhyesti myös viranomaisten ja muiden ammattiauttajien toiminnan merkitystä.

Asunto ja raha. Asuntoon ja rahaan liittyvät realiteetit vaikuttivat usean aineistoni naisen mahdollisuuksiin lähteä väkivaltaisesta suhteestaan. Käsittelen näitä kahta teemaa samassa yhteydessä, sillä ne esiintyivät myös naisten kertomuksissa usein yhdessä. Tyypillisesti asuntoon ja rahaan liittyvät haasteet koskivat oman asunnon saamista ja uuden elämän aloittamista siellä. Muutama aineistoni nainen kuvaa, että he olisivat jättäneet väkivaltaisen suhteensa aiemmin, mikäli heillä olisi ollut paikka mihin mennä. Erään naisen tilanteeseen vaikutti selvä taloudellinen riippuvuus miehestään.

H: No oliksi siinä sitten se. Mä mietin kun ajattelee näitä väkivallan muotoja ja muuta, että ooks sä ollut taloudellisesti riippuvainen hänestä?

V: Olen, mä en saanut mennä töihin.

H: Niin just, oisiks sä halunnut mennä?

V: Olisin.

H: Niin se oli ehdoton kieltö.

V: Se oli ehdoton kieltö. (...) (EHYEKSI/H6N/8.)

Naisen kuvauksesta ilmenee, että väkivaltainen kumppani oli yksiselitteisesti kieltänyt naisen työssäkäynnin. Kaittilan mukaan työssäkäynnin estäminen on eräs taloudellisen väkivallan muodoista. Taloudellinen väkivalta puolestaan heikentää väkivallan uhrin mahdollisuuksia taloudelliseen itsemääräämisoikeuteen. (Kaittila 2017, 74.) Tällaisessa asetelmassa väkivallan uhrina olevan henkilön toimijuuden ja vastarinnan mahdollisuudet kapenevat, ja uhri saattaa tulla taloudellisesti täysin riippuvaiseksi kumppanistaan. Yllä mainitussa esimerkissä onkin kyse selvästä vallankäytöstä: rajoittamalla naisen työssäkäyntiä mies samanaikaisesti rajoittaa naisen mahdollisuuksia ansaita itselleen omaisuutta ja tehdä itsenäisesti tuota omaisuutta koskevia päätöksiä. Naisen mahdollisuudet muuttaa omaa tilannettaan vaikeutuvat, jos rahaa esimerkiksi uuden asunnon hankkimiseen ei ole.

Uuteen asuntoon muuttaminen saattaa kuitenkin olla haastavaa, vaikka taloudellista riippuvuutta väkivaltaiseen kumppaniin ei olisi. Eräs nainen kuvaa olleensa parempituloinen kuin miehensä, mutta tästä huolimatta rahan puute hidasti naisen eroprosessia. Nainen kuvaa jääneensä suhteeseen vielä viideksi kuukaudeksi varsinaisen eropäätöksen tekemisen jälkeen, sillä hänen oli säästettävä rahaa takuuvuokraan.

(...) asunnon hankkiminen tolla tavalla niin olihan se aika raskasta ja esimerkiksi se, et mä jouduin niit takuuvuokrarahoja kerätä yksin sillä palkallani (...) et se ois ollut semmoinen mistä mä oisin päässyt huomattavasti helpommin, et jos mulla ois semmoinen raha tilillä ollut niin mä oisin päässyt tosta viidest [kuukaudesta, MM]. Niin kun mä oisin varmaan säästynyt puolelta tosta koko jutusta. (...) (EHYEKSI/H7N/20.)

Kyseinen nainen koki suhteessaan seksuaalista väkivaltaa. Väkivalta ilmeisesti jatkui myös sinä aikana, kun nainen keräsi takuuvuokraan rahaa. Rahanpuute oli siis osaltaan altistanut naisen väkivallalle, vaikka päätös suhteen jättämisestä oli jo tehty.

Aineistostani löytyy kuitenkin myös toisenlaisia asunnon hankkimiseen liittyviä kokemuksia. Eräs nainen kuvaa saaneensa asunnon hyvin nopeasti suhteidensa avulla, vaikka yleisesti ottaen yksiöihin oli tuolloin naisen mukaan kovat jonot. Lisäksi nainen kuvaa saaneensa apua lähipiiriltään:

Mihin mä sitten menin (tauko) tyhjään asuntoon. Mun työkaverit (tauko) ja kaverit keräs mulle huushollin. Kaikki toi jotain verhoja ja kuka toi jonku vanhan kahvinkeitin ja kuka mitäki. (EHYEKSI/H4N/8.)

Nainen kuvaa päässeensä alkuun tuttaviansa avustuksella. Läheisverkoston tuella ja suhteilla oli suuri merkitys sen kannalta, että nainen pääsi eropäätöksen tehtyään muuttamaan hyvin nopeasti omaan asuntoon. Läheisverkoston tuen merkitys herättää kuitenkin kysymyksen siitä, kenellä on valta ja vastuu auttaa väkivaltaa kokeneita naisia, joiden on päästävä nopeasti pois kotoaan. Uuteen asuntoon muuttaminen saattaa olla rahallisesti hyvin kallis operaatio, etenkin, jos kalusteet ja käyttötavarat on uusittava kokonaan. Rahan merkitys korostuu myös Andersonin ym. (2003, 154) tutkimuksessa. Siinä liki puolet kyselyyn vastanneista naisista totesi rahan olleen yksi syy sille, miksi nainen palasi väkivaltaisen kumppaninsa luo tai miksei hän alun perinkään ollut eronnut kumppanistaan. Vastaavasti myös BM:n kehittäjät Grigsby ja Hartman (1997, 488) kuvaavat rahaa tekijäksi, joka saattaa monin tavoin vaikeuttaa väkivaltaa kokeneiden naisten mahdollisuuksia aloittaa alusta uudessa kodissa. On kuitenkin huomioitava, että sekä Anderson ym. (2003) että Grigsby ja Hartman (1997) ovat kirjoittaneet artikkelinsa yhdysvaltalaisesta kontekstista käsin, eivätkä eri maissa eri aikoina asuvien naisten olosuhteet ja taloudelliset mahdollisuudet ole keskenään suoraan vertailtavissa. Tarkka selonteko esimerkiksi sosiaaliturvan ja turvakotijärjestelmien maidenvälisistä eroista vaatisi kuitenkin huomattavasti suurempaa paneutumista, kuin mihin tässä tutkielmassa on mahdollista ryhtyä.

Maidenvälisistä eroista huolimatta vaikuttaa siltä, että rahan puute saattaa joissakin tapauksissa rajoittaa merkittävästikin naisten toimijuutta ja mahdollisuuksia jättää

väkivaltainen parisuhde haluamallaan hetkellä. Vanhan asunnon ja kodin jättämistä ei kuitenkaan tarkasteltu aineistossani yksinomaan taloudellisista näkökulmista käsin. Edellä siteeraamani nainen kuvaa haastattelussaan myös aikoja, jolloin hän ei ollut vielä tehnyt lopullista eropäätöstä. Nainen kertoo olleensa väkivaltatilanteiden jälkeen sukulaisensa luona evakossa useita kertoja, ja kuvaa tilanteeseen liittyviä haastavia tunteita:

Ja sit sitä jotenki alko sitä omaa kotii kaipaamaan ja tulee semmonen olo, et mä olen loisena tääl toisen nurkis ja. (EHYEKSI/H4N/22.)

Kuvauksesta kävi ilmi, että vaikka oma koti toimi naisen elämässä väkivallan näyttämönä, se oli myös paikka, jota nainen kaipasi ollessaan poissa sieltä. Vastaavasti myös Husso kuvaa kodista lähtemiseen ja väkivaltaan liittyviä tilanteita ja vaatimuksia. Hän toteaa, että parisuhteissaan väkivaltaa kokeneet naiset ”ovat usein sekä poikkeuksellisen väkivaltaisesti ja lujasti kiinni pidettyjä, että myös tiukasti kotiin kiinnittyneitä ja suuntautuneita” (Husso 2003, 245). Väkivallan kohteeksi joutuminen ei välttämättä tee kodin jättämisestä helppoa päätöstä, vaikka esimerkiksi taloudellisia huolia ei olisi. Husso kuvaa edelleen, että parisuhdeväkivaltaa kokeneisiin naisiin kohdistetaan monenlaisia vaatimuksia: naisten on sekä jätettävä miehensä että lähdeävä yhteisestä kodista. Vastuu tilanteen ratkaisemisesta asettuu näin ollen naisen harteille. (Husso 2003, 245–246.)

Vastaavasti omassa aineistossani suurin osa erilleen muuttoon liittyvistä kuvauksista oli nimenomaan kuvauksia siitä, että nainen jätti entisen kodin taakseen. Tämä herättää ajatuksia naisen ja väkivaltaisen kumppanin välisestä valta-asetelmasta.

Parisuhdeväkivallan kohteena olevat naiset saattoivat ensinnäkin olla parisuhteen aikana mieheensä nähden hyvin alisteisessa valta-asetelmassa. Miehen valta ulottui useissa aineistoni naisten kokemuksissa erotilanteeseen asti: naisen ainoana keinona päästä eroon väkivallasta näyttäytyi pako yhteisestä kodista. Vaikka käytän termiä *yhteinen* koti, on varsin selvää, että edellä mainitun kaltaisessa tilanteessa kotona hallitsi nimenomaan mies. Naisen oli alistuttava väkivaltaan, ja mikäli hän ei alistunut, oli kotoa lähdeävä. Koti näyttäytyy näin ymmärrettynä miehen vallan tilana ja näyttämönä, ja vastuu muutoksesta jää väkivallan kohteen, tässä tapauksessa naisen, harteille.

Yllä kuvattu näkökulma ei kuitenkaan päde kaikkiin aineistoni naisten kuvaamiin erotilanteisiin. Eräs nainen kertoo pariskunnan erilleen muuttoa koskeneen keskustelun menneen seuraavanlaisesti:

(...) Mul oli sit jo tavallaan tunteet kaikki kuallu siin kohtaa, et ja sit mä vaan totesin, se on vaan jääny jotenkin tonen se oli [päivämäärä], vuotta en enää muista millon se oli ni totesin vaa, et tää oli tässä, et sul on aikaa viikko siirtää tavarat muualle. Ni hän meinas, et mikä nyt on huonosti ku kaikki on niin hyvin. Mä sit, et no sit ne on hyvin kun sä oot vieny tarvaras pois. No ko hän on ajatellu, et mää lähden. Ja mää totesin, et kuule tää on ensinnäkin mun nimissäni, et mää en täältä lähde mihinkään, sinä lähdet, ja aha kaks päivää ni hän oli vieny tavaras pois. (EHYEKSI/H2N/19.)

Tämän naisen kohdalla tilanne oli mennyt päinvastaisesti: nainen oli jäänyt asumaan pariskunnan yhteiseen asuntoon väkivaltaisen miehen muuttaessa muualle. Tässäkin esimerkissä nainen kuitenkin kuvaa väkivaltaisen miehensä olettaneen, että nainen on se, joka kodista erotilanteesta lähtee. Lopullinen määräysvalta tilanteessa oli tästä huolimatta naisella. Yllä kuvattu tilanne oli omassa aineistossani poikkeus, ja tyypillisempää oli, että väkivaltaisesta suhteesta irtautuessaan naiset joutuivat jättämään kotinsa ja etsimään itselleen uuden asunnon.

Eristyksissä oleminen. Moni aineistoni nainen kuvaa olleensa väkivaltaisen suhteensa aikana jollakin tasolla eristyksissä perheestään, ystävistään tai ulkomaailmasta yleensäkin. Naiset eivät yksiselitteisesti käsittele eristyksissä olemista syynä sille, miksi he jäivät väkivaltaiseen suhteeseensa. Tästä huolimatta on näkemykseni mukaan ilmeistä, että erilaiset eristyksissä olon tavat ovat osaltaan vaikuttaneet naisten toimijuuden mahdollisuuksiin. Parisuhdeväkivallan kontekstissa tapahtuva eristäminen saattaa kieliä vakavistakin asioista: esimerkiksi MARAK-menetelmän (Moniammatillisen riskinarvioinnin kokous) riskinarviointilomakkeessa pidetään väkivallan tekijän harjoittamaa eristämistä yhtenä tekijänä, joka saattaa ennustaa uhrin korkeaa riskiä joutua väkivallan kohteeksi myös tulevaisuudessa (Piispa, Tuominen & Ewalds 2012). Myös Grigsbyn ja Hartmanin BM:ssa tuodaan esille eristämiseen liittyviä teemoja: väkivaltainen mies saattaa esimerkiksi fyysisesti estää naista poistumasta kotoaan, ja lisäksi syrjäisillä seuduilla asuminen ja liikenneyhteyksien puuttuminen saattaa huomattavasti hankaloittaa naisen pääsyä turvakotiin (Grigsby & Hartman 1997, 487–488). Eräs aineistoni nainen kuvaa asuneensa kaukana läheisverkostostaan, joten hänellä ei akuuteissa väkivaltatilanteissa ollut juurikaan sellaisia ihmisiä, joiden luo olisi voinut mennä. Toinen nainen kuvaa yleisesti asuneensa syrjäisellä seudulla:

(...) Mähän olin ihan jumissa siel (tauko). [Kadun nimi] varrella asuttiin semmoses vanhas omakotitalos ja (tauko). (...) Mul ei sitä ajokorttii ollu (tauko) ja (tauko, naurahtaa) linja-autot kulki kerran tunnissa (tauko). (EHYEKSI/H4N/9.)

Asunnon syrjäinen sijainti ja auton merkitys korostuvat naisen puheessa. Myöhemmin hän kuvaa hankkineensa ajokortin ja vieneensä autolla omia tavaroitaan pikkuhiljaa pois pariskunnan yhteisestä asunnosta. Autottomuus sekä välimatka muihin ihmisiin ja palveluihin rajoittivat kuitenkin tätä ennen naisen toimijuuden mahdollisuuksia.

Aina eristyksissä olo ei kuitenkaan johdu pelkästä välimatkasta. Eräs aineistoni vanhimista naisista kuvaa väkivaltaisen kumppanin kontrolloineen naisen sosiaalista elämää hyvin rajusti.

Kyllä en mä voinut keneenkään turvautua. Mä en voinut kenellekään kertoa. Mun ystävät oli jääneet. Mä en saanut olla kenenkään kans sit enää tekemisissä. En mä saanut mennä kotiinkaan käymään. (EHYEKSI/H6N/3.)

Tämänkaltainen eristäminen on selvää vallankäyttöä ja kontrollointia: mies asetti selvät, jyrkät rajat naisen sosiaaliselle toiminnalle. Vastaavanlaista eristämistä kuvataan myös aiemmissa parisuhdeväkivaltaa käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Ojuri 2004, 172; Keskinen 2005, 66). Parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen saattaa eristämisen seurauksena jumiutua kotiinsa, tilaan, joka on hänelle muutoinkin vaarallinen. Miehen harjoittama voimakas kontrollointi ja naisen elinpiirin kapeneminen tekevät pariskunnan välisen valtasuhteen hyvin näkyväksi. Samanaikaisesti nainen itse saattaa muuttua näkymättömämmäksi, liueta pois entisten ihmissuhteiden ulottuvilta. Yllä siteeraamani vanhempi nainen kuvaa arkista todellisuuttaan seuraavasti:

(...) meillä ei ollut puhelinta, meillä ei ollut televisiota meillä ei ollut radiota. Mä olin tavallaan yksin, yksinhuoltaja joka kävi vaan kaupassa ja asioilla lapsen kanssa tai lasten kanssa myöhemmin. (EHYEKSI/H6N/7.)

Nainen kuvaa oman arkisen roolinsa olleen varsin kapea, ja näkee sen rakentuneen lähinnä välttämättömien asioiden hoitamisesta. Lisäksi teknisten kommunikointivälineiden, kuten puhelimen ja television, puuttuminen korostaa entisestään naisen eristymistä ulkomaailmasta. Edellä mainittujen laitteiden ja internetin merkitys korostuu myös muissa haastatteluissa. Eräs 70-luvulla syntynyt nainen kuvaa omaa tilannettaan:

V: Mut kyl mä koen, että se kännykän puute (tauko) rajotti niin ku kommunikointia.

H: Mm.

V: (tauko) Puhelut piti soittaa sitten kotoa.

H: Mm.

V: Ettei oo sitä vaihtoehtoa, et meet johonki rauhassa puhumaan.

H: Aivan. (tauko) Joo.

V: Et jo ihan yksistään, et kyl se kännykkä on vaan aika (tauko) moinen niin ku (tauko) semmonen.

H: Mm.

V: Semmonen niin ku vapauden (tauko) väline. (EHYEKSI/H5N/63.)

Kännykän kuvaaminen vapauden välineeksi kuvastaa osaltaan myös sitä tilaa, missä nainen jokapäiväistä arkeaan eli. Lankapuhelimen käyttö ja perheenjäsenten jatkuva läsnäolo eivät tarjonneet mahdollisuuksia puhua puhelimesta mitä tahansa. Tulkitsen tämän kuvastavan sitä, että kotonaan nainen oli valvonnan alaisena. Kännykkä, ja samalla valta ja vapaus ottaa yhteyttä keneen tahansa, missä tahansa, näyttäytyi puolestaan välineenä irtautua tuosta valvonnasta.

Epätietoisuus ja tiedon merkitys. Grigsby ja Hartman kuvaavat BM:ia käsittelevässä artikkelissaan tiedon voimaa ja sen merkitystä naisten erotessa väkivaltaisista miehistään. Tieto, tai pikemminkin tiedon puute, linkittyy heidän mukaansa olennaisesti sosiaaliseen eristyksissä oloon, mitä itsekin käsittelin yllä. Rajoittaessaan naisen sosiaalisia suhteita tai esimerkiksi puhelimen käyttöä väkivaltainen mies rajoittaa samanaikaisesti myös naisen pääsyä sellaisen tiedon äärelle, joka voisi naista tilanteessaan auttaa. (Grigsby & Hartman 1997, 487.) Viittaankin tiedolla tässä yhteydessä Grigsbyä ja Hartmania mukailien erityisesti väkivaltaa, sen dynamiikkoja ja auttamisjärjestelmiä koskevaan tietoon.

Puhuttaessa tiedosta ja epätietoisuudesta on olennaista tarkastella aineistoni naisten ikää ja sitä ajallis-paikallista todellisuutta, missä he ovat väkivaltaa kokiessaan eläneet. Tämä on tärkeää esimerkiksi siksi, että saatavilla olevat palvelut ja avun hakemiseen soveltuvat välineet (kuten puhelin ja internet) ovat kehittyneet ja muuttuneet viime vuosikymmeninä huomattavasti. Aineistoni naiset ovat syntymävuotensa perusteella jaoteltavissa kolmeen ryhmään: kaksi heistä on syntynyt 40- ja 50-lukujen taitteessa, neljä 60-luvun loppupuolella tai 70-luvun alussa ja yksi 90-luvulla. Epätietoisuuteen liittyviä kuvauksia löytyi kaikista näistä kolmesta ryhmästä, ja ainoastaan yhden 60-luvun loppupuolella syntyneen naisen haastattelussa ei tullut tätä teemaa ilmi.

Toinen 40- ja 50-lukujen taitteessa syntyneistä naisista kuvaa tiedostaneensa parisuhdeväkivaltaan liittyvän avuntarpeen, mutta olleensa epätietoinen siitä, minne

hänen pitäisi mennä tai ilmoittaa asiasta. Toinen vanhimmistais naisista puolestaan kuvaa kokeneensa vielä suurempaa epätietoisuutta. Hän kertoo olleensa tietämätön omista oikeuksistaan ja siitä, että olisi voinut tehdä puolisonsa tekemistä pahoinpitelyistä rikosilmoituksen.

Joo ja kun en mä tiennyt mistä mä voisin. Ei tullut mieleenkään et mä voisin kysyä jotakin ja saada apua jostain. (EHYEKSI/H6N/12.)

Nainen kuvaa haastattelussaan soittaneensa useamman kerran poliisin paikalle väkivaltatilanteiden takia. Naisen epätietoisuuden vuoksi vaikuttaa kuitenkin ilmeiseltä, ettei väkivaltaan ja palvelujärjestelmään liittyviä tietoja ole poliisin toimesta naiselle annettu.

Myös 60-luvun loppupuolella ja 70-luvun alussa syntyneet naiset kuvaavat olleensa epätietoisia siitä, miten apua parisuhdeväkivaltaan voisi saada. Naiset kuvaavat haasteita liittyen esimerkiksi siihen, ettei internet ollut vielä laajassa käytössä eikä puhelinluetteloissa ollut numeroita, joihin soittaa apua saadakseen. Eräs nainen kuvaa olleensa sairaalassa paikattavana parisuhdeväkivallan vuoksi, mutta tällöin hänestä hoidettiin ainoastaan fyysiset vammat, vaikka nainen kertoi joutuneensa parisuhdeväkivallan uhriksi. Kuten edellä mainitsemani nainen, jolle poliisi ei ollut antanut lisätietoa avun hakemisesta, tämäkin nainen oli ollut kontaktissa viranomaisen kanssa ilmiselvään väkivaltatilanteeseen liittyen, mutta jäänyt silti vaille tarvitsemaansa informaatiota ja jatkohoitoon ohjausta.

Myös aineistoni nuorin, 90-luvun alussa syntynyt nainen kuvaa avun hakemiseen liittyviä haasteita. Nainen koki parisuhteessaan seksuaalista väkivaltaa.

(...) Niin nyt kun ajattelen, et mulla ei oo mitään käsitystä, et mistä mä oisin voinut apua silloin tohon tilanteeseen kun alkoi tää seksuaalinen väkivalta tässä avoliitossa. Niin mulla ei oo kerta kaikkiaan. (...) Mut siihen mä en oo ehkä vaan osannut mitään väylää, et kyllä mä tiedän tietenkin et on näitä turvakoteja ja näitä ja voi mennä tällä tavalla. Mut et se on kyllä semmoinen, et siihen jos olisin osannut hakee apua niin olisin varmasti jostain hyötynyt. Mut siinä jotenkin ei oo tullut mieleen toi. (...) (EHYEKSI/H7N/20.)

Nainen kuvaa olleensa tietoinen esimerkiksi turvakotien olemassaolosta, ja toteaa, että olisi varmasti hyötynyt jonkinlaisesta avusta. Nainen ei tästä huolimatta mennyt turvakotiin, ja aiemmassa tutkimuksessa onkin havaittu, että kynnys turvakotiin hakeutumiselle on monelle väkivallan uhrille korkea (Ojuri 2004, 168). Lisäksi on mahdollista, ettei turvakoti näyttäytynyt naisen silmissä oikeanlaisena avuntarjoajana. Tiedon merkityksestä puhuttaessa keskeistä ei siis olekaan yksinomaan se, että

palvelujen olemassaolosta ollaan tietoisia. Tietoa on lisäksi oltava myös siitä, kenelle palvelu on suunnattu. Kyseisen naisen väkivaltakokemukset ajoittuvat 2010-luvulle, aikaan, jolloin esimerkiksi internet ja kännykät ovat olleet laajassa käytössä. Tässä valossa on merkittävää, että nainen kuvaa silti olleensa tietämätön tarjolla olevista palveluista. Tämä herättää kysymyksen siitä, missä määrin palveluntarjoajat aktiivisesti tiedottavat tarjoamistaan palveluista. Tarkastelen tätä palveluntarjoajien omia palvelujaan koskevaa tiedottamista tarkemmin seuraavassa luvussa.

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi ymmärrän myös viranomaisten ja muiden ammattiauttajien toiminnan osaksi ympäristöön liittyviä tekijöitä. Näkemykseni on linjassa Grigsbyn ja Hartmanin (1997) BM:n kanssa. Aineistoni naiset kuvaavatkin lukuisia tilanteita, joissa viranomaisten ja ammattiauttajien toiminta on tavalla tai toisella vaikuttanut heidän hyvinvointiinsa ja mahdollisuuksiinsa irrottautua väkivaltaisesta parisuhteesta. Tämä palvelujärjestelmän edustajien ja naisten välisten kohtaamisten tarkastelu siirtää kuitenkin samalla painopisteen kohti toista tutkimuskysymystäni. En tämän vuoksi käsittele palvelujärjestelmän toimintaa tässä luvussa tämän enempää, vaan siirryn seuraavaksi tarkastelemaan tapoja, joilla vallankäyttö todentuu aineistoni naisten ja palvelujärjestelmän edustajien välisissä kohtaamisissa.

6. VALLANKÄYTÖN TODENTUMINEN PARISUHDEVÄKIVALTATYÖN ASIAKASKOHTAAMISISSA

Tarkastelen tässä luvussa parisuhdeväkivaltatyön asiakaskohtaamisissa esiintyvää valtaa. Foucault'n (2010) ajatusten mukaisesti valtaa on kaikkialla, joten sitä esiintyy myös palvelujärjestelmän edustajien ja väkivaltaa kokeneiden naisten välisissä kohtaamisissa. Foucault on lisäksi kiinnittänyt huomiotaan tapaan, jolla valtasuhteet muodostavat ja määrittävät subjekteja (Sawicki 1991, 21). Näkökulma valtasuhteiden subjekteja muokkaavista vaikutuksista on merkittävä, sillä myös parisuhdeväkivaltaan linkittyvän auttamistyön tavoitteena on useimmiten jonkinlainen muutos. Uhrin hakiessa palvelujärjestelmän apua toiveena saattaa olla erityisesti väkivallan väheneminen tai väkivaltaisen parisuhteen päättymisen (Moe 2007, 684). Hiukan vastaavasti Lindqvist toteaa sosiaalityön kontekstissa Sauramaan (2005) viitaten, että

sosiaalityö on nähtävissä muutostyöksi. Muutoksen aikaansaamiseksi työskentelyssä käytetään valtaa, ja muutoksista ei tulisiakaan puhua ilman vallankäytön elementtien huomioimista (Lindqvist 2009, 41).

Omassa aineistossani parisuhdeväkivaltatyötä tekeviä tahoja on useita: mainintoja löytyy esimerkiksi poliiseista, sosiaalitoimen edustajista, turvakodin työntekijöistä ja lääkäreistä. Vastaavasti Ojuri on väitöskirjassaan todennut, että parisuhdeväkivaltaa kokeneen ihmisen auttaminen asettuu samanaikaisesti monen palvelujärjestelmän sektorin ja organisaation tehtäväksi. Hän jatkaa edelleen, että ”vastuu väkivaltaa kokeneen auttamisesta kuuluu ikään kuin kaikille ja samalla ei kenellekään”. (Ojuri 2004, 157.) Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan vallankäytön todentumista parisuhdeväkivaltatyön edustajien ja aineistoni naisten välisissä kohtaamisissa ja kohtaamattomuuksissa. Lähden liikkeelle niistä kohtaamattomuuden tavoista, jotka asettuvat lähelle Pohjolan (2010) esittelemää ”Asiakkaan lajityyppi” -kategoriaa (ks. taulukko 1). Tämän jälkeen tarkastelen kohtaamisia, joissa korostuu ihmisen näkeminen yksilöllisenä asiakassubjektina.

6.1 PALVELUJÄRJESTELMÄN JA ASIAKKAAN TARPEIDEN KOHTAAMATTOMUUDEN PAIKKOJA

Tarkastelen tässä luvussa niitä naisten ja palvelujärjestelmän edustajien välisiä kohtaamattomuuksia, jotka uusintavat käsitystä asiakkaasta yleistettynä lajityyppinsä edustajana. En tarkoita kohtaamattomuudella pelkästään sitä, ettei palvelujärjestelmän edustajan ja asiakkaan välisiä tapaamisia olisi lainkaan tapahtunut. Ymmärryksen mukaisesti kohtaamattomuutta voi esiintyä myös toteutuneissa tapaamisissa, mikäli saatu apu ei esimerkiksi vastannut väkivaltaa kokeneen naisen tarpeisiin. Ilmiöstä voisikin puhua myös tarpeiden kohtaamattomuutena. Aineistostani löytyy useita kuvauksia siitä, ettei apua saatu, mutta myös siitä, ettei saatu apu ollut toivotunlaista. Tarkasteluni keskittyy erityisesti siihen, millä tavoin vallankäyttö näissä kohtaamattomuuksissa todentuu. Käsittelemiäni vallankäytön todentumisen paikkoja ja tapoja ovat konkreettiset esteet avunsaannille, kokonaisvaltaisen auttamisen puute, uhrin syyttäminen ja liiallinen vastuuttaminen sekä asiantuntija- ja järjestelmälähtöisyys. Nämä vallankäytön paikat eivät nähdäkseni sulje toisiaan pois, vaan saman naisen elämässä on saattanut ilmetä useaan niistä liittyviä kokemuksia.

Konkreettiset esteet avunsaannille. Osa aineistoni naisista kuvaa hyvin konkreettisia esteitä palvelujärjestelmän avun piiriin hakeutumiselle. Yleisenä konkreettisena esteenä

mainittiin erityisesti lasten merkitys. Naiset kuvaavat, etteivät he olisi kyenneet käymään esimerkiksi vertaisryhmissä lapseen liittyvien vastuiden vuoksi.

(...) se oli niin semmoista ruuhkavuosiakaa kyllä, et jotenkin niin kun mä sanoin et mä tulin kotiin ja hain sen lapsen hoidosta ja sit mun piti leikkiäkin hänen kans kun ei ollut muita leikkikavereita kun äiti tai sit joskus tietysti isäkin sitten. Mut et se meni jotenkin se ilta siinä sitten, et sit mentiin aikaisin piti pistää häntä sit taas kylpyyn ja nukkuun ja kaikkee tällöistä näin. Niin jotenkin mä ajattelin et olisinko mä sit mahtanut ehtiä tai sillä en mä voinu varmaan mun miehelle sanoa tai siis mähän olin yksin silloin sitten yksinhuoltaja ettei mulla ollu oikein mihin mä sen lapsen olisin sit laittanut.
(EHYEKSI/H3N/26.)

Naisen illat täytyivät lapsen kanssa olemisesta, eikä hän tiennyt, minne olisi voinut lapsensa viedä mahdollisen ryhmätapaamisen ajaksi. Esimerkki tuo näkyviin sen, että väkivaltaa kokeneet naiset ovat aina konkreettisissa elämäntilanteissaan eläviä yksilöllisiä ihmisiä. Palveluihin hakeutumisen on siis oltava käytännössä mahdollista naisten elämäntilanteen kannalta. Tämä saattaa unohtua, mikäli asiakkaita tarkastellaan palvelujärjestelmän näkökulmasta yksinomaan asiakastapauksina (ks. taulukko 1). Aineistoni naisten väkivaltaan linkittyvä avuntarve ei poistanut sitä tosiasiaa, että heidän oli pidettävä huolta lapsistaan. Mikäli palvelujärjestelmä ei joustaa ja äidin ainoaksi mahdollisuudeksi jää palveluiden ulkopuolelle jättäytyminen, korostaa tämä naisen ja palvelujärjestelmän välistä epätasa-arvoista valtasuhdetta.

Lapset eivät olleet ainoa tekijä, joka naisten elämissä muodosti konkreettisia esteitä avunsaannille. Muutama nainen kuvaa hankalia kokemuksiaan liittyen terapian järjestämiseen. Haasteita liittyi esimerkiksi terapian aikataulujen joustamattomuuteen ja Kelan kuntoutuspsykoterapian omavastuun maksamiseen. Erään naisen kertomasta kuvastuu, että halua avunsaantiin ja terapian aloittamiseen kenties olisi, mutta aikatauluihin ja rahaan liittyvät konkreettiset esteet tekevät tämän mahdottomaksi. Merkitykselliseksi tekijäksi avunsaannissa ja -annossa muodostuu näin ollen jokin muu tekijä kuin naisen tarve saada apua. Naisen vallankäytön mahdollisuudet näyttäytyvät tilanteessa rajoittuneina, ja avun epääminen määrittyy järjestelmän joustamattomuuden kautta.

Kokonaisvaltaisen auttamisen puute. Usea nainen tuo ilmi kokonaisvaltaisen auttamisen puutteeseen viittaavia kokemuksia. Kokonaisvaltaisuuden puuttumisella tarkoitan sitä, ettei parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen elämäntilannetta ja siihen liittyviä vaaroja ole huomioitu palvelujärjestelmäkohtaamisissa kokonaisuudessaan. Tämä ilmenee kuvauksina siitä, että auttajatahot hoitivat ainoastaan akuutin, välittömän tilanteen.

Tällöin asiakkaan kohtaaminen typistyy helposti lyhyeksi asiakaskäynniksi ja kokonaisvaltaisen ratkaisun hakeminen tarkkaan rajatuksi asioinniksi (ks. taulukko 1). Valtaosa tällaisista kokemuksista liittyi joko poliisin tai terveydenhuollon toimintaan. Poliiseja koskevat kokemukset liittyivät erityisesti siihen, että väkivaltainen mies oli poliisin toimesta poistettu paikalta. Eräs aineistoni vanhimmissa naisista kuvaa tilanteita seuraavanlaisesti:

H: Niin sä et voinut edes aina voinut mitään kotoa sitä apua edes soittaa?

V: En, ne [poliisit, MM] vaan haki ja sit hän tuli takaisin. (...) (EHYEKSI/H6N/15.)

Poliisit olivat vieneet väkivaltaisen miehen useita kertoja putkaan, josta hän kuitenkin palasi aina kotiin naisen luo. Putkareissu toi tilanteeseen ainoastaan väliaikaisen helpotuksen, eivätkä poliisit puuttuneet väkivaltaan kokonaisvaltaisesti. Naisen vaikeimmat kokemukset ajoittuivat 80-luvulle, ja nykyaikaan verrattuna poliisin toimintaan vaikuttava lainsäädäntö on kuitenkin huomattavasti muuttunut. Eräs keskeisistä virstanpylväistä on lähisuhteessa tapahtuneen lievänkin pahoinpitelyn muuttuminen virallisen syytteen alaiseksi vuonna 2011. Vuoden 2011 jälkeen lievästäkin parisuhteessa tapahtuneesta pahoinpitelystä ei lain perusteella pitäisi enää selvitä pelkällä putkareissulla. Tutkimustulokset poliisin toiminnasta tuovat kuitenkin edelleen ilmi epäkohtia. Vuonna 2015 kerätyn aineiston perusteella poliisi oli jättänyt kolmasosassa tapauksista kirjaamatta rikosilmoituksen, vaikka tilanteessa oli ollut kyse fyysisestä lähisuhdeväkivallasta. Uhrin kokonaisvaltaisen huomioon otamisen näkökulmasta karua kieltä kertoo saman tutkimuksen perusteella myös se, ettei poliisi ollut kovin yleisesti antanut uhrille tietoa erilaisista väkivaltaan liittyvistä auttamistahoista. (Fagerlund 2016, 5, 48–49, 57.)

Terveydenhuollon kontekstiin linkittyvissä, kokonaisvaltaisuuden puutteesta viestivissä naisten kuvauksissa korostuu puolestaan toiminnan rajoittuminen lähinnä vammojen paikkaamiseen ja lääkärintodistusten kirjoittamiseen. Eräs nainen kertoo saapuneensa väkivaltaisen miehensä kanssa erään yliopistollisen sairaalan päivystykseen pian naiseen kohdistuneen pahoinpitelyn jälkeen. Nainen kuvaa kertoneensa sairaanhoitajalle suoraan, että pahoinpitelyyn syyllistyi hänen kumppaninsa, ja että kyseinen mies on hänen mukanaan sairaalassa. Hän ei kuitenkaan koe saaneensa tilanteesta toivomaansa apua.

V: Sillon. Mun mielest se ois ollut otollinen hetki (...) jonku sairaanhoitajan (tauko) soittaa ne poliisit, et tääl on tämmönen pariskunta nyt.

H: Kyllä.

V: Niin.

H: Joo.

V: Mut ei (tauko). Ei.

H: Miten se muuten se, sillon semmonen, mitä oli se akuutti apu, jota sä sait? Oliko se se paikkaaminen?

V: Joo. Se oli ainut.

H: Entäs mitään keskusteluapua, psykososiaalista?

V: Ei mulle semmosii tarjottu missään koskaan. Ei missään, koskaan. Ei. (naurahtaa) Ei. Ei. Joku on saattanu todeta, et ei, tämmöst ei oo pakko sietää ja jaksaa, et mieti nytte. Mut et kukaan ei ole sanonu (tauko), että ois tarjolla jossain jotain (tauko) keskusteluapua mahdollisesti saatavilla tai. (EHYEKSI/H4N/25–26.)

Päivystyksen henkilökunta reagoi tilanteeseen hoitamalla naisen fyysiset vammat, muunlaista apua tai turvaa hän ei saanut. Työntekijät ovat saattaneet tulkita tilanteen pariskunnan yksityisasiaksi, johon ulkopuolisten ei ole tarpeellista – tai ehkä sallittuakaan – puuttua. Näkökulma sisältää ajatuksen siitä, että valta väkivallan lopettamisesta on parisuhteen osapuolilla, ei parisuhdeväkivaltatyön edustajilla. Tämän lisäksi puuttumattomuutta saattaa selittää esimerkiksi henkilökunnan puutteellinen väkivaltatilanteita koskeva ohjeistus. Kyseisen naisen kokemukset ajoittuvat 80- ja 90-lukujen taitteeseen, ja vuosikymmenten aikana terveydenhuollon ohjeistuksia on täsmennetty (esim. STM 2008). Tästä huolimatta kokonaisvaltaisen auttamisen puutteesta kieliviä toimintatapoja on havaittu myös varsin tuoreissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Husso, Virkki, Notko, Holma, Laitila ja Mäntysaari (2012) ovat huomioineet terveydenhuollon henkilökunnan taipumuksen paikata uhrin fyysiset vammat, kiinnittämättä huomiota väkivaltaan vammojen aiheuttajana.

Kokonaisvaltaisen auttamisen tarkasteluun liittyvät myös turvallisuutta ja turvattomuutta koskevat seikat. Muutama aineistoni nainen kuvaa pelänneensä avun hakemisen seurauksia.

(...) Niin kun niille poliiseillekin sanoin, et alkää tehkö juttua että mä en uskalla sit elää missään enkä asua et ja ne usko. (EHYEKSI/H3N/15.)

Nainen kuvaa kertoneensa poliiseille omaan turvallisuuteensa liittyvästä pelostaan, jonka vuoksi poliisit suostuivat jättämään naiseen kohdistuneen väkivallan selvittelynsikseen. Tarkastelin pelkoon liittyviä kokemuksia ja tunteita tarkemmin luvussa

5.1. Asia on kuitenkin merkittävä myös kokonaisvaltaisen auttamisen kannalta, sillä väkivallan uhrin turvallisuuden varmistaminen on sosiaali- ja terveystoimen vastuulla (STM 2008). Tästä näkökulmasta on ongelmallista, mikäli palvelujärjestelmä ei osana kokonaisvaltaista auttamista käytä valtaansa väkivallan uhrien turvallisuuden varmistamiseen.

Uhrin syyttäminen ja liiallinen vastuuttaminen. Muutama aineistoni nainen kertoo palvelujärjestelmäkohtaamisista, joissa heitä on syytetty tai vaihtoehtoisesti ohjattu ottamaan nähdäkseen liiallista vastuuta tilanteestaan. Eräs nainen kuvaa väkivaltatilanteen jälkeen paikalle tulleen poliisin kommentin vaikuttaneen hänen ajatusmaailmaansa.

(...) Niin sit sai poliisin soittaa niin tää yks poliisi sanoi et te naiset olette kyllä kummallisia että te otatte aina vastaan nämä miehet jotka teitä pahoinpitelee. Ja sit se jäi soimaan tonne mun päähäni, et mitä mä voin tehdä. (...) (EHYEKSI/H6N/5.)

Nainen kuvaa poliisin yleistäen ihmetelleen naisten tapaa jatkaa väkivaltaisissa parisuhteissa. Väkivaltaisen miehen ”vastaanottaminen” näyttäytyy poliisin puheessa kummallisena toimintana. Normaalina ja hyväksyttävää toimintaa olisi puolestaan eittämättä miehen jättäminen ja suhteesta lähteminen. Poliisin kommentista syntyy käsitys, että nainen on syypää suhteen – ja samalla myös väkivallan – jatkumiseen. Huomio kohdistuu siis nimenomaan väkivallan uhriin, ei tekijään. Tutkimuksellisesti samankaltaisen havainnon on tehnyt esimerkiksi Mahoney. Hän on osuvasti kuvannut, että jo terminologian tasolla ’pahoinpidellyistä naisista’ puhuminen kohdistaa huomion väkivaltaisessa parisuhteessa elävään naiseen. Samanaikaisesti väkivallan prosessit ja pahoinpitelevä mies jäävät vähemmälle huomiolle. Tällöin saattaa helposti syntyä käsitys, jonka mukaan tilanteessa nähdään ongelmana nimenomaan pahoinpidelty nainen. (Mahoney 1991, 25.) Tämä saattaa edelleen hämärtää palvelujärjestelmän vastuuta ja parisuhdeväkivaltatyön roolia. Jos ajatellaan, että valta väkivallan loppumisesta on väkivaltaa kokeneella naisella, palvelujärjestelmän vallan merkitys näyttäytyy vähäisempänä. Tällöin järjestelmän ei tarvitse ottaa vastuuta sille kuuluvasta haastavasta tehtävästä: parisuhdeväkivallan uhrien (ja tekijöiden) auttamisesta ja turvaamisesta.

Eräs nainen kuvaa käyneensä lapsensa kanssa puhumassa sosiaalitoimen edustajille sen jälkeen, kun lapsen isä (ja naisen kumppani) oli pahoinpidellyt lapsen. Sosiaalitoimesta naiselle oli kerrottu, että hänen tulisi tehdä tilanteessa jokin ilmoitus, jota nainen ei

kuitenkaan uskaltanut tehdä. Tästä kohtaamisesta on pro graduni kirjoitushetkellä aikaa jo useampi vuosikymmen, ja sosiaalitoimen ohjeistukset lähisuhdeväkivaltatilanteita koskien ovat eittämättä vuosien saatossa muuttuneet (ks. STM 2008). Tämän naisen kokemuksen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei sosiaalitoimi tarjonnut naiselle ja hänen lapselleen apua, ellei nainen itse tekisi asiassa ilmoitusta. Vastuu ja valta väkivaltaan puuttumisesta asettuivat siis naisen harteille, vaikka myös palvelujärjestelmän edustajat olivat tietoisia väkivallasta. Työntekijät eivät pyrkineet tässä tilanteessa aktiivisesti käyttämään valtaansa naisen ja lapsen tilanteen turvaamiseksi.

Edellä mainittujen esimerkkien lisäksi osa naisista tuo esille pari- ja perheterapiaan liittyviä seikkoja. Eräs nainen uskoo, että pariterapia voisi olla hänelle ja hänen väkivaltaiselle miehelleen hyödyksi. Lisäksi naisen tapaama psykologi oli suositellut pariskunnalle pariterapiaa. Toinen nainen oli puolestaan käynyt väkivaltaisen miehensä kanssa perheterapiassa, mutta ei kokenut saaneensa tapaamisista mitään apua:

H: Mihinkä he päätyi siellä perheterapiassa sitten että kun te lopetitte asiakkuutenne, että kaikki hyvin vai?

V: He sanoi että heillä ei oo koskaan ollut tällaista tilannetta, et joka ei johda mihinkään. Et he ei saa mitään irti. Ja kun mä kerran soitin sinne ja mä puhuin tämän toisen ihmisen kans. Niin hän sanoi, et ei hän voi tässä puhua et puhut sitten asioista kun me ollaan kaikki yhdessä. Eli ei otettu sitä asiaa vastaan jollei oo kaikki kuulemassa. Mä sanoin et mä en voi puhua hänen kuullen mitä se on. (EHYEKSI/H6N/17.)

Ymmärryksen mukaan pari- ja perheterapiaa voidaan parisuhdeväkivallan kontekstissa tarkastella osana väkivallan uhrin liiallista vastuuttamista. Yllä oleva kuvaus tiivistää osuvasti sen, minkä vuoksi näitä työmenetelmiä on parisuhdeväkivallan kontekstissa kritisoitu. Naiselle ei tarjottu pyynnöistä huolimatta mahdollisuutta keskustella työntekijöiden kanssa luottamuksellisesti kahden kesken. Aiemmissa tutkimuksissa onkin tähän liittyen havaittu, että paritapaamisiin perustuvat työskentelytavat saattavat estää naista kertomasta avoimesti kokemastaan väkivallasta. Mikäli nainen puolestaan kertoo väkivaltakokemuksistaan, tämä saattaa kostautua tapaamisen jälkeen uusien väkivallanteiden kohteeksi joutumisena. (Esim. Keskinen 2005, 174–175; Husso 2003, 310; Lindqvist 2009, 160–161.) Paritapaamisissa vastuu ja valta väkivaltakokemusten esiintuomisesta asettuu väkivaltaa kokeneelle naiselle. Palvelujärjestelmä kuvautuu puolestaan lähinnä väkivaltaa koskevien kokemusten passiivisena vastaanottajana. Ero on selkeä verrattaessa tilanteeseen, jossa palvelujärjestelmän edustaja pyrkii

turvallisessa ympäristössä aktiivisesti mahdollistamaan väkivaltaan liittyvien kokemusten jakamisen.

Asiantuntija- ja järjestelmälähtöisyys. Osa naisista tuo kokemustensa kautta selvästi esille asiantuntija- ja/tai järjestelmälähtöisyydestä viestiviä seikkoja. Viitataan asiantuntijalähtöisyyteen käsitellessäni yksittäiseen työntekijään viittaavia kokemuksia, ja järjestelmälähtöisyyteen käsitellessäni laajemminkin koko järjestelmän tai tietyn palveluntarjoajan toimintatapoja. Viitataan asiantuntijuuden käsitteellä tässä yhteydessä erityisesti vertikaaliseen asiantuntijuuteen. Tämä tarkoittaa ajatusta siitä, että asiantuntijalla on asemansa vuoksi sellaista tietoa ja määrittelyvaltaa, jota asiakkaalla puolestaan ei ole (Juhila 2006, 84–85). Asiantuntija- ja järjestelmälähtöisyyteen viittaavia elementtejä on löydettävissä toteutuneista tapaamisista ja lisäksi esimerkiksi järjestelmien omia palvelujaan koskevasta viestinnästä.

Viestintä ja tiedottaminen ovat palvelujen toimivuuden kannalta merkittäviä asioita, jotta potentiaaliset asiakkaat olisivat ylipäänsä tietoisia tarjolla olevista palveluista. Käsittelin tietoa ja epätietoisuutta väkivaltaiseen suhteeseen jäämisen kannalta jo luvussa 5.3. Tässä yhteydessä tarkastelen niitä osana palvelujärjestelmän toiminnan merkitystä. Vastaavasti Pohjola (2010) tuo artikkelissaan esille tiedon puutteeseen liittyviä merkityksiä. Hän pohtii, liittyykö tiedonkulun ongelmakohtiin lähtökohtaisesti ajatus siitä, ettei kaikille yhteiskunnan palveluille edes toivota kysyntää. Jos asiakkaat eivät tiedä olevansa oikeutettuja palveluihin tai jos he eivät syystä tai toisesta osaa hakea palveluja, tämä luonnollisesti vähentää kyseisiin palveluihin tarvittavien resurssien määrää. (Pohjola 2010, 66.) Mikäli taloudelliset intressit kiilaavat asiakkaiden tarpeiden ja tiedottamisen edelle, on kyse selvästä järjestelmälähtöisestä priorisoinnista ja määrittelyvallasta. Resurssien käyttöön liittyvät tekijät ovat kuitenkin huomionarvoisia myös silloin, kun potentiaaliset asiakkaat ovat palveluista tietoisia. Eräs nainen kuvaa hakeneensa useaan kertaan poliisilta apua parisuhdeväkivaltaan liittyvässä tilanteessaan.

V: Ja mä pyysin, soitin sinne [poliisille, MM] viel toisenki kerran sit (tauko) arkipäivänä ja myöhemmin viikolla (tauko), et jos tulis (tauko) sen verran apua, et mä hakisin vähän lisää tavaraa sieltä [väkivaltaisen miehen luota, MM]. Ja (tauko) ei, ei heil oo.

H: Millä se perusteltiin?

V: Ei oo, ei riitä resurssit. (tauko) Ja mä tykkään, et tähän päivään verrattuna, niin poliisei oli aika paljo sillo. (EHYEKSI/H4N/4–5.)

Naisen kokemukset ajoittuvat 90-luvun puolivälin tienoille. Hän kuvaa, etteivät poliisit useista soitoista huolimatta suostuneet turvaamaan naisen väkivaltaisen kumppanin luokse kohdistunutta tavaranhakumatkaa. Nainen viittaa otteessa myös ajalliseen kontekstiin: hänen käsityksensä mukaisesti poliiseja oli 90-luvulla enemmän kuin nykyään. Kuvauksesta käy ilmi, ettei parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen turvaaminen näyttäytynyt poliisien silmissä sellaisena asiana, johon resursseja olisi kannattanut kohdistaa. Tämä tuo esille tilanteen järjestelmälähtöisyyden: määrittelyvalta ja mahdollisuus priorisointiin on ollut yksinomaan poliisilla. Naisen ainoana toimintavaihtoehtona näyttäytyivät uudet soittoyritykset, ja tilanne alleviivaakin poliisin ja naisen välistä vallan epätasapainoa.

Asiantuntija- ja järjestelmälähtöisyyden elementtejä esiintyy myös toteutuneissa asiakastapaamisissa. Eräs naisista kuvaa käyneensä väkivaltaisen miehensä kanssa lähisuhdeväkivallan torjuntaan suunnattuun Jussi-työhön sisältyvissä tapaamisissa. Tapaamiset kuitenkin loppuivat naisen toiveiden vastaisesti.

(...) siinä kävi sitten sillä tavalla mikä oli mun suru, että [väkivaltainen kumppani] jätti käymättä seuraavan ajan ja sitten kun mä juttelin [Jussi-työn työntekijän] kans puhelimesta niin eikö niitä aikoja sit enää sais. Hänellä on täällä niin tiukka linja, että joku näin vähän arvostaa näitä käyntejä niin hän ei kuluta aikaansa henkilöön joka ei tule tälle sovitulle ajalle. Ja mä olin tosi surullinen. (EHYEKSI/H8N/12.)

Aineisto-otteesta ilmenee, että päätös työskentelyn lopettamisesta on syntynyt asiantuntijalähtöisesti. Nainen kuvaa myöhemmin haastattelussaan, että olisi edelleen suuresti tarvinnut käyntejä kyseisen työntekijän luona. Asiantuntijalla on kuitenkin ollut tilanteessa valta päättää työskentelyn jatkosta, ja hän asetti omat periaatteensa naisen tarpeiden edelle. Hiukan vastaavasti myös Pohjola kuvaa artikkelissaan tilanteita, joissa asiakkaan avuntarve ei ole ainoa palveluiden saantia määrittävä tekijä. Palveluita saadakseen asiakkaiden on myös osattava toimia ”oikealla” tavalla. (Pohjola 2010, 67.)

Muutama muukin nainen kuvaa tilanteita, joissa parisuhdeväkivaltaan liittyvä työskentelysuhde on katkaistu, vaikka väkivaltaan liittyvät ongelmat eivät olleet poistuneet. Tilanteen jatkuminen samanlaisena on sen sijaan saattanut olla jopa syynä työskentelyn lopettamiselle. Kun muutosta ei tapahtunut, työskentelyn mielekkyys kyseenalaistettiin. Naisten kuvauksista ei ilmene yksiselitteisesti, onko päätös työskentelyn lopettamisesta ollut näissä tilanteissa työntekijöillä vai asiakkailla. Selvää on kuitenkin se, että väkivallan uhrin on annettu näissä tilanteissa lipsua palvelujärjestelmän ulottumattomiin.

Erään naisen haastattelussa ilmenee hyvin monenlaisia tekijöitä, jotka viittaavat asiantuntijalähtöisyyteen ja asiakkaan näkökulman sivuuttamiseen:

V: (...) niin tää lääkäri ei halunnu keskustella (tauko) niist ongelmist, vaan hän lääkityksen kautta (tauko) sano, et hän halua saada mut kuntoon sillä tavalla.

H: Mm.

V: Et mä koin, et se lääkitys autta (tauko) mun tapauksessani (tauko) ja mä pääsin (tauko) parempaan paikkaan mielessäni. Mutta se ongelma ei ratkennu, et mä olisin kaivannu siihen viel lisää. Mä sanoin siitä (tauko) ja hän lähetti mut sitte tämmöselle (tauko) miehelle, joka (tauko) keskusteli mun kanssa sitten (tauko) olikohan se kolme kuukautta vai (tauko) jotain semmosta, että mä sain lähetteen Kelaan, (tauko) että mä oisin saanu (tauko) jatkaa sit terapiaa.

H: Joo.

V: Mut mä en saanu siitä (tauko) mitään irti, koska mä puhuin siellä, mut hän ei vastannu (tauko). Hän ei (tauko) ihan täysin kuunnellukaan ja. (EHYEKSI/H5N/40–41.)

Kuvauksesta käy ilmi, ettei naisen saama apu täysin vastannut hänen toiveitaan. Naista tavannut lääkäri oli lääkehoitoa suosiessaan mitä ilmeisimmin tukeutunut omaan asiantuntijanäkökulmaansa, naisen omien toiveiden jäädessä taka-alalle. Tämä tuo esille asiantuntija-asiakas -suhteeseen mahdollisesti sisältyvän valta-asetelman: asiantuntijalla on asiantuntijatietonsa ja asemansa perusteella mahdollisuus päättää siitä, millä tavoin tilanteessa edetään (ks. Juhila 2006, 84–85). Nainen oli kuitenkin kertonut lääkärille omista ajatuksistaan ja onnistunut vaikuttamaan tilanteeseen siten, että lääkäri lähetti hänet eteenpäin keskusteluavun piiriin. Keskusteluapu ei kuitenkaan vastannut naisen tarpeisiin, eikä nainen kokenut tulleen aidosti kohdatuksi. Myös aiemmassa tutkimuksessa on tunnistettu ilmiö, jossa työntekijät ovat asiakkaan kokemuksen mukaan kuunnelleet asiakasta ainoastaan näennäisesti (Laitinen 2008, 143; Ojuri 2004, 158–159). Kun aitoa kohtaamista ei tapahdu ja keskusteluyhteyttä ei synny, kohtaaminen pelkistyy helposti asiakaskäynniksi ja ratkaisun hakeminen yleistetyimmäksi asioimiseksi (ks. taulukko 1).

Edellä mainittujen esimerkkien lisäksi aineistostani löytyy yksittäisiä kuvauksia esimerkiksi siitä, että työntekijöiden vaihtuvuus on ollut suurta ja ettei työntekijöillä ollut aikaa paneutua aiempiin kirjauksiin. Lisäksi eräs nainen kuvaa työntekijöiden käyttäytyneen asiakastapaamisessa häntä loukkaavalla tavalla. Kaikki nämä ovat esimerkkejä tilanteista, joissa asiakkaan auttaminen hänen yksilöllisessä elämäntilanteessaan ei ole kiitettävästi onnistunut. Esimerkiksi työntekijöiden kiire viestii työskentelyn reunaehtojen kumpuavan järjestelmästä, ei asiakkaan tarpeista.

Asiakkaan valta ja vaikutusmahdollisuudet näyttäytyvät monissa näissä tilanteissa asiantuntijoiden ja palvelujärjestelmän valtaan nähden alisteisina. Asiakkaan realistiset vaikutusmahdollisuudet saattavatkin tällaisissa tilanteissa tyypisty lähinnä nykyiseen tilanteeseen tyytymiseen tai asiakassuhteen katkaisemiseen.

6.2 VOIMAVARAISTAMISEEN PERUSTUVA PALVELUJÄRJESTELMÄN VALTA

Käsittelen tässä luvussa niitä naisten ja palvelujärjestelmän edustajien välisiä kohtaamisia, joissa todentuu näkemys ihmisestä asiakassubjektina (ks. taulukko 1). Tarkastelen lyhyesti myös sitä, millaisia toiveita naiset palvelujen luonteesta esittävät. Kiinnitän huomioni erityisesti siihen, millä tavoin vallankäyttö näissä kohtaamisissa ja toiveissa todentuu. Käsitteleniäni vallankäytön todentumisen paikkoja ja tapoja ovat voimavaraistaminen, rinnalla kulkeminen, palvelujärjestelmän organisoima vertaistuki, kokonaisvaltaisuus, kohtaamisen merkitys ja ammattilaisuuden merkitys. Aloitan tarkastelemalla lyhyesti voimavaraistamista, sillä se toimii eräänlaisena yläkäsitteenä muille tässä luvussa käsittelemilleni vallankäytön paikoille ja tavoille.

Voimavaraistaminen. Monissa aineistoni naisten ja palvelujärjestelmän edustajien välisissä kohtaamisissa esiintyi piirteitä, joita voidaan tutkimuskirjallisuuteen tukeutuen pitää voimavaraistamisen ominaisuuksina. Voimavaraistamisessa on olennaista kiinnittää huomiota vallankäytön tapoihin: tavoitteena on positiivinen, asiakkaan auttamisprosessia tukeva tapa käyttää valtaa (ks. Pohjola 2010, 55).

Voimavaraistamisessa tavoitteena voi olla esimerkiksi asiakkaan omien voimavarojen käyttöönotto ja elämänhallinnan parantuminen (Lindqvist 2009, 47). Vastaavanlaisen toiveen keskusteluavun luonteesta esittää myös eräs aineistoni naisista:

V: Että ehdottomasti, jos mä saisin muuttaa, niin (tauko) pitäis olla se (tauko) jonkunlainen, jotain just semmosii niinku avaavia (tauko).

H: Mm.

V: Tehtäviä ja jotain semmosta, että mä (tauko) itte löytäsin. Minussahan ne ratkasut (tauko).

H: Mm.

V: Niin ku on. (EHYEKSI/H5N/42.)

Nainen korostaa oman itsen merkitystä ratkaisujen löytymisessä, ja voimavaraistamista voidaankin pitää ihmisyksilöstä itsestä lähtevänä prosessina (Lindqvist 2009, 47). Tästä itselähtöisyydestä huolimatta palvelujärjestelmässä voidaan monin eri keinoin helpottaa ja mahdollistaa parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten voimavaraistumista (ks.

Lindqvist 2009, 47). Muut tässä luvussa käsittelemäni vallankäytön todentumisen paikat ja tavat ovatkin esimerkkejä siitä, millaisissa erilaisissa konteksteissa tällaista positiivista vallankäyttöä esiintyy.

Rinnalla kulkeminen. Muutaman naisen palvelujärjestelmäkohtaamisissa ilmeni eräänlaista asiakkaan ja asiantuntijan kulkemista rinnakkain. Tarkoitin tällä rinnalla kulkemisella sitä, että kohtaamisessa asiakas ei määrity yksinomaan toimenpiteiden kohteeksi, vaan työskentelyn keskiössä on jokin yhteisesti tiedostettu ongelma.

Työskentely perustuu siihen, että ratkaisua tuohon ongelmaan haetaan yhteisesti. Eräs nainen kuvaa kertoneensa turvakodin sosiaaliohjaajalle erohaluistaan:

(...) Niin sit hän sanoi kaikki, et että mä voin käydä sosiaalitoimistossa ja työvoimatoimistossa ja missä kaikessa mä voin käydä ja totta kai ihan muutenkin. Mut et jos sä oot valmis siitä eroamaan kerran niin laitetaaks heti. Niin kun mitä laitetaaks heti. Sä saat toki tuomarin valita. Mutta kyl hän täältäkin käsin sulle ajan varaa ja siitä paikasta hän soitti semmoselle. (...) (EHYEKSI/H6N/18.)

Kuvauksesta käy ilmi, että sosiaaliohjaaja on naisen ajatukset kuultuaan ryhtynyt toimimaan tilanteessa aktiivisesti. Nainen ja ohjaaja sysäsivät naisen eroprosessin liikkeelle yhdessä, ja ohjaaja jopa tarjoutui soittamaan naisen puolesta tuomarille.

Lisäksi ohjaaja antoi naiselle tietoa saatavilla olevista palveluista, mitä voidaan pitää osana voimavaraistamista (ks. Lindqvist 2009, 171). Ohjaaja on siis tilanteessa käyttänyt ammattiasemaansa sisältävää valtaa asiakkaan hyväksi. Kohtaamisessa ei ole erotettavissa selkeää kahtiajakoa vallankäyttäjään ja toimenpiteiden kohteena olevaan asiakkaaseen. Sen sijaan rinnalla kulkeminen tekee asiakkaan ja asiantuntijan välisen (valta)suhteen tasa-arvoisemmaksi, ja korostaa näkemystä asiakkaasta konkreettisenä oman elämänsä toimijana (ks. taulukko 1).

Palvelujärjestelmän organisoima vertaistuki. Aineistoni naisilla ei ole haastattelujen perusteella kokemusta parisuhdeväkivallan uhreille järjestettäviin vertaisryhmiin osallistumisesta. Vertaisryhmien potentiaalinen merkitys naisten tilanteiden parantumisen kannalta tuli tästä huolimatta esille usean naisen puheessa. Moni nainen kuvaa uskovansa, että vertaisryhmän tuesta olisi ollut hyötyä. Eräs nainen tarkentaa, ettei vertaisryhmästä saatava tuki olisi välttämättä oikeanlaista apua akuutissa väkivaltatilanteessa. Nainen jatkaa kuitenkin uskovansa, että yleisesti ottaen vertaisryhmään osallistuminen olisi varmasti ollut hyödyllistä. Omakohtainen kokemus väkivallasta sekä eräänlainen samassa arvossa olominen ovat aineistoni naisten puheissa tekijöitä, jotka ennustavat onnistunutta auttamissuhdetta.

(...) kaikkia luennoitsijoita kohtaan (tauko) kaikki kunnia, mut mun mielest tommosis ryhmis saisi olla (tauko) kertomassa (naurahtaa, tauko) semmonen ihminen todellakin, kuka on kokenu, kuka on selviytyny (tauko), mieluummin, ku semmoinen ihminen, mikä on vaan lukenu (naurahtaa). (EHYEKSI/H4N/43.)

(...) se on toisella naisella semmonen matalampi kynnyksen kun semmosella, et sä meit jollekin terapeutille tai, se on niinku tavallinen se kontakti on se on ihan tavallinen samas arvot kun hänkin, et se on kokenu, et mahtaisko ni sil mä uskallan mennä juttelemaan, se voisi varmaan jelpittää mua tai se ei ainakaan tuomitse mua (...) (EHYEKSI/H2N/29.)

Yllä olevissa otteissa korostetaan samanarvoisuuden ja vertaistuessa painottuvien omakohtaisten kokemusten merkitystä. Kirsi Juhila on Nylundiin (1996; 2005) viitaten todennut, että vertaisryhmät toimivat voimavarana, jotka voivat esimerkiksi edesauttaa ihmisten selviytymistä ja lievittää heidän ongelmiaan (ks. Juhila 2006, 130). Vastaavasti myös Ojuri (2004, 170) on havainnut, että vertaisryhmillä on väkivallan uhreihin voimaannuttava vaikutus. Hyvinvoinnin kannalta kyse on siis mahdollisesti hyvin merkittävästäkin asiasta. Vallankäytön ilmenemistä tarkasteltaessa vertaistuessa korostuu samassa arvossa oleminen. Eräänlaisena vastinparina samanarvoisuudelle on ajatus ammattilaisesta, jonka väkivaltaa koskeva tieto perustuu yksinomaan opiskeluun ja jonka ymmärrys ilmiöstä saattaa tämän vuoksi olla vajavaista.

Kokonaisvaltaisuus. Lähes jokainen aineistoni nainen piti kokonaisvaltaista auttamista yksinomaan hyvänä asiana. Merkittävä osa naisten kokonaisvaltaiseen auttamiseen liittyvistä kokemuksista perustui TYKS:n Naistenklinikan käyttämään seulontalomakkeeseen. Aineistoni naisilla on seulontakysymyksistä hyvin myönteisiä kokemuksia.

Joo mun mielestä tää oli ihan hirveen hyvä, et tavallaan tää menee kivuttomasti, et joku on kiinnostunu, et jos pistät raksin tohon ni saat apua. (EHYEKSI/H2N/23.)

Se lomake on valtavan hyvä ja sekin vaatii rohkeutta laittaa siihen sen rastian. (EHYEKSI/H8N/28.)

Kuten ensiksi siteerattu nainen tuo esille, seulontakysymysten avulla väkivaltaan liittyvät kokemukset saa tuotua esille ”kivuttomasti”. Tämä kivuttomuus tarkoittaa naisten kokemusten perusteella esimerkiksi sitä, että väkivallasta voi puhua muun asioinnin yhteydessä. Muutama nainen kuvaa, että nimenomaan naistentautien hoitoon erikoistunut yksikkö on sopiva paikka väkivaltakokemusten kartoittamiseen. Eräs nainen ei suhtautunut yhtä luottavaisesti muilla toimialoilla työskentelevien ammattilaisten kykyyn ottaa vastaan väkivaltaan liittyviä kokemuksia.

(...) mutta sit jos mä meen vaikka nyt johonkin täysin tuntemattoman työterveyshoitajan tai työterveyslääkärin puheille. Niin sit mä en tiedä voin mä sen raksin sinne ruutuun laittaa. Mutta sit mä en osaa odottaa et mitä sieltä tulee vastauksena. (EHYEKSI/H7N/9.)

Nainen tarkentaa, että hänen mielestään väkivaltaa voitaisiin seuloa työterveydessä. Väkivalta ei kuitenkaan naisen mukaan vaikuta keskeisesti hänen työtehtäviinsä, ja tämän vuoksi hän toivoisi työterveyden ohjaavan hänet muualle asiaa käsittelemään. Työterveysväylän lisäksi naiset ehdottivat mahdollisiksi väkivallan seulontapaikoiksi terveyskeskusta ja sosiaalitoimea. Naisten näkökulmissa korostui ajatus siitä, että väkivaltaa tulisi seuloa ja aihe pitäisi voida ottaa puheeksi monissa erilaisissa palvelujärjestelmäkohtaamisissa. Naiset eivät tuoneet esille, että ensimmäisen väkivallasta kuulleen asiantuntijan tai organisaation tulisi itse kyetä tarjoamaan apua väkivaltaan. Tärkeämpänä pidettiin sitä, että ammattilaiset osaisivat tarvittaessa ohjata naisen oikeanlaisen avun piiriin. Vastuu soveltuvien palvelupolkujen etsimisestä tai rakentamisesta jäisi siis nimenomaan palvelujärjestelmän ja sitä edustavien ammattilaisten vastuulle. Asiakkaan avuntarvetta ei tällöin jätettäisi huomioimatta, vaikka tarpeet eivät kuvastaisikaan kyseisen organisaation tyypillistä asiakasainesta (ks. taulukko 1). Väkivaltaa kokeneen naisen kokonaisvaltainen huomioiminen ja tarvittavien palvelupolkujen rakentaminen kielivät siitä, että palvelujärjestelmä ja sen edustajat hyödyntävät asemaansa perustuvaa valtaa ja mahdollisuuksiaan nimenomaan asiakkaansa hyväksi. Tämänkaltaisessa asiakaskohtaamisessa korostuvat aktiivinen ratkaisujen etsiminen ja ihmisen huomioiminen yksilöllisessä elämäntilanteessaan (ks. taulukko 1).

Kohtaamisen merkitys. Usealla aineistoni naisella on kokemuksia, joissa asiantuntijan ja naisen välinen kohtaaminen kuvautuu yksilöllisenä, positiivisena ja naisen tilannetta edistävänä. Mikäli parisuhdeväkivaltatyön tavoitteena pidetään asiakkaan voimavaraistamista, on työntekijän ja asiakkaan kohtaamisen tarkastelu hyvin tärkeää. Tämä johtuu siitä, että voimavaraistamista tapahtuu nimenomaan vuorovaikutuksessa. (Lindqvist 2009, 172.) Laitisen (2008, 143) mukaan asiakkaat haluavat asiantuntijoiden kohtelevan heitä ainutlaatuisina yksilöinä, ja tämä näkökulma on varsin lähellä Pohjolan (2010, 39) näkemystä ihmisistä asiakassubjekteina (ks. taulukko 1).

Osa naisista kuvaa pitävänsä asiantuntijoiden aktiivista toimintaa ja rohkeaa puuttumista väkivaltaan positiivisena asiana. Alla olevassa otteessa nainen kuvaa kohtaamistaan lakimiehen kanssa:

(...) Niin eka kerralla hän sanoi et hyvänen aika sentään, että totta kai sä lähdet tommoisesta tilanteesta [väkivaltaisesta parisuhteesta, MM] pois. Must se oli ihana kun se sanoi sillain oikein niin kun suoraan, ettet sä nyt voi olla siellä kun mä selostin näit juttuja. (...) (EHYEKSI/H3N/14.)

Naisen tapaama lakimies oli tuonut kohtaamisen aikana rohkeasti ja suoraan ilmi oman näkemyksensä, mitä nainen pitää hyvänä asiana. Rohkeuden lisäksi osa naisista pitää positiivisina elementteinä myös asiantuntijoiden ja palvelujärjestelmän eräänlaista kärsivällisyyttä ja periksiantamattomuutta. Esimerkkinä tästä kärsivällisyydestä eräs nainen kuvaa, että hänen tapaamansa psykologi oli sovittujen käyntikertojen päätyttyä antanut naiselle eräänlaisen ”takaportin”. Nainen olisi voinut käyntien loputtua palata psykologin luokse, mikäli tilanne niin vaatisi. Tämänkaltainen toimintatapa korostaa asiantuntijan pitkäjänteistä vastuunottoa tilanteesta sekä sitä, ettei asiakasta unohdeta sovittujen käyntien jälkeenkään. Takaportin antamalla psykologi tulkintani mukaan myös loi naiselle eräänlaisen vallankäytön paikan: naisen itsensä päätettäväksi jäi, hyödyntäisikö hän psykologin tarjoamaa apua vielä tulevaisuudessakin. Nainen kuvaa haastattelussaan kyseisen psykologin lisäksi hyödyntäneen kekseliäitä ja oivaltavia työskentelytapoja, jotka auttoivat naista selkeyttämään elämäntilannettaan. Psykologi siis huomioi työskentelyotteessaan asiakkaan yksilöllisyyden, ja haki tilanteeseen selkeyttä yhdessä naisen kanssa. Tämä korostaa näkemystä naisen kohtaamisesta yksilöllisenä asiakassubjektina (ks. taulukko 1).

Muita joidenkin naisten positiivisina pitämiä kohtaamisen elementtejä ovat esimerkiksi asiantuntijan sydämellisyys ja sensitiivinen suhtautuminen asiakkaana olevan naisen tilanteeseen. Molemmat edellä mainitut elementit korostavat tulkintani mukaan asiakkaan yksilöllistä ja kunnioittavaa kohtaamista. Asiantuntijan ja asiakkaan kohtaamisessa vallitseva lämmin ilmapiiri ei kuitenkaan merkitse sitä, ettei tilanteessa olisi kyse samalla myös vallankäytöstä. Vastaavasti Juhila (2006, 238) on todennut, että pyrittäessä työstämään asiakkaan tilannetta toivottujen identiteettien suuntaan, suostutteleva vallankäyttö on mahdollisesti jopa toimivinta silloin, kun asiakkaan kohtaama työntekijä suhtautuu asiakkaaseen välittäen ja kuunnellen. Kohtaaminen, jonka asiakas mieltää positiiviseksi, saattaa siis helpottaa suostuttelevaa vallankäyttöä.

Ammattilaisuuden merkitys. Muutama nainen korostaa ammattilaisen kanssa puhumisen merkitystä. Ammattilaisen asiantuntijuutta verrataan suhteessa muunlaiseen apuun, erityisesti vertaisten sekä ystävien ja sukulaisten kanssa keskusteluun. Asiantuntijalle puhumista pidetään näihin verrattuna erilaisena asiana. Eräs nainen kuvaa kokevansa,

että kertoessaan asioistaan lähipiirinsä ihmisille hän samalla myös kuormittaa heitä. Tämän vuoksi nainen piti ammattilaisen kanssa keskustelemista tärkeänä.

(...) kun on ihmisii jotka on ammattinsa puolesta kuuntelemat näit asioita. Niin mä voin heittää sen mun tuskani tällöisen ihmisen ikään kun hartioille. Ja mä osaan sen pistää syrjään. (EHYEKSI/H8N/23.)

Nainen kertoo, että omien raskaiden kokemusten jakaminen ammattilaisen kanssa helpottaa hänen oloaan. Hän pitää hyvänä asiana sitä, että ammattilainen kuuntelee hänen vaikeita kokemuksiaan nimenomaan ammattilaisena. Ammattiasema ja asiantuntijuus näyttäytyvät siis tässä yhteydessä positiivisina asioina. On huomionarvoista, että väkivaltaa kokeneen naisen ja ammattilaisen välinen suhde on lähtökohtaisesti valtasapainoltaan erilainen kuin esimerkiksi väkivaltaa kokeneen naisen ja ystävän välinen suhde. Ammattilaisen toimintaan vaikuttavat esimerkiksi ammattiaseman, organisaation ja lainsäädännön mukanaan tuomat vallankäytön mahdollisuudet. Tässä yhteydessä naiset eivät kuitenkaan pidä ammattilaisen asemaa ongelmallisena, vaan ammattilaisen kanssa halutaan keskustella nimenomaan ammattiaseman mukanaan tuomien seikkojen vuoksi.

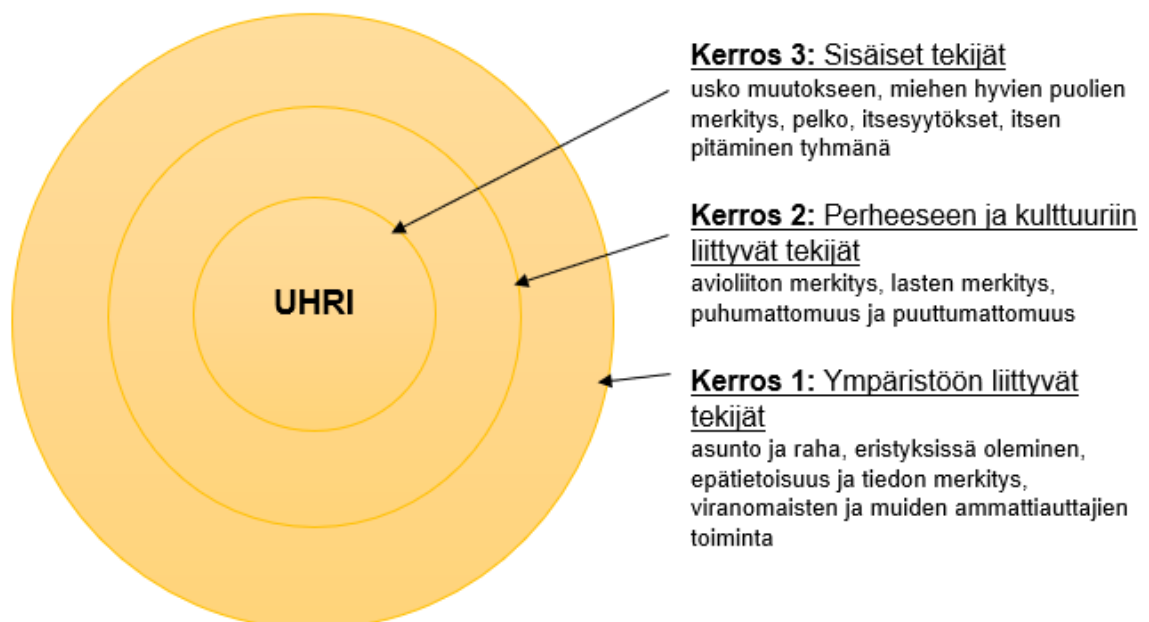
7. TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut vallan todentumista sekä väkivaltaisen parisuhteen aikana että väkivaltaan liittyvässä avunhakuprosessissa. Olen pohjannut valtaa koskevia tulkintojani erityisesti Foucault'n (esim. 2010) ja häntä tulkinneen Westlundin (1999) näkemyksiin. Tarkastelin seitsemän naisen haastatteluista koostuvaa aineistoani teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tutkimukseni perusteella valtaa ilmenee parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kokemusmaailmassa monessa eri paikassa ja useilla eri tavoilla. Tulokseni osoittavat, että näillä vallankäytön todentumisen tavoilla on ollut merkittävä vaikutus aineistoni naisten turvallisuuteen ja toimijuuden mahdollisuuksiin.

Väkivaltaisen parisuhteen aikana ilmenevää valtaa tarkastelin erityisesti niiden tekijöiden näkökulmasta, jotka saivat aineistoni naiset jäämään väkivaltaiseen suhteeseen vielä väkivallan alkamisen jälkeenkin. Aiemmasta tutkimuksesta on löydettävissä tuloksia, joiden perusteella parisuhdeväkivalta voi loppua myös ilman parisuhteen jättämistä (esim. Piispa 2008). Aineistoni naisten kokemukset eivät

kuitenkaan uusintaneet tätä näkökulmaa. Heille parisuhteen jättäminen oli toiminut merkittävänä virstanpylväänä väkivallasta irti pääsemiseksi, joskin muutama nainen kuvasi tilanteen kärjistyneen eron jälkeiseksi vainoksi. Lähes kaikki naiset kertoivat haastatteluhetkellä eronneensa väkivaltaisesta kumppanistaan, yksi nainen kuvasi tilannettaan asumuseroksi.

Parisuhteen aikaista vallankäyttöä tarkastellessani käytin analyysini jäsentelyn apuna Grigsbyn ja Hartmanin (1997) kehittämää The Barriers Modelia (BM). Viittasin tutkimukseni johdannossa julkiseen keskusteluun koskien sitä, mikseivät parisuhteissaan väkivaltaa kokeneet naiset yksinkertaisesti jätä kumppaniaan. Tähän liittyen esimerkiksi Anderson ym. (2003, 154) ovat todenneet, että sisäisiä tekijöitä, kuten rakkautta, saatetaan pitää pääasiallisena syynä suhteeseen jäämiselle. Sisäisten tekijöiden vaikutus näkyi myös oman tutkimukseni tuloksissa. Tutkimukseni toi kuitenkin lisäksi esille, että parisuhdeväkivallan uhrien päivittäiseen todellisuuteen vaikuttaa monenlaisten väkivallan ja vallankäytön elementtien muodostama ristipaine. Havaintoni on linjassa Andersonin ym. (2003) sekä Grigsbyn ja Hartmanin (1997) näkemysten kanssa. Olen koonnut tähän liittyvät tulokseni tiivistetyssä muodossa kuvioon 3.

Kuvio 3: Väkivaltaisessa suhteessa pitävät tekijät.

Olen jakanut löytämäni tekijät BM:ia muokaten kolmeen erilaiseen kerrokseen: sisäisiin tekijöihin, perheeseen ja kulttuuriin liittyviin tekijöihin sekä ympäristöön liittyviin tekijöihin. Kaikki kerrokset ovat potentiaalisia vallan todentumisen paikkoja. On

huomioitavaa, että iso osa löydöksistäni on sellaisia, joita Grigsby ja Hartman (1997) eivät alkuperäisessä mallissaan mainitse. Tämä kuitenkin ainoastaan korostaa sitä moninaisten tekijöiden ja vallankäytön elementtien kirjoa, joiden kontekstissa parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset saattavat jokapäiväistä elämäänsä elää. Grigsbyn ja Hartmanin (1997) näkemyksen mukaan parisuhdeväkivallan uhrien kanssa työskentelevän ammattilaisen tulisi kiinnittää ensisijainen huomionsa ympäristöön liittyviin tekijöihin. He toteavat, että muihin tekijöihin keskittyvä terapia on hyödytöntä niin kauan, kun ympäristöön liittyvät esteet edelleen vaikuttavat naisen mahdollisuuksiin. Myös oma tutkimukseni osaltaan vahvistaa näkökulmaa ympäristöön liittyvien tekijöiden merkityksestä. Esimerkiksi uuden asunnon saantiin ja epätietoisuuteen liittyvät haasteet tekivät suhteen jättämisestä konkreettisella tasolla hyvin haastavan tehtävän.

Ympäristöön liittyvät konkreettiset esteet eivät kuitenkaan olleet ainoita asioita, jotka naisten tilanteisiin vaikuttivat. Vaikutusta oli myös esimerkiksi naisten arvomaailmoihin liittyvillä seikoilla ja kulttuurisesti omaksutuilla näkemyksillä. Osa naisista koki, että heidän oli pysyttävä suhteessa esimerkiksi avioliiton säilyttämisen tai lastensa hyvinvoinnin vuoksi. Kulttuuristen tekijöiden tarkastelu tuo näkemykseni mukaan esille yhteiskuntamme käytäntöihin sisältyvän näkymättömän vallan. Foucault on tuotannossaan käsitellyt eräänlaista normalisoivaa hallintaa, jonka mukaan modernit valtiot pyrkivät säätelemään kansalaisten käyttäytymistä erilaisten normien avulla. Nämä normit saattavat liittyä esimerkiksi siihen, millaiseksi hyvä vanhemmuus mielletään. Normalisoivan hallinnan mukaisesti ihmiset pyrkivät toiminnallaan yleisesti täyttämään niin sanotut tavallisuuden normit, esimerkiksi suhteessa perheeseensä. (Kantola 2010, 84–85.) Tähän tarkastelutapaan voidaan näkemykseni mukaan liittää esimerkiksi käsitys avioliiton arvostamisesta. Mikäli avioliiton säilymistä pidetään suuressa arvossa ja merkittävänä normina, väkivaltaa liitossaan kokenut nainen saattaa ajatella, että tilannetta on vain siedettävä. Näkökulmaan voi liittää myös ajatuksen naisesta perhettä koossa pitävänä voimana (esim. Keskinen 2010, 248), mikä herättää kysymyksen naisten hyvinvoinnin merkityksestä. Konkreettisten ympäristöön liittyvien tekijöiden ohella onkin nähdäkseni tärkeää tarkastella myös kulttuurisia käytäntöjä, sillä ne saattavat hyvinkin vaivihkaa edesauttaa parisuhdeväkivallan jatkumista. Julkisessa keskustelussa ja parisuhdeväkivaltatyön käytännöissä tulisikin tutkimukseni perusteella edelleen vahvistaa yleistä näkemystä siitä, ettei minkäänlainen väkivalta kuulu

parisuhteeseen. Parisuhdeväkivallassa on aina kyse tuomittavasta teosta ja tilanteesta, johon osapuolten tulisi saada apua. Kyse ei sen sijaan ole sellaisesta yksityisasiasta, mitä pitäisi yhteiskunnan normien täyttämisen vuoksi salata ja hävetä.

Tarkastelin tutkimuksessani valtaa myös aineistoni naisten ja palvelujärjestelmän edustajien välisissä kohtaamisissa ja kohtaamattomuuksissa. Käytin analyysi runkona Pohjolan (2010, 39) esittämää asiakaskäsitykseen liittyvää jaottelua. Keskeistä jaottelussa on sen tarkastelu, ymmärretäänkö asiakas yleistettynä tapauksena (asiakkaan lajityyppi) vai yksilöllisenä ihmisenä (ihminen asiakassubjektina) (Mt. 38–39). Aineistoni naisten kokemuksissa ei viitattu suoraan asiakaskäsitykseen sanana, mutta ammattilaiset todensivat toimintansa kautta näitä erilaisia käsityksiä. Paikansin aineistoni naisten kokemuksista kumpaakin asiakaskäsitystä ilmentäviä palvelujärjestelmäkohtaamisia. Tutkimukseni perusteella palvelujärjestelmän edustajien omaksuma asiakaskäsitys kietoutuu yhteen järjestelmän toiminnoissa todentuvan vallankäytön kanssa. Pelkän asiakaskäsityksen perusteella voidaanakin näkemykseni mukaan kertoa jotain myös siitä, millä tavoin valtaa palvelujärjestelmäkohtaamisissa käytetään. Olen täydentänyt Pohjolan jaottelua omaan analyysiini perustuen siten, että olen lisännyt hänen jäsenyykseensä omassa tutkimuksessani korostuneita vallan todentumisen paikkoja ja tapoja. Taulukossa 2 olen esittänyt tämän täydennetyn jaottelun.

Taulukko 2: Asiakas vai ihminen? Täydennetty versio. Meri Moisio (9.5.2020) täydentänyt ja muokannut alkuperäisestä: ”Asiakas vai ihminen?” (Pohjola 2010, 39.) Kursiivilla olevat tekstit Meri Moisio lisäyksiä.

Asiakkaan lajityyppi	Ihminen asiakassubjektina
Yleistetty asiakas	Yksilö
Abstrakti asiakas	Konkreetti ihminen
Asiakastapaus	Ihminen elämässään
Asiakasaines	Ihminen apua edellyttävässä tilanteessaan
Asioiminen	Ratkaisun hakeminen
Asiakaskäynti / <i>kohtaamattomuus</i>	Kohtaaminen
Toimenpiteet	Auttaminen ja tukeminen
<i>Kokonaisvaltaisuuden puute</i>	<i>Kokonaisvaltaisuus</i>
<i>Ihmisen sopivuus systeemiin</i>	<i>Systeemin sopivuus ihmiselle</i>
<i>Palvelujärjestelmän käyttämä valta</i>	<i>Voimavaraistaminen</i>

Taulukkoa 2 tarkastellessa saattaa muodostua mielikuva, että ”asiakkaan lajityyppi” -kategoria on huono ja ”ihminen asiakassubjektina” puolestaan hyvä. Ajatuksessa on totuuden siemen, ja asiakkaan ymmärtäminen yleisestettynä tapauksena kadottaakin nähdäkseni mahdollisuuden ihmisen kokonaisvaltaiseen auttamiseen ja tukemiseen. Kuten toin aiemmin esille, parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen elämässä saattaa aineistoni perusteella vaikuttaa samanaikaisesti hyvin monenlaisia esteitä ja haasteita (ks. kuvio 3). Tämän vuoksi kokonaisvaltaisuuteen ja aitoon kohtaamiseen perustuva asiakaskäsitys ja työskentelyote ovat näkemykseni mukaan parisuhdeväkivaltatyössä välttämättömiä. Työskentelyssä olisi tärkeää tarkastella myös sitä, ovatko tavoiteltavat päämäärät yhteisesti asetettuja, vai pyrkiikö palvelujärjestelmä edesauttamaan yksinomaan omien tavoitteidensa saavuttamista. Ensiksi mainittu lähtökohta merkitsee vallankäyttöä yhteisesti hyväksytyjen tavoitteiden saavuttamiseksi, jälkimmäinen puolestaan lähinnä järjestelmälähtöistä vallankäyttöä asiakasta kohti. Vahva asiantuntija- ja järjestelmälähtöisyys korostaa puolestaan sitä, ettei siirtymä pois väkivaltaisen kumppanin välittömän vaikutusvallan alueelta ”vapauta” naisia vallan verkostosta. Myös palvelujärjestelmän harjoittamat vallan modernit strategiat voivat olla luonteeltaan varsin epäoikeudenmukaisia. (Westlund 1999, 1065.)

Edellä mainittu esimerkki kuvaa tilannetta, jossa järjestelmän intressit pahimmillaan jyräävät asiakkaan henkilökohtaiset tarpeet. Tämän lisäksi haitallisesta vallankäytöstä on näkemykseni mukaan kyse myös silloin, kun palvelujärjestelmä *ei* käytä valtaansa aktiivisesti, vaan vastuuttaa väkivallan uhria liikaa. Osa aineistoni naisista kuvasi myös tällaisia kokemuksia. Tilanne voi olla hyvin vaikea, mikäli uhrin voimavarat ovat vähissä ja vastuu tilanteen muuttamisesta sysätään yksinomaan hänelle. Tämä korostaa palvelujärjestelmän positiivisen, mahdollistavan vallankäytön ja asiakkaan voimavaraistamisen merkitystä. Puhuttaessa tällaisesta asiakkaiden tilannetta parantavasta vallankäytöstä, on merkittävää tarkastella valtaa yksilötason lisäksi myös yleisemmällä tasolla. Huomion kiinnittäminen pelkkiin yksilötasolla tapahtuviin muutoksiin saattaa vaikeuttaa yhteiskunnallisten syrjivien käytäntöjen havaitsemista. Tämän vuoksi parisuhdeväkivaltatyössä tulisi kiinnittää huomiota väkivallan uhrien lisäksi myös parisuhdeväkivaltaan *ilmiönä*. Tarkoitin tällä sitä, että palvelujärjestelmän edustajat käyttäisivät valtaansa pyrkien vaikuttamaan niihin *rakenteisiin*, jotka osaltaan mahdollistavat väkivallan jatkumisen.

Feministisen tutkimuksen näkökulmasta naisiin kohdistuvaan väkivaltaan vaikuttavia tekijöitä on perinteisesti paikannettu erityisesti patriarkalisena pidetystä yhteiskuntarakenteesta. Väkivallan kitkemisen kannalta puutteellista lainsäädäntöä on pidetty esimerkkinä valtiotasolla ilmenevästä patriarkalisesta vallasta. Patriarkaattia on käsitteenä myöhemmin myös kritisoitu, sillä sitä on pidetty esimerkiksi liian yleistävänä. (Kantola 2010, 82.) On varsin selvää, ettei sukupuoli ole ainoa väkivaltakokemuksiin vaikuttava tekijä (Keskinen 2010, 245), mutta tästä huolimatta edellä kuvatulla näkemyksellä on nähdäkseni myös annettavaa. Esimerkiksi Suomen lainsäädännöstä on edelleen löydettävissä väkivallan uhrin asemaa heikentäviä tekijöitä. Tämänhetkisessä rikoslaissa (1889/39) määritellään raiskaus väkivallan käytön, väkivallan uhan tai uhrin avuttoman tilan perusteella, ei suostumuksen. Tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin arvioitu kriittisesti sitä, sopiiko kyseinen sanamuoto yhteen Suomessakin voimassa olevan Istanbulin sopimuksen kanssa (Leskinen 2017). Tällä on merkitystä erityisesti naisten kannalta, sillä uhritutkimusten perusteella naiset kokevat selvästi miehiä enemmän seksuaalista väkivaltaa (Danielsson & Kääriäinen 2017, 7).

Voimassa olevan lainsäädännön lisäksi havaitsin etenkin oman aineistoni vanhimpien naisten kokemuksissa seikkoja, jotka kielivät perinteisten sukupuoliroolien omaksumisesta ja mieheen nähden alisteisessa asemassa elämisestä. Naisten iän ja yhteiskunnallisten olosuhteiden tarkastelu pakottaakin kiinnittämään huomiota ajallisen ja kulttuurisen muutoksen merkitykseen. Ajallis-paikallisen kontekstin vaikutukset ilmenevät monin tavoin sekä parisuhteen osapuolten välisessä suhteessa että palvelujärjestelmän toiminnoissa. Erityisesti osa aineistoni vanhimmista naisista toi palvelujärjestelmäkohtaamisiin liittyen esille varsin hätkähdyttäviäkin kokemuksia. Nämä näkökulmastani hätkähdyttävimmät kokemukset liittyivät erityisesti kokonaisvaltaisen tilanteen sivuuttamiseen ja siihen, että esimerkiksi poliisien ainoana toimenpiteenä näyttäytyi väkivaltaisen miehen vieminen väliaikaisesti putkaan. Osa näistä kokemuksista paikantui vuosikymmenten taakse. Huomasinkin kyseisiä kokemuksia analysoidessa ajattelevani, että ajat olivat 1980- ja 1990-luvuilla vielä varsin erilaiset. Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä lainsäädäntö onkin huomattavasti kehittynyt suhteessa vuosikymmenten takaiseen (esim. Jyränki 2010). Hiukan vastaavasti osa aineistoni naisista totesi, että lähisuhdeväkivaltaan liittyvien palvelujen saatavuus on aikojen saatossa huomattavasti parantunut. Tästä huolimatta on petollista

ajatella, ettei aineistoni vanhimpien naisten kokemusten tarkastelu olisi enää ajankohtaista yksinomaan siitä syystä, että ne paikantuvat vuosikymmenien taakse. Läheskään kaikki vanhimpien naisten kuvaamat ongelmakohdat eivät nimittäin ole uudemman tutkimustiedon valossa poistuneet. Kuten toin luvussa 6.1 esille, esimerkiksi poliisien toiminnassa on lainsäädännöllisistä muutoksista huolimatta edelleen kehitettävää (ks. Fagerlund 2016).

Tutkimuksellani on merkitystä myös sosiaalityön käytäntöjen kannalta, sillä iso osa sosiaalityöntekijöistä kohtaa parisuhdeväkivaltaa kokeneita tai käyttäneitä asiakkaita ainakin toisinaan. Koska erilaiset vallankäytön tavat saattavat tutkimukseni perusteella merkittävästi vaikuttaa väkivallan uhrin toimijuuteen, on myös sosiaalityössä nähdäkseni tärkeää kiinnittää huomiota näihin vallankäytön dynamiikkoihin.

Työntekijöiden tulisi huomioida sekä parisuhteen osapuolten että työntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa vaikuttava vallankäyttö. Parisuhteen osapuolten välisen vallankäytön huomiointi on tärkeää siksi, että sosiaalityöntekijä pystyisi vastaamaan asiakkaansa tarpeisiin mahdollisimman kokonaisvaltaisella tavalla. Asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa todentuvan vallan tiedostaminen on puolestaan merkittävää, jotta työntekijä kykenee käyttämään omaa valtaansa asiakkaan hyväksi. Omat tulokseni eivät ole tutkimukseni toteutustavan vuoksi yleistettävissä, mutta ne antavat osviittaa merkittävistä vallankäytön paikoista, joita työskentelyssäkin tulisi huomioida.

Tutkimuksessani on luonnollisesti myös rajoitteita. Se, että aineistoni oli olemassa jo ennen oman tutkimusprosessini alkua, rajasi osaltaan oman analyysini mahdollisuuksia. En suorittanut haastatteluita itse, eikä minulla ollut esimerkiksi mahdollisuutta kysyä naisilta suoraan vallankäyttöön liittyvistä kokemuksista. Tämän vuoksi jouduin tulkitsemaan valtaan liittyviä merkityksiä enemmän ”rivien välistä”, aiempaan tutkimuskirjallisuuteen tukeutuen. Toisaalta sain nähdäkseni tälläkin tavalla työstettyä aineistostani käyttökelpoisia tuloksia. Toisena tutkimukseni heikkoutena voidaan pitää analyysini rajoittumista pelkästään naisuhrien kokemuksiin. Näkökulma jätti auttamatta miespuolisten väkivallan uhrien kokemukset tarkasteluni ulkopuolelle. Toisaalta väkivallan, vallankäytön ja (nais)sukupuolen tarkastelulle löytyy runsaasti perusteita aiemmasta tutkimuksesta (ks. Piispa 2004, 83; Westlund 1999).

Jatkotutkimuksen kannalta voisi kuitenkin olla kiinnostavaa tarkastella tarkemmin sitä, millä tavoin vallankäyttö todentuu esimerkiksi miesten tai homoseksuaalien kokeman

parisuhdeväkivallan kontekstissa. Aiemmat tutkimukset antavat viitteitä siitä, että homoseksuaalisissa parisuhteissa ilmenevä väkivalta on vaikutuksiltaan osittain erilaista kuin heteroseksuaalinen parisuhdeväkivalta (esim. Pierre & Senn 2010). Ilmiötä olisi kuitenkin nähdäkseni tarpeellista tarkastella vielä tarkemmin suomalaisesta, valtaspesifistä näkökulmasta. Edellä mainitun lisäksi olisi tarpeen tutkia tarkemmin sitä, missä määrin parisuhdeväkivaltatyötä tekevät ammattilaiset ovat tietoisia työhönsä sisältyvistä vallankäytön paikoista. Ammattilaisten omaa vallankäyttöään koskeva reflektointi olisi näkemykseni mukaan erityisen mielenkiintoista sellaisissa konteksteissa, joissa vallankäyttö on piilevää, eikä sisällä esimerkiksi selkeitä pakkotoimenpiteitä. Oman tutkimukseni tulosten perusteella vaikuttaa nimittäin siltä, että hienovaraisetkin vallankäytön tavat saattavat olla väkivallan uhrin toimijuuden ja mahdollisuuksien kannalta merkittäviä.

Tutkimukseni pääpaino on ollut vallankäytön todentumisen tarkastelussa, mutta tämän lisäksi on tärkeää painottaa nimenomaan väkivallan huomioon otamista. Omassa aineistossani tuli useasti esille, että puhumattomuus – oli kyse sitten läheisten tai ammattilaisten toiminnasta – saattaa olla väkivallan uhrin kannalta kohtalokasta. Väkivaltaan puuttuminen on tärkeää, mutta tämä ei tee siitä välttämättä helppoa tehtävää. Sosiaalityön ja koko palvelujärjestelmän kannalta tämä edellyttää nähdäkseni selkeitä väkivallan kohtaamiseen liittyviä toimintamalleja ja erityisesti uskallusta ottaa väkivalta puheeksi. Tämä on välttämätöntä, jotta tasa-arvoa ja turvallisuutta korostavia pysyviä muutoksia saataisiin aikaan sekä rakenteellisella tasolla, että väkivallan uhrien jokapäiväisessä todellisuudessa.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Anderson, Michael A.; Gillig, Paulette Marie; Sitaker, Marilyn; McCloskey, Kathy; Malloy, Kathleen & Grigsby, Nancy (2003) "Why Doesn't She Just Leave?": A Descriptive Study of Victim Reported Impediments to Her Safety. *Journal of Family Violence* 18(3). 151–155.

Barbalet, J. M. (1985) Power and Resistance. *The British Journal of Sociology* 36(4). 531–548.

Beaulaurier, Richard L.; Seff, Laura R.; Newman, Frederick L. & Dunlop, Burton (2007) External Barriers to Help Seeking for Older Women Who Experience Intimate Partner Violence. *Journal of Family Violence* 22(4). 747–755.

Cavanagh, Kate; Dobash, R. Emerson; Dobash, Russel P. & Lewis, Ruth (2001) 'Remedial Work': Men's Strategic Responses to Their Violence Against Intimate Female Partners. *Sociology* 35(3). 695–714.

Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha (2017) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 23/2017. Helsingin yliopisto.

Davis, Ruth. E. (2002) Leave-Taking Experiences in the Lives of Abused Women. *Clinical Nursing Research* 11(3). 285–305.

DeVoe, Ellen R. & Smith, Erica L. (2003) Don't Take My Kids: Barriers to Service Delivery for Battered Mothers and Their Young Children. *Journal of Emotional Abuse* 3(3–4). 277–294.

Enander, Viveka (2010) "A fool to keep staying": Battered Women Labeling Themselves Stupid as an Expression of Gendered Shame. *Violence Against Women* 16(1). 5–31.

Ensi- ja turvakotien liitto (N. d.) Tunnista väkivalta.
<https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnista-vakivalta/#1545922533907-da73981f-03ab>
 [verkkajulkaisu]
 Luettu 9.12.2019

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (2014) EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Keskeiset tulokset. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.

Fagerlund, Monica (2016) Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Foucault, Michel (2010) Seksuaalisuuden historia. Helsinki: Gaudeamus.

Gracia, Enrique & Merlo, Juan (2016) Intimate partner violence against women and the Nordic paradox. *Social Science & Medicine* 157. 27–30.

Grigsby, Nancy & Hartman, Brenda R. (1997) The Barriers Model: An Integrated Strategy for Intervention With Battered Women. *Psychotherapy* 34(4). 485–497.

Grönfors, Matti & Vilkkä, Hanna (Toim.) (2011) Laadullisen tutkimuksen kenttätutkimusmenetelmät. Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkkä.

Hautanen, Teija (2010) Väkivalta ja huoltoriidat. Tampere: Tampere University Press.

Hearn, Jeff (1998) The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage.

Heiskanen, Markku (2006) Naisten huolestuneisuus väkivallan kohteeksi joutumisesta ja varautuminen väkivaltaan. Teoksessa Piispa, Minna; Heiskanen, Markku; Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225.

Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina (2010) Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. Julkaisusarja No. 66. Helsinki: Yhdistyneiden kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti.

Hester, Marianne (2013) Who does what to whom? Gender and domestic violence perpetrators in English police records. *European Journal of Criminology* 10(5). 623–637.

Hokkanen, Liisa (2009) Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko; Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (Toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. *Lyötyjen aika ja tila*. Jyväskylä: Vastapaino.

Husso, Marita & Virkki, Tuija (2008) Sukupuolittunut luottamus ja väkivalta parisuhteissa. Teoksessa Sevón, Eija & Notko, Marianne (Toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus. 259–273.

Husso, Marita; Virkki, Tuija; Notko, Marianne; Holma, Juha; Laitila, Aarno & Mäntysaari, Mikko (2012) Making sense of domestic violence intervention in professional health care. *Health and Social Care in the Community* 20(4). 347–355.

Hydén, Margareta (2005) 'I Must Have Been an Idiot to Let it Go On': Agency and Positioning in Battered Women's Narratives of Leaving. *Feminism and Psychology* 15(2). 169–188.

Hyvärinen, Matti (2003) Valta. Teoksessa Hyvärinen, Matti; Kurunmäki, Jussi; Palonen, Kari; Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik (Toim.) *Käsitteet liikkeessä*. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Tampere: Vastapaino. 63–116.

Hyvärinen, Matti; Kurunmäki, Jussi; Palonen, Kari; Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik (Toim.) *Käsitteet liikkeessä*. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Tampere: Vastapaino.

Johnson, Barbara & Clarke, Jill Macleod (2003) Collecting Sensitive Data: The Impact on Researchers. *Qualitative Health Research* 13(3). 421–434.

Jokinen, Arto (1999) Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa Jokinen, Arto (Toim.) *Mies ja muutos*. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press. 15–51.

Jokinen, Arto (2017) Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (Toim.) *Sukupuolistunut väkivalta*. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino. 36–50.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. *Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.

Jyräki, Juulia (2010) Sukupuolten tasa-arvoa koskeva lainsäädäntö Suomessa. Teoksessa Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (Toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino. 307–314.

Kaittila, Anniina (2017) Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteissa. Turku: Turun yliopisto.

Kantola, Johanna (2010) Sukupuoli ja valta. Teoksessa Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (Toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino. 78–87.

Kaufman, Michael (1994) Men, Feminism and Men's Contradictory Experiences of Power. Teoksessa Brod, Harry & Kaufman, Michael (Toim.) Theorizing Masculinities. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage. 142–163.

Kaura, Shelby A. & Allen, Craig M. (2004) Dissatisfaction With Relationship Power and Dating Violence Perpetration by Men and Women. *Journal of Interpersonal Violence* 19(5). 576–588.

Kero, Katja; Nyqvist, Leo & Puuronen, Anne (2018) EHYEKSI-hankkeen Tutkimussuunnitelma. Julkaisematon lähde.

Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampereen yliopisto.

Keskinen, Suvi (2010) Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (Toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino. 243–254.

Kiviniemi, Kari (2010) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (Toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 70–85.

Laitinen, Maarit (2008) Valta ja asiakaslähtöisyys viranomaiskohtaamisissa. Lahtelaisten asiakkaiden kertomuksia työttömyyden ajalta. Ammatillinen lisensiaatintutkimus, Tampereen yliopisto.

Laki avioliittolain muuttamisesta 411/1987. Finlex.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1987/19870411> [verkkojulkaisu].
Luettu 14.3.2020.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Finlex.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> [verkkojulkaisu].
Luettu 10.4.2020

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L9P40> [verkkojulkaisu].
Luettu 16.1.2020.

Lattu, Emmi (2016) Naisten tekemä väkivalta. Tampere: Tampere University Press.

Layder, Derek (2004) Emotion in Social Life. The Lost Heart of Society. London & Thousand Oaks & New Delhi: Sage.

Layder, Derek (2009) Intimacy and Power. The Dynamics of Personal Relationships in Modern Society. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Leskinen, Minni (2017) Raiskaus 2010-luvulla. Yhä vain väkisinmakaamista? Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (Toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino. 194–213.
- Lindqvist, Raija (2009) Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lukes, Steven (2005) Power. A Radical View. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mahoney, Martha R. (1991) Legal Images of Battered Women: Redefining the Issue of Separation. Michigan Law Review 90(1). 1–94.
- Meyer, Joan (1991) Power and Love: Conflicting Conceptual Schemata. Teoksessa Davis, Kathy; Leijenaar, Monique & Oldersma, Jantine (Edit.) The Gender of Power. London, Newbury Park & New Delhi: Sage. 21–41.
- Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116. Finlex.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116> [verkkajulkaisu].
 Luettu 10.4.2020
- Moe, Angela M. (2007) Silenced Voices and Structured Survival. Battered Women's Help Seeking. Violence Against Women 13(7). 676–699.
- Neath, Jeanne & Schriner, Kay (1998) Power to People With Disabilities: Empowerment issues in employment programming. Disability & Society, 13(2). 217–228.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2004) Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Talentum. Elektroninen aineisto: Alma Talent verkkokirjahylly.
- Nollalinja (N. d.) Fyysinen väkivalta.
<https://www.nollalinja.fi/mika-on-vakivaltaa/fyysinen-vakivalta/>
 [verkkajulkaisu]
 Luettu 6.4.2020
- Notko, Marianne (2011) Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja (2017) Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi alisuorittajana. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (Toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino. 51–67.
- Nykyri, Tuija (1999) Kun rakkaus rakoilee: parisuhteen ristiriitailanteet naisten kokemina. Teoksessa Näre, Sari (Toim.) Tunteiden sosiologiaa. 1, Elämyksiä ja läheisyyttä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 155–175.
- Nyqvist, Leo (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Nyqvist, Leo & Puuronen, Anne (2018) EHYEKSI-hankkeen laadullisen tutkimuksen teemahaastattelurunko. Julkaisematon lähde.

Närhi, Kati; Kokkonen, Tuoma & Matthies, Aila-Leena (2014) Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus* 22(3). 227–244.

Oikeusministeriö (2010) Lievät pahoinpitelyt virallisen syytteen alaiseksi vuoden 2011 alusta. Tiedote.

https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lindrig-misshandel-ska-hora-under-allmant-atal-fran-och-med-ingangen-av-ar-2011 [verkkojulkaisu]

Luettu 14.1.2020

Ojuri, Auli (2004) Väkipalta naisen elämän varjona -tutkimus parisuhdeväkipaltta kokeneen naisen elämäntulusta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Oldersma, Jantine & Davis, Kathy (1991) Introduction. Teoksessa Davis, Kathy; Leijenaar, Monique & Oldersma, Jantine (Edit.) *The Gender of Power*. London, Newbury Park & New Delhi: Sage. 1–18.

Paavilainen, Eija; Lepistö, Sari & Flinck, Aune (2014) Ethical issues in family violence research in healthcare settings. *Nursing Ethics* 21(1). 43–52.

Peräkylä, Anssi (2007) Lääkäri, kieli ja valta. *Duodecim* 123(23). 2875–2879.

Pierre, Melissa St. & Senn, Charlene Y. (2010) External Barriers to Help-Seeking Encountered by Canadian Gay and Lesbian Victims of Intimate Partner Abuse: An Application of the Barriers Model. *Violence and Victims* 25(4). 536–552.

Piispa, Minna (2004) Väkipalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkipallan määrittely surveytutkimuksessa. Helsinki: Tilastokeskus.

Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2006) Johdanto. Teoksessa Piispa, Minna; Heiskanen, Markku; Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino: *Naisiin kohdistunut väkipalta 2005*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225.

Piispa, Minna (2008) Väkipallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (Toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkipallan dynamiikka*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 106–128.

Piispa, Minna; Tuominen, Mia & Ewalds, Helena (2012) MARAK. Kokemuksia parisuhdeväkipallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 10/2012. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Pirskanen, Henna (2011) Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011. Helsinki: Väestöliitto.

Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (Toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus. 19–74.

Poliisin ylijohdo (2008) Puheenvuoroja poliisin ammattietikasta. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 3/2008. Sisäasianministeriö.

Raitakari, Suvi (2002) Sosiaalityön marginaalistasus. Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Teoksessa Juhila, Kirsi; Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (Toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi. 44–62.

Ramazanoglu, Caroline (1993) Introduction. Teoksessa Ramazanoglu, Caroline (Toim.) Up Against Foucault. Explorations of some tensions between Foucault and feminism. London and New York: Routledge. 1–25.

Rempel, John; Holmes, John & Zanna, Mark (1985) Trust in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology* 49(1), 95–112.

Rikoslaki 19.12.1889/39. Finlex.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20> [verkkajulkaisu].

Luettu 8.5.2020

Riski, Taina (2009) Naisiin kohdistuva väkivalta ja tasa-arvopolitiikka. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:50. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Ronkainen, Suvi (1999) Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Näre, Sari (Toim.) Tunteiden sosiologiaa. 1, Elämyksiä ja läheisyyttä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 131–154.

Ronkainen, Suvi & Näre, Sari (2008) Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (Toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 7–40.

Ronkainen, Suvi (2017) Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (Toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino. 19–35.

Sawicki, Jana (1991) Disciplining Foucault. Feminism, power and the body. New York and London: Routledge.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2017) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia ry.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2008) Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Tunnista, turvaa ja toimi. Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2017a) Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma 2018–2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2017b) Suomessa arvioidaan lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat kustannukset. Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/suomessa-arvioidaan-lahisuhdevakivallasta-aiheutuvat-kustannukset [verkkajulkaisu]

Luettu 24.10.2019

Stanko, Elizabeth (2003) Introduction: conceptualising the meanings of violence. Teoksessa Stanko, Elizabeth (Toim.) *The Meanings of Violence*. London: Routledge. 1–13.

Sunnari, Vappu; Heikkinen, Mervi & Kangasvuori, Jenny (2003) Johdanto. Teoksessa Sunnari, Vappu; Kangasvuori, Jenny; Heikkinen, Mervi & Kuorikoski, Niina (Toim.) *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa*. Oulu: Oulun yliopistopaino. 9–14.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> [verkkajulkaisu].
 Luettu 10.4.2020

Suomen YK-liitto (N. d.) Naisten oikeudet.
<https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/ihmisoikeudet/naisten-oikeudet> [verkkajulkaisu]
 Luettu 14.1.2020

Suoninen, Eero & Jokinen, Arja (2005) Persuasion in Social Work Interviewing. *Qualitative Social Work* 4(4). London, Thousand Oaks, CA & New Delhi: Sage. 469–487.

Terveystieteiden tutkimuskeskus (2018) Lähisuhdeväkivalta.
<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/sukupuolistunut-vakivalta/sukupuolistuneen-vakivallan-muotoja/lahisuhdevakivalta> [verkkajulkaisu]
 Luettu 29.9.2019

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Elektroninen kirja: Ellibs.

Westlund, Andrea (1999) Pre-Modern and Modern Power: Foucault and the Case of Domestic Violence. *Signs* 24(4). 1045–1066.

World Health Organization (2002) Väkivalta ja terveys maailmassa -WHO:n raportti. Krug, Etienne; Dahlberg, Linda; Mercy, James; Zwi, Anthony & Lozano, Rafael (Toim.) Geneve: WHO.

Yle (16.1.2019) Lähisuhdeväkivallan maa – miksi suomalainen satuttaa läheistään? Kirjoittaja: Iida Rauhalampi.
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/16/lahisuhdevakivallan-maa-miksi-suomalainen-satuttaa-laheistaan> [verkkajulkaisu]
 Luettu 14.1.2020

Haastattelut

Haastattelu 2: EHYEKSI/H2N

Haastattelu 3: EHYEKSI/H3N

Haastattelu 4: EHYEKSI/H4N

Haastattelu 5: EHYEKSI/H5N

Haastattelu 6: EHYEKSI/H6N

Haastattelu 7: EHYEKSI/H7N

Haastattelu 8: EHYEKSI/H8N

Kuviot

Kuvio 1: ”Model of Barriers: Effects of External Environment and Life Experiences on Victims of Domestic Violence” Artikkelissa Grigsby, Nancy & Hartman, Brenda R. (1997) The Barriers Model: An Integrated Strategy for Intervention With Battered Women. *Psychotherapy* 34(4). 485–497. Alkuperäisestä muokannut ja suomentanut Meri Moisio (2.5.2020).

Kuvio 2: Parisuhdeväkivallan uhrin mahdollisuuksiin vaikuttavat kerrokset. Meri Moisio (2.5.2020) muokannut alkuperäisestä: ”Model of Barriers: Effects of External Environment and Life Experiences on Victims of Domestic Violence” Artikkelissa Grigsby, Nancy & Hartman, Brenda R. (1997) The Barriers Model: An Integrated Strategy for Intervention With Battered Women. *Psychotherapy* 34(4). 485–497.

Kuvio 3: Väkivaltaisessa suhteessa pitävät tekijät.

Taulukot

Taulukko 1: Asiakas vai ihminen? Artikkelissa Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (Toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus. 19–74.

Taulukko 2: Asiakas vai ihminen? Täydennetty versio. Meri Moisio (9.5.2020) täydentänyt ja muokannut alkuperäisestä: ”Asiakas vai ihminen?” Artikkelissa Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (Toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus. 19–74.